

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1946

Β' Χρόνος—'Αριθ. 29

'Αθήνα

Τιμή φύλλου δρχ. 700

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΟ: 'Η Κύπρος—Κατάργηση τής 'Ελευθεροτυπίας—Τὸ τίμημα τής ἀσύδοτης ἐλευθερίας στήν οἰκονομία μας—'Ακόμα σαράντα μήνες—'Η Ναυτιλία μας—'Η 'Αγγλική ναυτιλία κατὰ τής 'Ελληνικῆς—'Η βόρεια 'Ελλάδα—'Η προσφυγή μας σὸν ΟΗΕ Σελ. 194	τομέα τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς > 204
ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: 'Η εὐθὺνη γιὰ τὴ διαδοχὴ τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως > 198	Δ. ΚΥΡΙΑΖΗ: 'Αλέξανδρος Παπαναστασίου > 208
Γ. Β. ΜΕΛΑ: 'Η μετάβασις τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ εἰς 'Αμερικήν > 201	WICKHAM STEED : Μερικὲς ἐνθαρρυντικὲς ἐνδείξεις > 210
Ι. ΚΑΡΑΒΙΔΑ: Γύρω ἀπὸ ἓνα	Ι. Δ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ: 'Απόψεις σχετικὲς μετὰ τὸ Νέο Σύνταγμα > 212
	MAX BELOFF : 'Η μεταπολεμικὴ κρίσις στὴ Ρωσία. > 216
	Ν. ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ: 'Αλέξντὲρ Τοκβίλ > 219
	ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ: Α. Ν. ΔΙΟΜΙΔΗ «Βυζαντινὰ Μελέται Β'» > 223

Τὸ Χρονικὸ

'Η κύπρος

Δὲν εἶναι λίγοι οἱ 'Αγγλοι ποὺ συνηγοροῦν στήν ἔνωσιν τῆς Κύπρου μετὰ τὴν 'Ελλάδα. 'Η φωνὴ τοῦ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ μᾶς συγκινήσῃ. 'Υπάρχουν ὅμως καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, σκεπτόμενοι μεγαλοφώνως, προδίδουν αἰσθημάτων καὶ κρίσεις ἑνός, μικροῦ εὐτυχῶς, μέρους τοῦ φίλου 'Αγγλικοῦ λαοῦ, εἰς βᾶρος τῶν 'Ελλήνων, καὶ ἰδιαίτερος τῶν Κυπρίων. 'Η ἐπιθυμία τοῦς νὰ μείνῃ ἡ Κύπρος στὴ Μεγ. Βρετανία τοῦς ὑποβάλλει σκέψεις ποῦ δικαιολογοῦν αὐτὴν τὴν πολιτικὴν. Καὶ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοῦς φθάνουν νὰ ὑποστηρίζουν, ὅτι πολλοὶ νησιώτες θὰ προτιμοῦσαν τὴν οἰκονομικὴν τους βελτίωσιν κατὰ ἀπὸ τοῦς 'Αγγλοῦς, παρὰ τὴν ἔνωσιν τοῦς μετὰ τὴν πολυτάραχιν καὶ πτωχὴν 'Ελλάδα.

Πόσο λίγο κατανοοῦν τοὺς 'Ελληνας οἱ λίγοι αὐτοὶ 'Αγγλοι, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι τοῦ 'Υπουργείου 'Αποικιῶν Ι. Λοιπόν, ὅταν μιλοῦν στὸ Λονδίνο γιὰ 'Ελευθερίαν, ἔννοοῦν ἄρα γε τὸ καθεστῶς αὐτοῦ τοῦ κομματικοῦ τῆς 'Ελλάδος; Μποροῦν ἄραγε νὰ καυ-

χηθοῦν, ὅτι χρησιμοποιοῦν τὴ γλῶσσαν τῆς εἰλικρινείας, ὅταν μιλοῦν γιὰ «μὴ Μουσουλμάνους» κατοίκους τῆς Νήσου; 'Αλλοὶ φθάνουν νὰ κατηγοροῦν τοὺς Κυπρίους, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζουν εὐγνωμοσύνη στοὺς 'Αγγλοῦς γιὰ τὰ οἰκονομικὰ ὠφελήματα ποὺ εἶχε τὸ νησί τοῦς ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἢ γιὰ τὸ ὅτι.. ὁ τόκος τᾶρα ἐκεῖ ἔχει ὑποβιβασθῆ. Καὶ μέσα σ' αὐτὰ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκρυβῆ ἀπὸ τοὺς λίγους εὐτυχῶς αὐτοῦς 'Αγγλοῦς τὸ αἶσθημα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἰδικοῦ τῶν λαοῦ, ἢ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀπέναντι τῶν Κυπρίων. Στὴν 'Αγγλία ἔχει δικαίωμα ὁ καθένας νὰ λέγῃ καὶ νὰ γράφῃ ὅ,τι θέλει καὶ σ' ἓνα μεγάλο ἔθνος συναντᾶ κανεὶς ἕξ ἴσου συχνὰ ἀνοήτους ὅπως καὶ σ' ἓνα μικρό. Κανεὶς βέβαια δὲν παίρνει στὰ σοβαρὰ τὴν παραχημῆ ἀυτὴ νοοτροπία. Καὶ ὅμως τὸ δηλητήριο φέρνει σιγὰ σιγὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ. Οἱ 'Αγγλοι εἶναι ἕνας λαὸς ἐμπορικός· κι' αὐτὸ εἶναι πρὸς τὴν τιμὴν τοῦς. Οἱ 'Ελληνας εἶναι ἕνας λαὸς αἰσθηματικός· καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον πρὸς τὴν τιμὴν τοῦς. Οἱ 'Ελληνας ἀναγνωρίζουν μετὰ εἰλικρίνειαν

ὅτι τὸ συμφέρον τους εἶναι μὲ τοὺς Ἕλληνας. Δὲν εἴμαστε ὅμως φίλοι τους γιατί, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἐκτίμηση. Καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτὰ κινδυνεύουν νὰ φθαροῦν, ἂν μείνῃ μεταξὺ μας αὐτὴ ἡ διαφορά, μικρὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνας, μεγάλη γιὰ μᾶς ἢ διαφορά, ἂν ἕνα καμμάτι τῆς Ἑλλάδος θὰ εἶναι ἐλεύθερο ἢ «ἀποικία».

Οἱ ἀρετὲς τοῦ Ἀγγλικοῦ Λαοῦ εἶναι μεγάλες καὶ οἱ ὑπηρεσίαι ποὺ προσέφερε στὴν Ἑλλάδα ἐπίσης. Ἔχουμε ὅμως λόγους νὰ πιστεύουμε, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπέναντι τῆς Ἀγγλίας ὑπῆρξε πολὺ περισσότερο συνεπὴς καὶ μπορούμε νὰ ποῦμε πολιτικώτερη—μόλο ποὺ καὶ οἱ ἄλλοι μὲς κατηγοροῦν καὶ ἐμεῖς κατηγοροῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ὡς ἀπολιτικούς—παρὰ ἢ πολιτικὴ τῶν Ἀγγλων ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Κύπριοι εὐρισκόμενοι ὑπὸ καθεστῶς στερήσεως κάθε διοικητικῆς ἐλευθερίας καὶ διώξεως καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῶν ἀκόμη ἀρχῶν ἐπολέμησαν τὴ στιγμή τοῦ κινδύνου μὲ τοὺς Ἕλληνας. Καὶ τώρα ἀποτείνονται πρὸς φίλους. Μεταχειρίζονται ὅμως τὴ γλώσσα τῆς ἀληθείας. Καὶ ἡ ἀλήθεια, τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ἐγκαίρως ἡ Κύπρος στὴν ἐλευθερίαν.

Κατάργηση τῆς ἐλευθεροτυπίας

Ἡ ἐλευθεροτυπία εἶναι συγχρόνως ἔνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πλεονεκτήματα καὶ ἀπὸ τὰ πλέον ἐπικίνδυνα μειονεκτήματα τῆς Δημοκρατίας. Συχνά, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου παρουσιάζει τὰ πράγματα ὅπως συμφέρει στὶς ἀπόψεις τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἐφημερίδων ἢ τῶν κομμάτων ποὺ ἀντιπροσωπεύουν, ἀφαιρεῖ ἴσο ποσοῦ ἐλευθερίας ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστους τῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ διαβάσουν αὐτὲς τὶς ἀπόψεις. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ποὺ ἡ Δημοκρατία εἶναι δυνατὴ μόνο στοὺς λαοὺς, ποὺ ἔχουν πολιτικὴ μόρφωση. Ἐνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς μορφώσεως εἶναι νὰ ἀποφεύγεται ἡ ὑπερβολὴ καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιῆται καθόλου τὸ ψέμμα. Ἐδῶ ἡ Δεξιὰ καὶ ἡ Ἀριστερὰ ἔχουν φύγει ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ καὶ ἔχουν γίνῃ ἑξαλλοὶ δὲν μεταχειρίζονται ἀπλῶς τὸ ψέμμα, ἀλλὰ τὸ συνδυάζουν ἔτσι, ὡστε νὰ φθάνει τὴν ἀπάτη. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἄκρα ἐννοοῦν κάθε φορά τὶς διατάξεις γιὰ τὸν Τύπο ἀπὸ τὴν ἀποψη μόνου τοῦ κομματικοῦ τῶν συμφέροντος. Ἐτσι τὸ Λαϊκὸ Κόμμα ποὺ στὰ 1931 ἐμαίνετο ἐναντίον ἐνὸς ἀθώου ὁμοίου νομοθετήματος τῶν Φιλελευθέρων, ἐφαρμόζει τὰ μέτρα μὲ λίγες ἄρες μὲτρα σχεδὸν ἀπαγορευτικά. Ἀπὸ τὸ ἄλλο

μέρος μόνο ὡς φασισαῖσμός μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἡ ὄργη τοῦ Κ.Κ., ποὺ κύριον μέρος τοῦ προγράμματός του εἶναι νὰ μὴ ἐπιτρέπεται οὔτε σκέψη κανὶν γιὰ ἐλευθεροτυπία.

Δὲν εἶναι μόλα ταῦτα ἡ ἀσυνέπεια τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ νομοθετήματος. Καὶ αὐτὴ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπιτρέπονται, ὅταν κινδυνεύει τὸ Ἔθνος, ἀρκεῖ νὰ βοηθοῦν στὴν ἀποτροπὴ τοῦ κινδύνου. Ἐδῶ ὅμως θὰ προκύβῃ πολὺ μεγαλύτερη βλάβη, γιατί θὰ ἐπιταθῇ ἡ ἐντύπωση στὸ ἐξωτερικόν, ὅτι ἔχουμε μεταβληθῇ σὲ κράτος φασιστικόν· καὶ δὲν θὰ ἐπέλθῃ καμμία βελτίωση στὸ Ἐσωτερικόν, γιατί ἡ κατάργηση τῆς ἐλευθεροτυπίας θὰ δόσῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὀργιάζουν οἱ φήμες. Οὔτε καὶ πονηρία τῆς Κυβερνήσεως δικαιούται κανεὶς νὰ διακρίνῃ, ὅτι δηλαδὴ βρῆκε μὴ εὐκαιρίαν γιὰ νὰ δεσμεύσῃ τὸν Τύπο. Τὸ κύριον γνώρισμα τῆς κυβερνητικῆς αὐτῆς ἐνεργείας εἶναι ἡ νευρικότης, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προήλθε. Ἡ δημοσίευση ἐνός—φανερὰ πλαστοῦ ἄλλωστε—ἀνακοινωθέντος δύο ἀρχηγῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων, οὔτε ἐπρόσθετε, οὔτε ἀφαιροῦσε τίποτε ἀπὸ τὴν κρισιμότητα τῆς καταστάσεως. Ὅποιοσδήποτε ἀντάρτης ἢ ληστής μπορεῖ νὰ ὀνομάξῃ τὸ λημέρι του «Ἀρχηγεῖον» καὶ νὰ ἐκδίδῃ ἀνακοινωθέντα. Μεγαλύτερη ἀσφαλῶς βαρῦτητα ἀπὸ τὰ «ἀνακοινωθέντα» αὐτὰ ἔδωσαν τὴν ἀνταρτικὴν κίνησιν οἱ δηλώσεις τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ὅτι «πρόκειται περὶ ἐπαναστάσεως καὶ ὄχι περὶ ἀνταρτοπολέμου».

Τόσο στὴ Βουλῇ, ὅσο καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὴ, ἡ Κυβέρνηση δείχνει κάθε τόσο μὴ τάση νὰ παρουσιάσῃ τὴν κατάστασιν ὁμολώτερη ἀπὸ ὅτι εἶναι. Μὴ κατάστασιν ὅμως τόσο σοβαρὴ, ὅπως ἡ σημερινή, μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπισθῇ μόνο, ἂν ἡ ἡγεσία καὶ ὁ λαὸς φανοῦν πρόθυμοι σὲ μεγάλες θυσίας. Καὶ ὁ λαὸς θὰ φανῇ πρόθυμος στὴν θυσίαν, μόνο ἂν μάθῃ τὴν ἀλήθειαν. Ὁ λαὸς δὲν φοβεῖται τὴν ἀλήθειαν. Τὴ φοβεῖται ὅμως, καὶ πολὺ μάλιστα, ἡ Κυβέρνηση. Αὐτὸ εἶναι ὄλο.

Τὸ τίμημα τῆς ἀσύνδοτης ἐλευθερίας στὴν οἰκονομία μας

Ὅταν τὸ συνάλλαγμα ποὺ διαθέτουμε εἶναι περιορισμένο, εἶναι φανερό πῶς ἀντὶ νὰ ἀγοράζουμε μ' αὐτὸ ἔτοιμα ἐμπορεύματα, πρέπει τὸν ἀντικείμενον νὰ προτιμοῦμε πρῶτες ὕλες. Μὲ τὸ τρίτο ἢ τέταρτο τοῦ συναλλάγματος μπορούμε νὰ ἔχουμε τὸ ἴδιον ποσοῦ προϊόντων. Ἀκόμα περισσότερο ἰσχύει αὐτὸ, ὅταν πλησιάζει τὸ συνάλλαγμα μας νὰ ἐξαντληθῇ. Ὑπάρχει ὅμως ἕ-

ἕνα μεγάλο ἐμπόδιο. Οἱ βιομηχανοὶ καὶ οἱ ἔμποροι μας δὲν κατεβάζουν τίς τιμὲς παρὰ μόνο μὲ τὸν συναγωνισμό, ἂν δηλαδὴ ἔλθῃ ἄφθονο ἐμπόρευμα σὲ χαμηλὲς τιμὲς ἀπ' ἔξω· ἀρκετὰ ὅμως ἄφθονο, ὡστε νὰ μὴ ἀπορροφᾶται ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀπὸ τὴν ἀγορά. Ἐμεῖς ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχουμε τόσο συνάλλαγμα καὶ γι' αὐτὸ ἔχουμε ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὰ δύο κακὰ: νὰ μένουν ψηλὰ οἱ τιμὲς καὶ νὰ διαρρῆ συγχρόνως τὸ συνάλλαγμα. Καὶ κατὰ ἐπίπλεον: δὲν μπορούμε νὰ διαθέσουμε σχεδὸν τίποτε σὲ ἐργασίας ἀνασυγκροτήσεως καὶ ἐφόσον διαρκεῖ ἡ ἐγγῶρια ὑποπαραγωγή τὰ πραγματικὰ ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ μένουν σὲ ἐπίπεδο πολὺ χαμηλότερο ἀπὸ τὰ ἔξωδα. Οἱ βιομηχανοὶ μας ὅμως κερδίζουν περισσότερα ἂν παράγουν λιγότερα. Ἄν παράγουν τὰ μισὰ ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται ἡ ἀγορά, τὸ κέρδος τῶν κατὰ μονάδα προϊόντος εἶναι ὑπερδιπλάσιο ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἦταν ἂν ἡ ἀγορὰ εἶχε κορεσθῇ. Σ' αὐτὸ τὸ πράγμα δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ ὑπάρξῃ ἄλλη λύση ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἔλεγχον τοῦ κόστους καὶ τῶν τιμῶν. Ὑπάρχουν ἄλλα πράγματα τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας ποὺ δὲν μπορούμε σ' ἐμᾶς νὰ ἐφαρμοσθοῦν. Ὁ ἔλεγχος ὅμως τῆς βιομηχανίας μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐδῶ μὲ τὴν ἴδιαν εὐκολίαν καὶ τὴν ἴδιαν ἀποτελεσματικότητα ὅπως καὶ ἄλλοι. Καί, ἂν δὲν ἐφαρμόζεται, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ Κυβέρνηση ζητεῖ μὲν πειθαρχίαν ἀπὸ τὸν πολὺ λαόν, ἐπιτρέπει ὅμως τὴν ἀσυνδοσίαν στοὺς λίγους ποὺ στηρίζουν τὸ κόμμα.

Ὅλοι γνωρίζουν, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον εἴχαμε φθάσει νὰ παράγουμε ἐδῶ τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπῆρχαν ἐδῶ βιομηχανικὲς ἐγκαταστάσεις. Εἴχαμε δὲ τότε συνάλλαγμα πολλαπλάσιο ἀπὸ τὸ σημερινόν. Τὸ νὰ εἰσάγουμε τώρα ἀπ' ἔξω ἔτοιμα προϊόντα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μπορούμε νὰ κατασκευασθοῦν ἐδῶ καὶ νὰ μὴ διαθέτουμε συνάλλαγμα γιὰ νὰ ἀγοράσουμε π.χ. καυστικὴ σόδα ποὺ εἶναι πρώτη ὕλη πρώτης ἀνάγκης, ὡστε νὰ μὴ μπορούμε νὰ κάμουμε οὔτε τζάμια ποὺ τόσο χρειάζομαστέ γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν, αὐτὸ εἶναι σκάνδαλον πολὺ μεγαλύτερον—ἂν καὶ ὄχι τόσο ἐντυπωσιακόν—ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀπασχόλησαν τίς ἐβδομάδες αὐτὲς τὴ Βουλῇ.

Ὅπως σ' ὅλα τὰ κράτη, ἔτσι καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ γίνον ἐξελεγκτικὲς ἐπιτροπὲς λέγῃ πάνω σὲ ὄρισμένα πρῶτα καὶ πρῶτα καὶ ὄχι σὲ ἀφηρημένες θεωρίες καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἔρευνῶν τῶν νὰ δημοσιευθοῦν, ὡστε νὰ ἐκρίνῃ ὁ καθένας μὲ ὀρισμένα δεδομένα.

Ἡ βιομηχανία μας δὲν ἔπαθε βλάβες. Πρέπει νὰ παραγάγῃ. Δὲν εἶναι ἀνεκτὸ νὰ ἐκμεταλλευθοῦμε σὲ λαὸν ἐπαιτούμενα ἀπὸ ξένους πράγματα ποὺ ὁ ἴδιος ἔχει τὰ μέσα νὰ κατασκευάσῃ.

Ἀκόμα σαράντα μῆνες

Τὰ τελευταῖα ἀλληλοσυγκρουόμενα μέτρα τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἀναταραχὴ καὶ τὸ ὕβρεολόγιον μὲσα στὴ Βουλῇ, οἱ ἀφελεῖς δηλώσεις τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, ὅτι θὰ μείνῃ στὴν ἀρχὴ 40 ἀκόμα μῆνες τὴ στιγμή ποὺ ἔχει σηκωθεῖ ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐναντίον τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος καὶ τὸ Λαϊκὸ Κόμμα ἐναντίον τοῦ Ἀρχηγοῦ του, οἱ ἐναλλασσόμενες ἀντιθετὲς δηλώσεις τοῦ ἴδιου σχετικὰ μὲ τὴν μετὰβασὴν του στὴν Ἀμερικὴ καὶ μὲ τὸ σκάνδαλον γύρω στὸν ἀρχηγὸ τοῦ συμπτάντος στὴν Κυβέρνησιν κόμματος.....ὅλα αὐτὰ χαρακτηρίζουν τὴν σύγχυσιν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ξεφύγῃ ἡ σημερινὴ Κυβέρνησιν καὶ τὸ φόβον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον συνέχεται, βλέποντας ὅτι κάθε μέτρο τῆς φέρνει τὸ ἀντίθετον ἀπὸ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα.

Ἡ πλέον ἀκατάλληλη Κυβέρνησιν γιὰ τὴν ἐφαρμογὴν μέτρων κατευνασμοῦ εἶναι ἡ σημερινή, γιατί αὐτὸ δείχνει τὴν ἀδυναμία τῆς καὶ αὐξάνει, ἀντὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὴ θρασυτητα τῶν ἀνταρτῶν. Τὰ μέτρα ἐπιεικειᾶς ποὺ ἔλαβε ὑπενθυμίζον τὴν ἱστορίαν τοῦ νοικοκύρη ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ ἀφήσῃ τὸν κλέφτην, γιατί δὲν τὸν ἄφηνεν ἐκεῖνος. Τὸ χεῖροτρον ποὺ μπορεῖ νὰ πάθῃ κανεὶς εἶνε ἀσφαλῶς ἡ γελοιοποίησιν του. Οἱ «λαοπρόβλητοι» μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῶν μέτρων κατευνασμοῦ θὰ θυμοῦνται, ὅτι κάποτε μιλοῦσαν ἐναντίον τῆς ἀποσυμφορῆσεως καὶ ὅτι ἀπειλοῦσαν νὰ περάσουν τὴν Κυβέρνησιν Σοφούλη ἀπὸ εἰδικὸ δικαστήριον, γιατί δὲν ἔχυνε ἀρκετὸ οἶμα. Βλέποντας τὸν Ἀρχηγὸ τοῦ Κόμματος τῶν φιλελευθέρων νὰ ἀρνῆται συνεχῶς νὰ λάβῃ μέρος στὴν Κυβέρνησιν θὰ θυμοῦνται ὅτι τὸν κατηγόρησαν μὲ τὴν ἐπιμονὴν γιὰ ἀρχομανίαν.

Τὸ πανίσχυρον κόμμα τῶν «λαοπροβλητῶν», μὴ μπορῶντας νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν μόνου του, εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ μείνῃ στὸ ζυγὸ ἀνεπιθύμητης συνεργασίας. Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ ἀπατοῦν συστηματικὰ τὸ λαόν ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς Βουλῆς γιὰ νὰ παρουσιάσουν τὴν κατάστασιν καλύτερη ἀπὸ ὅ,τι εἶναι. Τώρα ὄλοι, καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Λαϊκοὶ θέλουν νὰ πέσῃ ἡ Κυβέρνησιν νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ μὴ Ἐθνικὴ Ἡγεσία.

Η ναυτιλία μας

Μέσα σ' όλη την οικονομική άπαισιοδοξία ή διαρκής αύξηση των άγορών και άλλων σκαφών από τους έφοπλιστές μας είναι ή πρώτη—και μόνη—άρχη της άνασυγκροτήσεως. Τά σκάφη που άγοράζονται δέν είναι τά καταλληλότερα για τόν διεθνή συναγωνισμό. Δέν είναι παλαιά, όπως συνήθως, είναι όμως πολεμικής κατασκευής και δέν έχουν τά στοιχεία της στερεότητος, της ταχύτητος και της οικονομίας σε καύσιμα που άπαιτούνται σήμερα για την συναγωνιστική έπικράτηση. Είναι σκάφη εύκαιρια, άγοραζόμενα με διαφόρους συνδυασμούς που τιμούν την έπιχειρηματικότητα μας, αν και δέν λύουν τό πρόβλημα.

Και στό ζήτημα αυτό ή Κυβέρνηση δέν κατώρθωσε να φθάση σε ένα ικανοποιητικό συμβιβασμό των άπαιτήσεων πλοιοκτητών και ναυτεργατών από τό ένα μέρος και έθνικού συμφέροντος από τό άλλο. Έτσι τά νέα σκάφη νηολογούνται με ξένες σημαίες, πράγμα που έχει για άποτέλεσμα ότι μεγάλο ποσοστό του πληρώματος μπορεί να μην είναι ελληνικό. Αν αυτό τό πράγμα γίνη μία συνήθεια, οι συνέπειες θα είναι αρκετά δυσάρεστες. Όταν οι οικογένειες των πλοιοκτητών μένουν στο έξωτερικό και τά πληρώματα δέν είναι Έλληνες τότε τά πλοία αυτά θα είναι άχρηστα για την Ελλάδα. Η Κυβέρνηση πρέπει να έπιβάλη στους πλοιοκτήτας άνετη και ύγιεινή διαμονή και διατροφή του πληρώματος· και πρέπει κατόπιν να έπιβάλη πειθαρχία στα πληρώματα, ώστε ή Έλληνική Σημαία να περιβάλλεται παντού από απόλυτη έμπιστοσύνη. Τό ζήτημα της άμοιβής των πληρωμάτων πρέπει να συγκρίνεται όχι μόνο με την αντίστοιχη άμοιβή των Άγγλων και των Αμερικανών, αλλά και τό εισόδημα των άλλων Έλλήνων που μένουν εδώ άργοι γιατί υπερβολικές άπαιτήσεις των ναυτεργατών έμποδίζουν την ανάπτυξη της Ναυτιλίας μας. Τό Υπουργείο Έμπορικης Ναυτιλίας στάθηκε σχεδόν πάντα άνικάνο να διακρίνη και να έπιβάλη τό έννομο συμφέρον. Πρώτοι βέβαια πρέπει να δόσουν τό παράδειγμα οι πλοιοκτήτες, οι όποιοι έχουν την κυριώτερη ευθύνη και άπέναντι του Έθνους και άπέναντι των πληρωμάτων.

Η Άγγλική ναυτιλία κατά της Έλληνικής

Ό τύπος δημοσιεύει μέτρα που δείχνουν έλλειψη νομιμοφροσύνης της Άγγλικής Έμπορικης Ναυτιλίας άπέναντί μας.

Συχνά κατηγορούσαν οι Άγγλοι πριν από τόν πόλεμο έμάς για έλλειψη νομιμοφροσύνης στο συναγωνισμό, γιατί στηρίζαμε σε χαμηλές άμοιβές των πληρωμάτων και στη χρησιμοποίηση παλαιών φτηνών πλοίων. Άρχισαν τότε να μάς πολεμούν με κρατικές έπιχορηγήσεις. Τρία πράγματα πρέπει να σημειωθούν σχετικά με αυτό—ότι ή Έλληνική Ναυτιλία χρησιμοποιούσε πολλά Άγγλικά κεφάλαια, δηλαδή δούλευε ως ικανώτερος έπιχειρηματίας προς όφελος όχι μόνον της Ελλάδος αλλά και του Άγγλικού Κεφαλαίου. Δεύτερο ότι οι Άγγλοι μάς προτείνουν τώρα οι ίδιοι να άγοράσουμε από τά παλαιότερά τους πλοία και έμεις τό άρνούμεθα. Αυτό βέβαια είναι άσυνεπές με την έναντίον μας θεωρία. Τρίτον, τη στιγμή που έμεις έχουμε απόλυτη ανάγκη συναλλάγματος μάς καταπολεμούν στο ζήτημα αυτό όσον άφορά, την Ναυτιλία μας, ενώ συγχρόνως ό Σερ Στάφορντ Κρίππς στη Βουλή των Κοινοτήτων (18 Οκτωβρι.) προκειμένου για τους Ιάπωνες δήλωσε—σχετικά με την βιομηχανία της ύφαντουργίας—ότι καίτο ή Μεγ. Βρετανία δέν έγκρίνει τόν συναγωνισμό με χαμηλά ήμερομίσθια, πρέπει έν τούτοις να έπιτραπούν στην Ιαπωνία αρκετές έξαγωγές για να άποκτήση τό άπαιτούμενο συνάλλαγμα. Έδώ είναι δύο μέτρα και σταθμά και δέν χρησιμοποιείται για μάς τό εύνοϊκώτερο.

Η θόρεια Ελλάδα

Ό κόκκινος όρίζων των βορείων μας συνόρων χρωματίζεται τώρα έντονότερα από τις άνταύγειες των καιομένων χωριών. Οι οικογένειες των χωρικών έχουν ξεριζωθεί και τά μέλη τους έχουν διασπαρεί στους τέσσαρες άνέμους. Άλλοι στίς κοντινότερες πόλεις, άλλοι στη Θεσσαλονίκη, και άλλοι... στα βουνά με τους άντάρτες. Έτσι ή θύελλα γκρεμίζει τά σπίτια και ξεριζώνει τά δένδρα και συνέχει με άγωνία εκείνους που βλέπουν να καταστρέφονται όλα όσα με κόπους μαζέψαν για να ξεστήσουν τη ζωή των παιδιών τους. Ό έμφύλιος πόλεμος σκοτώνει και τους άνθρώπους· και κάτι πολύ φοβερώτερο: έρημώνει την ψυχή τους και φέρνει την άμφιβολία εκεί που υπήρχε τουλάχιστο ή έλπίδα. Πλέον αξιοληπτοι από όλους είναι οι πρόσφυγες. Αυτοί μοιάζουν πια με άχυρο στον άνεμο. Η μοίρα τους ήταν φοβερή. Και όμως αντίθετα από ότι συνέβη με μέρος, όχι μεγάλο εύτυχως, των προσφύγων των πόλεων, που δέν κατώρθωσε να άνθέξη στην παγίδα της προπαγάνδας, οι πρόσφυγες των χωριών μένουν πιστοί. Η φωνή τους όμως, τό «έως τότε» των μαρτυρικών εκείνων πληθυ-

σμών, δέν φθάνει δυστυχώς έως τη βοερή και πολυάσχολη Πρωτεύουσα. Δέν φθάνει και δέν συγκινεί. Θα νόμιζε κανείς, ότι ένας άλλος κόσμος, έγωϊστικός και μικρόψυχος, έχει καταλάβει την καρδιά της Ελλάδος και παραλύει την ένθικην προσπάθεια. Ένα μεγάλο μέρος της πολιτικής και της κοινωνικής ήγεσίας του Έθνους μας φέρει τη βαρύτερη ευθύνη. Για να ζήση ή Ελλάς, πρέπει αυτό να υποχωρήση ή να παραμερισθί. Οι ψυχικές δυνάμεις του λαού μας είναι άνεξάντλητες, είναι όμως σαν να μην υπάρχουν καθόλου, όταν ή Κυβέρνηση δέν τις αισθάνεται, τις παραγνωρίζει και τις διασπά.

Η προσφυγή μας στον Ο.Η.Ε.

Η χώρα μας έχει κάθε συμφέρον να γίνη παντού γνωστή ή πραγματική κατάσταση στη Μακεδονία και στη Θράκη. Οι Μειονότητες που βρίσκονται μέσα στα σύνορά μας είναι οι πλέον όλιγαριθμες παρά σε όποιοδήποτε άλλο Βαλκανικό κράτος. Η Νοτιοσλαβία έχει περισσότερους από μισό εκατομμύριο Άλβανούς, άλλους τόσους Γερμανογλώσσους, άλλους τόσους Ούγγρους έκατοντάδες χιλιάδες Ρουμάνων κ. ά. Η Βουλγαρία μόνο στη Δοβρουτσά έχει περισσότερους από διακόσες χιλιάδες Τούρκους. Οι ξένοι παρατηρηταί, που θα έλέγξουν τά έπεισόδια των συνόρων θα έχουν άσφαλώς την εύκαιρία να διαπιστώσουν ότι ό πληθυσμός των βορείων μας διαρχιών είναι άμιγής σχεδόν ελληνικός και θα άναφέρουν αυτήν των τη διαπίστωση. Τό κέρδος μας θα είναι μεγάλο γιατί τό άποτέλεσμα μίας συνεχούς προπαγάνδας είναι να θεωρηται, και από πολλούς φίλους μας, ή Έλληνική Μακεδονία ως έπαρχία κατοικουμένη από διάφορες φυλές. Οι γείτονές μας έχουν κάθε συμφέρον να άντιταχθούν στον έλεγχο γιατί τό πρώτο που θα έξήταζε ή Έπιτροπή θα ήταν ποιοι έχουν συμφέρον στη δημιουργία όλης αυτής της Ιστορίας και ποιοι είχαν τά μέσα να τη δημιουργήσουν. Ό έλεγχος όμως μέσα στα έδάφη των γειτονικών «Δημοκρατιών» θάφερνε στο φως, έστω και άνεπίσημα, και άλλα πράγματα πολύ περισσότερο άνεπιθύμητα.

Πρέπει, λοιπόν, χωρίς άμφιβολία, να έπιμείνουμε στον ΟΗΕ για την άποστολή της Έξεταστικής Έπιτροπής. Άνησυχούμε μόνο δικαίως μήπως και αυτό μας τό αίτημα υποστηριχθί με την ίδια έλλειψη πολιτικότητας όπως και οι ένθικές μας διεκδικήσεις. Φοβούμεθα έπίσης ότι τά μέτρα της Κυβερνήσεως στο έσωτερικό ζήτημα δέν θα κάμουν τους άντιπροσώ-

πους μας περισσότερο συμπαθείς άπέναντι των άντιπροσώπων άλλων δημοκρατικών ένθων που πρόκειται να άποφασίσουν.

Κοινοβουλευτικός Κομμουνισμός, στη Βουλγαρία

Η Βουλγαρία είναι τώρα—και κοινοβουλευτικά—κομμουνιστική. Τό κυερνητικό μέτωπο κέρδισε γιατί συμμάχησε με τους κομμουνιστάς, αλλά ό Πρωθυπουργός δέν κατάφερε να έπανεκλεγή βουλευτής—για τόν ίδιο λόγο. Τό κόμμα του—Ζβενό—είναι εκείνο που έφερε τη Βουλγαρία στο μέρος των Συμμάχων στο 1944. Στο διάστημα που πέρασε από τότε οι κομμουνισταί κατέχοντες τό Υπουργείο Έσωτερικών και Δημοσίας Τάξεως ξεκαθάρισαν τό στράτευμα την άστυνομία και τη Διοίκηση από τους άνεπιθυμητούς και άνάγκασαν τόν ύπουργό των Στρατιωτικών να παρατηρηθί. Παρ' όλα αυτά ή Άντιπολίτευση πήρε τά 30 ο/ο των ψήφων και τά 25 ο/ο περίπου των έδρών. Οι κομμουνισταί έδωσαν τώρα στα συμπτύττοντα κόμματα πολύ περισσότερα ύπουργεία από ότι τους άναλογούσαν σύμφωνα με τά ποσοστά των ψήφων. Λογαριάζουν ότι έτσι θα άπορροφήσουν τά κόμματα αυτά εύκολότερα. Και ή πείρα από τη σύμπραξη τους με τό Γεωργήφ δικαιολογεί έντελώς αυτήν την προοπτική.

Οι τελευταίες Γαλλικές εκλογές

Η Γαλλία εξακολουθει να είναι τό πεδίο του άγώνος μεταξύ των άριστερών και του Κέντρου. Η πάλη αυτή δέν είναι καθαρά ιδεολογική· έχει μέσα της σε μεγάλο βαθμό τό πολιτικό στοιχείο, τό ότι δηλαδή ή συνδρομή των Άγγλοσαξώνων προς τη Γαλλία σε περίπτωση παγκοσμίου συρράξεως δέν μπορεί να θεωρηθί, στην αρχή της συγκρούσεως τουλάχιστον, άποτελεσματική. Αν ή Γαλλία καταστή μιá φορά άκόμη πεδίο μάχης, ή καταστοφή του άλλοτε μεγάλου ένθους, θα προχωρήση ίσως παρά πολύ. Γιαυτό υπάρχουν πολλοί Γάλλοι, που διστάζουν να θέσουν την πατρίδα των στο ένα από τά δύο στρατόπεδα· είναι δέ οι περισσότεροι από αυτούς σοσιαλισταί. Οι Γάλλοι δέν θέλουν να γίνουν κομμουνισταί, διστάζουν όμως να ταχθούν έναντίον της Ρωσίας.

Οι κομμουνισταί πήραν περίπου τά 30 ο/ο από όσους έψήφισαν, δηλαδή από τά 72 ο/ο. Αν παραδεχθούμε, καθώς μπορεί να συναχθί από την πειθαρχία του Κ. Κ., ότι έψήφισαν όλοι σχεδόν όσοι άνήκαν σ' αυ-

(Συνέχεια στη Σελίδα 219)

Η ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΔΟΧΗ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ἡ πολιτική κατάσταση στήν Ἑλλάδα δέν χαρακτηρίζεται πλέον ἀπό τήν μορφή της σέ κάθε στιγμή, ἀλλά ἀπό τήν ταχύτητα της μεταβολῆς της· τῆς μεταβολῆς της, διαρκῶς πρὸς τὰ χειρότερα. Τὴν ὥρα πού ἐσημειώνοντο τὰ κρούσματα στό Σκρᾶ, στόν Τύρναβο καί στόν Πάρνωνα, ὁ ἐχθρὸς παρασκεύαζε ἄλλα χειρότερα πού ἐμφανίζονται ἢ θὰ ἐμφανισθοῦν μὲ τὴ σειρά τους. Αὐτὸ συμβαίνει γιατί ὁ ἐχθρὸς ἔχει τὴν πρωτοβουλία τῆς ἐπιθέσεως, ἐνῶ ἡ Κυβέρνηση τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, ἀρνητικὴ πάντοτε, χωρὶς προοπτικὴ καί χωρὶς σχέδιο ἐνεργείας, μὴ μπορῶντας νὰ διακρίνῃ τὸ συμφέρον τοῦ Ἔθνους, μέσα ἀπὸ τὸ προπέτασμα τῶν συμφερόντων τοῦ κόμματος, ἀνίσταται νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνη καλλιτέρου μέλλοντος στό Λαό, εἶναι καταδικασμένη σὲ μιὰ ἄμυνα ἐκνευριστικὴ, πού χειροτερεύει διαρκῶς τὴν κατάστασι. Καί ἐνῶ ἡ ἴδια ἡ Κυβέρνηση δέν παύει νὰ φωνάζῃ, ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶνε ἐξωτερικός, ἡ Κυβέρνηση αὐτὴ, ἀντὶ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ συνενώσῃ τὶς ἐθνικὲς δυνάμεις, ἔκαμε ὅ,τι ἦταν δυνατό γιὰ νὰ τὶς διαίρῃ. Μὲ τὴν ἐπιτάχυνση τοῦ δημοψηφίσματος, μὲ τὴν ἀφύπνιση παλαιῶν παθῶν, «τὶς ἐξυγιάνσεις», τὴν ἐνίσχυση τῶν δεξιῶν συμμοριῶν, τὴν ὑπεράσπιση τῶν δοσιλόγων καί μὲ τὴν καθύβριση τῶν δημοκρατικῶν ὡς συνοδοιπόρων καί προδοτῶν, μὲ τὴν προσπάθειά της νὰ δημιουργήσῃ κράτος κομματικὸ, ἡ Κυβέρνηση αὐτὴ συνεχίζει τὶς προηγουμένους ἐπιδόσεις τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος στὴ φθορὰ τοῦ Ἔθνους.

Ἄν ἡ σημερινὴ ἐθνικὴ διάσπαση δέν παραβάλλεται μὲ τὸν ὄγκο προηγουμένων ἔργων τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τοῦ Κόμματος αὐτοῦ, ὅπως εἶναι ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή, ἢ τὸ αἴσχος τοῦ Μεταξικοῦ φασισμού, δέν θὰ εἶναι ὅμως γι' αὐτὸ ὀλιγώτερο σημαντικὴ, ὅταν τὰ διαδοχικά της ἀποτελέσματα συσσωρευθοῦν καί ἐπέλθῃ ἡ ἀναπόφευκτὴ κρίσις. Τότε τὸ μέτωπο τῆς πατρίδος δέν θὰ εἶναι ἀρραγές, γιατί πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους, πού ἡ Κυβέρνηση παρέδωκε τώρα στὴν διάκριση τῆς ἐγκληματικότητος τῶν συμμοριῶν της, δέν θὰ εὔρουν στὴν ψυχὴ τους τὴ δύναμη τῆς θυσίας χάριν τοῦ Ἔθνους. Ἡ κρίσις των, σκοτισμένη ἀπὸ τὴν προπαγάνδα, δέν θὰ μπορέσῃ νὰ βρῇ τὸν ὀρθὸ δρόμο τοῦ καθήκοντος, μπλεγμένη ὅπως θὰ εἶναι μεταξὺ τῶν ἐντυπώσεων τῆς πολιτικῆς τῆς ἐκδικήσεως πού εἶχε στό πρόγραμμα τῆς ἡ σημερινὴ Κυβέρνηση καί τῆς πολιτικῆς τῆς ἀπάτης, τοῦ Κ. Κ., πού τοὺς ὑπόσχεται τὸν Παράδεισο, ἐκδίκηση γιὰ τὰ παθήματά τους καί πλήρη ἱκανοποίησι τῶν ἐθνικῶν μας διεκδικήσεων, ὄχι μόνον πρὸς Βορρᾶν, ἀλλὰ καί πρὸς Ἀνατολάς.

Τὸ Μέτωπο τότε δέν θὰ εἶναι ἀρραγὲς ἀπέναντι τοῦ «εἰσβολέως». Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐγκλημα τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως· καί θὰ πληρωθῇ πολὺ ἀκριβὰ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, πού εἶχε τὴν ἀφέλεια νὰ πιστεύσῃ στὰ κηρύγματα τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, ὅτι ἡ ἀνοδὸς του στὴν Ἀρχὴ καί ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βασιλέως, σήμαιναν «ἐννομητᾶξιν καί ἐθνικὲς διεκδικήσεις». Ἐμπρὸς στό ρήγμα, πού εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ παρουσιάσῃ τὸ μέτωπο τῆς Ἐθνικῆς ἀμύνης σὲ π-

θανὴ σύγκρουση, ἡ σημερινὴ περιπέτεια δέν εἶναι τίποτε. Τὸ Λαϊκὸ Κόμμα θὰ ἰσχυρισθῇ τότε, ὅτι ἐνοχοὶ εἶναι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κ. Κ., ὡσὰν νὰ ἦταν π. χ. δυνατόν, νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ ὄνειδος τοῦ 1922 λέγοντας ὅτι ἐνοχοὶ εἶναι οἱ Τοῦρκοι. Καί ἄς σημειωθῇ—μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς παρεκβάσεως αὐτῆς—ὅτι, καί ὅταν ὁ Βενιζέλος μετὰ τὸ 1920 καί τὴν ἐγκατάλειψή μας ἀπὸ τοὺς συμμάχους ἐπρότεινε συνεννόησιν μὲ τοὺς Τοῦρκους, οἱ Λαϊκοὶ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι προδίδει τὸ Ἔθνος. Ἔτσι καί τώρα κατηγοροῦν ἐμᾶς τοὺς δημοκρατικούς, πού μὲ τὴν πολιτικὴν μας ἐπιδιώκουμε νὰ ἀποσπάσουμε ἀπὸ τὴν κομμουνιστικὴ ἡγεσία ἐκείνους, πού ὅταν προσεχώρησαν σ' αὐτὴ νόμιζαν ὅτι ὑπηρετοῦν τὸ Ἔθνος.

Ἐκνευρισμένη, καθὼς εἶναι ἡ Κυβέρνηση προσπαθεῖ νὰ ἀνατρέψῃ τὸν κομμουνισμὸ σκοτώνοντας τοὺς κομμουνιστὰς· ὡσὰν κομμουνισμὸς νὰ ἦσαν ὀρισμένοι ἄνθρωποι, λίγοι ἢ πολλοί. Καί στό ἀναμεταξύ, μὲ κάθε της μέτρο, δημιουργεῖ νέους, ἀσφαλῶς πολὺ περισσοτέρους καί πρὸ παντὸς πολὺ περισσότερο διατεθειμένους νὰ πιστέψουν τοὺς ἀρχηγούς των, γιατί ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως ἐπιβεβαιώνει τὶς προβλέψεις των.

**

Αὐτὰ εἶναι, τὰ ἀποτελέσματα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐξουσίας στὰ χέρια τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος. Ὅσοι ὅμως παραδέχονται, ὅτι ἡ κατάστασι εἶναι τόσο κακὴ, θὰ παραδεχθοῦν ἐπίσης, ὅτι μόνον μὲ ριζικὰ μέτρα εἶναι δυνατό νὰ ἀντιμετωπισθῇ. Καθὼς ἔγραφε λίγες ἑβδομάδες πρὶν ἕνας βουλευτῆς, πού βρέθηκε μᾶλλον ἀπὸ κληρονομικότητα στὶς τάξεις τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, ἡ κατάστασι σήμερα εἶναι τόσο κακὴ ὅσο καί στὰ 1909. Τὸ Ἔθνος πρέπει νὰ λάβῃ συνείδησι αὐτοῦ τοῦ καταντήματος.

Ἡ λύσις τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως εἶναι μιὰ λύσις προσωρινὴ καί γι' αὐτὸ, ἀσφαλῶς ἀπρόσφορη, γιὰ μιὰ κατάστασι σχεδὸν μόνιμη. Μόνιμη, γιατί ἀπὸ μὲν τὴν πλευρὰ τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων πρόκειται ἀσφαλῶς ἡ ἐχθρικὴ προσπάθεια νὰ συνεχισθῇ γιὰ ἀόριστο ἀκόμη χρονικὸ διάστημα· ἀπὸ δὲ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰ, γιατί οἱ διαφορὲς μεταξὺ Κέντρου, Δεξιῶν καί Ἀριστερᾶς δέν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξομαλυνθοῦν μὲ κοινὴ συμφωνία ἢ μεταβολὴ τῶν προγραμμάτων, ἀφοῦ δέν ὀφείλονται σ' αὐτὰ, ἀλλὰ σὲ ριζικώτερες αἰτίες. Πράγματι, ἡ μὲν Δεξιὰ ἀντιπροσωπεύει συμφέροντα, ἐπάνω στὰ ὁποῖα στηρίζεται καί πού δέν μπορεῖ ὀπωσδήποτε νὰ τὰ ἐγκαταλείψῃ, χωρὶς νὰ καταρρεύσῃ· ἡ δὲ Ἀριστερὰ ἀντιπροσωπεύει καί ἐδῶ, ὅπως καί παντοῦ ἄλλου, ὀρισμένην πολιτικὴν μέσα σὲ διεθνή πλαίσια, τὴν ὁποῖαν αὐτὴ δέν μπορεῖ καθόλου νὰ ἐπηρεάσῃ· οὔτε καί μπορεῖ νὰ βγῇ ἀπὸ τὰ πλαίσια αὐτὰ, γιατί ἀπὸ ἐκεῖ παίρνει τὴν πολιτικὴν τῆς ὄντοσῃ. Ἡ λύσις τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, πιθανὸν νὰ φέρῃ μιὰ ὕψεσι τῆς παρανόμου δράσεως, ἀλλὰ βεβαίως δέν πρόκειται νὰ λύσῃ κανένα πρόβλημα ἀπὸ ἐκεῖνα πού μᾶς ἔφεραν στὴ σημερινὴ ἀθλιότητα.

Γεννάται ἐπομένως πρόβλημα διαδοχῆς τῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ ἄλλην, πού—ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη καί τὴν ἐκτίμησι τοῦ διεθνοῦς δημοκρατικοῦ κόσμου πρέπει νὰ ἔχῃ δύο ἀπαραίτητα στοιχεῖα : νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ θέλησι εὐρυτάτης ἀναμορφώσεως, ὄχι τόσο στοὺς νόμους, ὅσο στὸ πνεῦμα τῆς διοικήσεως καί τῆς οἰκονομίας, καί δεύτερον, νὰ στηρίζεται στὴν ἐκδηλωμένη ἐμπιστοσύνη τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ λαοῦ· νὰ προέρχεται δηλαδὴ ἀπὸ ἐκλογὲς μὲ μεγάλη πλειοψηφία. Χωρὶς τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα θὰ τῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ στὴν ἀνάπλασι τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ

καί τῆς κρατικῆς μηχανῆς· θὰ χρειασθῆ νὰ μείνῃ πολὺν καιρὸ στὴν ἀρχὴ γιὰ νὰ ἐφαρμόσῃ ἕνα πρόγραμμα ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, νὰ ἔχῃ κῦρος ἀπέναντι τῶν Συμμάχων καὶ νὰ ἔχῃ τὴ δύναμη τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς κομματικῆς συναλλαγῆς.

Σ' αὐτὲς τὶς τόσο κρίσιμες γιὰ τὸ Ἔθνος περιστάσεις τὸ πρόβλημα τῆς διαδοχῆς τῆς Κυβερνήσεως μένει ἐκκενρῆς, ἐφόσον ἡ Ἀντιπολίτευση μένει κοινορτοποιημένη. Ἡ καταδίκη τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἕνα πρῶγμα· ἡ διαδοχὴ τῆς εἶναι ἕνα ἄλλο ἐντελῶς διαφοροτικό. Τὸ πρῶτο εἶναι μιὰ ἐνέργεια ἀρνητικῆ. Ἡ θετικὴ ἐνέργεια εἶναι νὰ παρουσιασθῆ στὸ λαὸ μιὰ Ἀντιπολίτευση, ποὺ νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι, ἂν ψηφισθῆ, θὰ εἶναι ἰκανὴ νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν ἀνταξίαν τῶν περιστάσεων καὶ ὄχι ὅτι θὰ βρεθῆ τὴν ἐπομένη τῶν ἐκλογῶν στὴν ἀνάγκη νὰ ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις καὶ συνδυασμοὺς μετ' ἄλλες κομματικὰς ομάδες, γιὰ τὴν διανομὴ τῶν Ὑπουργείων. Ἡ Κυβέρνησις, ποὺ θὰ διαδεχθῆ τὴ σημερινή, πρέπει ὄχι μόνον νὰ μὴ βρισκεται στὴν ἀνάγκη νὰ δώσῃ ὑποσχέσεις εὐημερίας στὸ λαὸ, σὰν ἐκεῖνες τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, ἀλλὰ τουναντίον νὰ τοῦ ἀπαριθμήσῃ ὅλες τὶς θυσίας στίς ὁποῖες πρέπει γιὰ πολὺ καιρὸ νὰ ὑποβληθῆ γιὰ νὰ ἐπιζῆσῃ. Καὶ οἱ θυσίες αὐτὲς εἶναι πολλές. Ὅχι μόνον γιὰτὶ δὲν θὰ μᾶς βοηθήσῃ οἰκονομικὰ, κανεὶς ἂν ἐμεῖς δὲν θελήσουμε νὰ ἐργασθοῦμε, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἡ τάξις στὸ ἐσωτερικὸ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιβληθῆ, ἂν ὅλοι δὲν προθυμοποιηθοῦν νὰ θυσιάσῃ ἕνα σημαντικό μέρος ἀπὸ ὅ,τι ἔχουν, γιὰ νὰ σώσῃ τὸ ὑπόλοιπον. Ἀσφαλῶς βέβαια κανεὶς δὲν ἐλπίζει πλέον, ὅτι μέτρα ἀνοχῆς καὶ ἐπιεικειᾶς μόνον, εἶναι τώρα ἰκανὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξις. Ἄν ἔμενε στὴν ἐξουσία ἡ πρώτη μεταδεκεμβριανὴ Κυβέρνησις, ἢ ἡ δημοκρατικὴ Κυβέρνησις τὴν ὁποῖαν διαδέχθηκε ἡ σημερινή, ἢ πατρικῆς διακυβέρνησις μετ' ἰσὸν ἄστυχον αὐστηρότητα θὰ ἦσαν καὶ μόνον αὐτὴ, ἀρκετὴ γιὰ νὰ ξαναφέρῃ, ἂν καὶ βραδύτατα βέβαια, τὴν ὁμαλότητα. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ἐξώθησε τὰ πράγματα μετ' ἰσὸν ἄστυχον αὐστηρότητα καὶ τὴν ἀνικανότητά της ἢ δεξιὰ, ἢ ἐπιεικεία καὶ ἢ πατρικῆς διακυβέρνησις, μποροῦν τώρα νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα μόνον ὅταν συνοδεύωνται μετ' ἰσχυρότατη δύναμη. Ἡ δύναμη αὐτὴ δὲν ἔχει ἀκόμη σχηματισθῆ. Ὁ σχηματισμὸς της καὶ ἡ διατήρησίς της εἶναι δυνατὰ μόνον, ἂν ὁ λαὸς εἰσφέρει πρόθυμα ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα ποὺ τοῦ ἀπέμειναν.

Ἀπὸ τὸ στρατό, ποὺ λογικὰ μᾶς χρειάζεται, ἕνα μέρος μόνον ἔχει ἔως τώρα συγκροτηθῆ. Καὶ αὐτὸ συντηρεῖται μετ' ἀπάντη ξένων. Ἀεροπορίας ἔχῃ μόνον ὑπάρχουν. Ἀπὸ ὀχυρώσεις τίποτε. Φέτος, μὲν ποὺ μᾶς συντήρησαν ἀνεπίστως καλὰ καὶ δωρεὰν οἱ ξένοι, δὲν κατορθώσαμε νὰ φθάσουμε οὔτε στὰ 60 ο)ο τῆς προπολεμικῆς μᾶς παραγωγῆς. Τὰ τακτικὰ κρατικὰ ἔσοδα δὲν ἀντιμετωπίζουν παρὰ τὰ μισὰ μόνον ἀπὸ τὰ τακτικὰ ἔσοδα, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ποσοστὸ ἂν διατεθοῦν σημαντικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ παύσονται νὰ εἰσφέρουν οἱ ξένοι στὴ συντήρησιν τῶν πολεμικῶν μᾶς δυνάμεων. Πολλοὶ εἶναι μεταξὺ μᾶς ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἐλαττώσῃ τὰ κέρδη τους καὶ περισσότεροι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἐργασθοῦν. Καὶ οἱ μισθωτοὶ δὲν μποροῦν νὰ ἐργασθοῦν, καὶ ἂν θέλουν, μετ' ἰσὸν ἄστυχον αὐστηρότητα μετ' ἰσὸν ἄστυχον αὐστηρότητα. Ἄν δὲν ἀνατραπῆ αὐτὴ ἢ κατὰστασις, ὄχι μόνον δάνειο μεγάλο δὲν θὰ πάρουμε, ἀλλὰ καὶ ἡ βοήθεια συντηρήσεως ποὺ μᾶς δίνουν θὰ σταματήσῃ, οὔτε καὶ μποροῦμε νὰ ἀποκλείσουμε καὶ τὴν ἐγκατάλειψή μᾶς ἀπὸ τοὺς Συμμάχους, ἂν ἐξακολουθοῦμε νὰ παρουσιάζομε ἕνα τέτοιον παθητικὸν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ κατὰστασις, ποὺ θὰ κληθῆ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἢ διὰδοχος

ΓΕΩΡΓ. Β. ΜΕΛΑ

τ. Ὑπουργοῦ—Βουλευτοῦ Ἀθηνῶν

Ἡ ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ κ. ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΙΣ ΑΜΕΡΙΚΗΝ

[Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 26 Ν)βρίου συνεζητήθη εἰς τὴν Βουλὴν τὸ ζήτημα τῆς μεταβάσεως τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Εἰς τὰς ἀντιρρήσεις ποὺ διευτυπώθησαν ἀπὸ τὴν Ἀντιπολίτευσιν ὁ κ. Τσαλδάρης προέβαλε τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τὸ ἐσωτερικὸ ζήτημα εἶναι δευτερευόν καὶ ὅτι προέχει τὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἡ ὑποστήριξις τῶν ἐθνικῶν μᾶς ζητημάτων, ἐζήτησε δὲ ἀπὸ τὴν Ἀντιπολίτευσιν νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν ἀποστολὴν. Εἰς τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην ἀγόρευσιν τοῦ Βουλευτοῦ κ. Γ. Μελά ἐκτίθεται ἡ ἀποψὶ μιᾶς πλευρᾶς τῶν ἀντιρρήσεων ποὺ διευτυπώθησαν ἀπὸ τὴν Ἀντιπολίτευσιν, ἢ ὁποῖα ὑποστήριξε ὅτι ἡ μετάβασις τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ εἰς τὴν Ἀμερικὴν θὰ βλάψῃ ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν.]

Τὸ ἀνακῶσαν ζήτημα ἐκ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν συναδέλφου κ. Πολίτη ἔχει ὄντως μεγάλην ἐπικαιρότητα καὶ σπουδαιότητα. Καὶ χωρὶς κἂν νὰ ἀναζητήσω τὴν συνάφειαν τοῦ ζητήματος τῆς μεταβάσεως τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας μετ' ἰσὸν ἄστυχον αὐστηρότητα τῆς σημερινῆς ἐκτάκτως περιπεπλεγμένης ἐσωτερικῆς κατὰστασις, θὰ ἔλεγα ὅτι κρινόμενον καὶ αὐτοτελῶς παρέχει ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐνδεικνυομένην ἀπάντησιν. Ἡ μετάβασις τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ δὲν εἶναι, ὡς ἐξεφράσθη ἐνταῦθα ἡ γνώμη παρὰ τινῶν, ζήτημα ἀπλῶς ἀνήκον εἰς τὴν κρίσιν τῆς Κυβερνήσεως. Βεβαίως κανεὶς δὲν θὰ διανοεῖτο νὰ τῆς ἀμφισβητήσῃ τὸ τυπικὸν δικαίωμα τοῦ νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ οἰωνδῆποτε ζητημάτων καθ' ὁλονδῆποτε τρόπον. Ἀλλὰ οὐσιαστικῶς, ὡς πρὸς τὴν ἐθνικὴν χρησιμότητα καὶ ἀποδοτικότητα τοιαύτης ἀποφάσεως νομίζω ὅτι ἔχομεν ὄχι μόνον τὸ δικαίωμα ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσιν πάντες οἱ μετέχοντες τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἢ ὁπωσδήποτε παρακαθήμενοι εἰς τὴν αἴ-

θουσαν αὐτὴν, καὶ ὡς ἀπλοὶ Ἑλληνες πολῖται ἀκόμη, νὰ ἔχωμεν ἔγκυρον καὶ ὑπεύθυνον γνώμην. Νομίζω κατὰ ταῦτα, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ τίποτε ἢ μετάβασις τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἀλλὰ τούναντιαν φοβοῦμαι, ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ πικρᾶς πείρας ποὺ μᾶς ἔδωσαν αἱ τρεῖς μέχρι τοῦδε ἀλλεπάλληλοι ἀναχωρήσεις του εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διὰ τὸ αὐτὸ θέμα ὅτι δὲν πρόκειται εἰμὴ νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλας αἰτίας ἐθνικῆς ἀγωνίας καὶ θλίψεως.

Θὰ εἶμαι εἰλικρινὴς καὶ ἀπερίφρατος, διότι κατὰ συνείδησιν νομίζω ὅτι τοιοῦτον ἔχομεν καθῆκον ὅλοι εἰς τοιαύτας κρίσιμους ἐθνικὰς στιγμὰς, ἀψηφοῦντες τὴν κρίσιν ἢ ἐπίκρισιν ἐξ οἰασδῆποτε πλευρᾶς, νὰ ἐπιτελέσωμεν εἰλικρινῶς καὶ τιμῶς πρὸς τοὺς ἐντολεῖς μᾶς, πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον κατὰ συνείδησιν πιστεύομεν ὅτι εἶναι ὀρθόν καὶ ἐθνικῶς ἐπιωφελέες. Θὰ ἔλεγα λοιπὸν πρὸς τὸν ἀξιότιμον κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι

Κυβέρνησις ἐπὶ πλέον τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ. Ὑπάρχει ἄραγε κανεὶς ποὺ νομίζει ὅτι θὰ τὸ κατορθώσῃ, ἂν ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς βρισκεται ἀναγκασμένος νὰ κἀνῃ συνδυασμοὺς μικροπολιτικῆς, γιὰ νὰ συγκρατήσῃ τὴν Κυβέρνησίν του τὰ μικροκομματίδια ποὺ θὰ τὴν ἀποτελοῦν; ἢ ἂν οἱ ὕπουργοὶ τῆς εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀσχολοῦνται νυχθημερόν μετ' ἰσὸν ἄστυχον αὐστηρότητα τῆς προσωπικῆς συναλλαγῆς τῶν ψηφοφόρων τῶν;

Ἄς συνταχθῆ λοιπὸν ἡ Ἀντιπολίτευσις ὥστε νὰ μπορῆ νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην στὸ λαὸ καὶ νὰ πετύχῃ τὴν μεγίστην πλειοψηφίαν ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη στίς σημερινὰς περιστάσεις. Τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἔχει καὶ τώρα, ὅπως καὶ πρὶν, τὴν μεγαλύτερη εὐθύνη. Σ' αὐτὸ ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ ἐξεύρεσις τῶν τρόπων ἐνεργείας.

Ὁ σχηματισμὸς Ἑθνικῆς Κυβερνήσεως, ἂς μὴ ἀπατάται κανεὶς, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ ὀριστικὴ λύσις.

άτυχως,—και τούτο δὲν ὑπῆρξεν ἀπλῶς ἀτύχημα διὰ τὸ ὁποῖον ὡς ἀντιπολίτευσις νὰ ἤμποροῦμεν νὰ ἐπιχαίρωμεν, διότι ὑπῆρξεν ἔθνικόν αὐτόχημα τὸ ἀτύχημα,—ὅτι δὲν κατώρθωσε κατὰ τοὺς μακροὺς ἤδη μῆνας τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας ὑπ' αὐτοῦ, μὲ πλειοψηφίαν ὄντως ἀξιόλογον, νὰ περιβάλλῃ τὴν Ἑλλάδα μὲ ἐμπιστοσύνην διέθνως. Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας, ὅπου μετὰ τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπρόκειτο ἔναντι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων νὰ διεκδικησῶμεν ὅσα αἱ θυσίαι μας ἐδικαίουν νὰ ἀξιώσωμεν, δὲν κατώρθωσε, λέγω ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως νὰ δημιουργήσῃ περὶ τὴν Ἑλλάδα, ὑπ' αὐτοῦ ὀδηγομένην, τὸ μέτρον ἐκεῖνο τῆς διεθνούς ἐμπιστοσύνης, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ στοιχειῶδες μέσον καὶ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν εὐδοσίαν οἰασθῆποτε διεθνῶς προσπαθείας.

Τὸ εἶπομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ἀλλὰ ξὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ τὸ ἐπαναλάβωμεν ἀνά πᾶσαν περίστασι. Καὶ ἤδη, κατὰ τὴν σημερινὴν ἑσπέραν, ὅτε τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ, ὡς τὸ χαρακτηρίζω, ἔθνικόν ἀτύχημα, εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον, γεγονός αὐταπόδεικτον ὅτι ἀπὸ μᾶς τουλάχιστον πλευρᾶς τοῦ συμμαχικοῦ ὀριζήτου, ὁ Κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐστάθη ἀνίσχυρος, ἀπολύτως ἀνίσχυρος, νὰ δημιουργήσῃ καὶ τὸ ἐλάχιστον μέτρον αἰθρίας. Καὶ τούτο δὲν εἶναι τυχαῖον γεγονός. Ἦτο, ὡς εἶπον, προϋπόθεσις βασικῆ, στοιχειώδης καὶ ἀπαραίτητος ἢ εὐστοχος καὶ ἔγκαιρος καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους. Γνωρίζει ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ ἔθνος ὀλόκληρον ὅτι αἱ κρίσεις καὶ αἱ ἀποφάσεις δὲν ἐπρόκειτο νὰ ληφθοῦν κατὰ πλειοψηφίαν. Εἶχεν ἰδρυθῆ ἰδιόρρυθμος τρόπος κρίσεως κατὰ τὴν σημερινὴν Διάσκεψιν, συνιστάμενος εἰς τὴν ὁμοφώνως λήψιν ἀποφάσεων. Πῶς λοιπὸν ἐρωτῶ, κ. Πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως, πῶς ἦτο ἀνθρωπίνως δυνατόν νὰ ἐνατενίσωμεν εἰς τὴν κατὰ ποσοστὸν μόνον ἱκανοποίησιν τῶν ἔθνικῶν μας δικαίων, ἀν προηγουμένως δὲν ἐκάμαμεν τὸ πᾶν, ἀν δὲν κατεβάλλομεν πᾶσαν ἀνθρωπίνην καὶ ὑπεράνθρωπον προσπάθειαν ὅπως τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τῆς εὐδοσίσεως τὰ ἐξασφαλίσαμεν προκαταβολικῶς; Οὐδὲ τούτο συνέβη κἄν, καὶ ὡς πρὸ ἡμερῶν εἶχον τὴν εὐκαιρίαν ὁμιλῶν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου νὰ τονίσω, ἀτυχῶς ἀκόμη μεγαλύτερον ἀτύχημα. Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν μονομέρειαν τὴν ἀπόλυτον, τὴν ὁποῖαν ἐνεφάνιζεν ἡ Κυβέρνησις, ὡς ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ τὴν εἶχεν ἀναδείξει ὑπὸ τὰς γνωστὰς ψυχολογικὰς συνθήκας, εἶχε κατ' αὐτοῦ τὸ ἐξ ὑπαρχῆς ἀσθενὲς σημεῖον τὸ ὁποῖον δὲν καθίστα τὴν κυβερνήσιν του εὐεπίφορον διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν ἔθνικῶν μας ἐπιδιώ-

ξεων. Εἰς τούτο οὐδαμῶς ἐπεδόθη ἢ προσήκουσα προσοχὴ καὶ προσέθηκεν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ὀγκολίθους δυσχερειῶν, ἀνυπερβλήτα προσκόμματα. Προσέθηκε πράξεις, ἐλεργείας θετικές, ἀπὸ μέρους αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐνδόξου καὶ μαρτυρικῆς καὶ ἡρωικῆς Ἑλλάδος, μελλούσας νὰ ἔχουν μοιραίως ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἔθνικῶν συμφερόντων. Προέβη εἰς πράγματα τὰ ὁποῖα βεβαίως, χωρὶς νὰ θέλω νὰ τὰ ἀναπολώ, ἀναπολοῦνται ὅμως καὶ εἰναι ἐγγεγραμμένα εἰς τὰ κατὰστιχα τῶν κριτῶν μας, ὅσον καὶ ἂν θέλωμεν νὰ τὰ ἀποσιωπώμεν. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ ἔθνικῆς ὑπηρεσίας ἀν τὰ ἀποσιωπήσωμεν ἢ τὰ ἐπαναλάβωμεν, διότι ἀποτελοῦν ἀτυχῶς στοιχεῖα ἀπολύτως ἀποφασιστικὰ διὰ τὴν σημερινὴν συζητούμενην ἀπόφασισιν τὴν ὁποῖαν ἔχει λάβει ἡ Κυβέρνησις. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καὶ μὲ τοιαύτην ἀτμοσφαιρᾶν τὴν ὁποῖαν αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Πρωθυπουργὸς διὰ τῶν χειρῶν του ἐδημιούργησε, πού ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν ἀποτελεῖ ἔθνικόν ἀτύχημα, ὁ ἀκατάλληλος αὐτὸς ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος δὲν παρέχει οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην πλέον ἐλπίδα ὅτι εἶναι ἱκανὸς νὰ προαγάγῃ ἔστω κατὰ ἓν γιώτα τὰ ἔθνικὰ μας δίκαια. Καὶ ἠρώτησεν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἀγορεύων: «Πῶς, κύριε τῆς ἀντιπολιτεύσεως, σημερον θέτετε ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ δικαίωμα ἢ τὸ καθῆκον τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἐκπροσωπηθῇ αὐτοπροσώπως διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς εἰς τὴν διεθνή αὐτὴν Διάσκεψιν, καθ' ἣν ὥραν πρὸ ὀλίγων μόλις ἑβδομάδων μὲ ἠλέγξατε διότι ἐγκατέλειψε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἀποστολῆς ἐκεῖ καὶ σημερον ἄλλως ἀποφθέγγεσθε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος;» Ὁχι, κύριε Πρωθυπουργέ, δὲν ὑπάρχει ὁμοιότης, δὲν ὑπάρχει κἄν ἀναλογία. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ χρόνου ἀτυχῶς ἀποτελεῖ στοιχεῖον ἀπολύτως οὐσιώδες, διὰ νὰ μὴ εἶπω ἀποφασιστικὸν ἐν προκειμένῳ. Ἡ κατάσταση ἐξελισσεται ἐπὶ τὰ χεῖρα ὥραν μὲ τὴν ὥραν.

Ἄλλ' ὑπεστηρίχθη ἀκόμη ἀπὸ τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τούτο: «Μὰ κύριοι συνάδελφοι, δὲν ἦτο ἐπιωφελὲς ἢ μετὰβασίς μας ὄλων μαζῶν καὶ δὲν ἐπετεύχθησαν πράγματα εὐχάριστα, ὡς εἶπα διακόπτων ἄλλον ρήτορα πρὸ ἡμερῶν; Καὶ ὑπενδὲι προφανῶς ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐμὲ καὶ τὰς δύο ἀποφάσεις πού εἶχαν ληφθῆ, ὅταν ὅλη μαζὴ ἢ ἀντιπολίτευσις συμπαρέστη κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς Διασκέψεως τῶν Παρισίων, τοῦ ἀπαντῶ. Δὲν εἶναι λόγος νὰ ἐναβρύνεται ἢ νὰ προσκομιζῇ ἐδῶ ὡς δάφνην τὸ ὅτι ἐπανῆλθαν ἀπλῶς τὰ ζητήματά μας εἰς τὸ σημεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ὄφειλον νὰ εἶχαν ὑποχωρήσει, χωρὶς ποσῶς νὰ προαχθοῦν. Διότι ὁμολογουμένως

κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἀπουσίας του τοσαύτη ἦτο ἡ κατάρρευσις πού ἐσημειώθη ἐπὶ τῶν ἔθνικῶν ζητημάτων μέχρι τοῦ ἀπαρადέκτου ἐκεῖνου σημείου, ὥστε δὲν ὀνομάζω οὔτε εὐτύχημα οὔτε γεγονός ἀξίον κἄν μείας, τὸ ὅτι ἐπανῆλθον ἀπλῶς εἰς τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποῖου οὐδέποτε ὄφειλαν νὰ εἶχαν ἀπομακρυνθῆ. Καὶ διὰ νὰ ἀποδείξω ἀκριβῶς πόσον βάσιμος ἦτο ὁ τότε γενόμενος ὑφ' ἡμῶν ἔλεγχος θὰ ἀναφέρω ἀπλῶς τὸ γεγονός τούτου καὶ μόνον, ὅτι κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ καθ' ἣν ὥραν ἐσημειοῦτο τὸ ἔθνικῶς ἀχαρκτήριστον γεγονός τοῦ νὰ ἀποσύρῃ χεῖρι Ἑλληνοῦ ὑπευθύνου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τὸ ζήτημα τῆς Βορείου Ἡπείρου ἀπὸ τοῦ κριτῆς του, τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ὥραν καὶ ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ σώματος, τῶν αὐτῶν κριτῶν, τῆς ἰδίας δικαιοδοσίας, ἐζητεῖτο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, διὰ τροπολογίας εἰδικῆς, νομίζω τοῦ ἀρθροῦ 21 τῆς Συνθήκης μὲ τὴν Ἰταλίαν νὰ μᾶς παραδοθῇ ἡ νῆσος Σάσσω. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν ἄλλοπρὸς ἄλλου καταστάσεως πνευμάτων. Δι' αὐτό, κ. Πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως, τὸ λεχθὲν ὅτι ὑπῆρξεν ἓνα κενὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν ἐκπροσώπησιν μας καὶ ἀκριβῆς εἶναι καὶ οὐσιαστικόν.

Ἄλλὰ λέγω ὅτι σημερον ἢ μετὰβασίς τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἔτι μόνον δὲν ἔχει νὰ ὠφελήσῃ εἰς τίποτε ἀλλὰ φοβοῦμαι,—φοβοῦμαι καὶ πιστεύω καὶ βλέπω σαφῶς ἐνώπιόν μου τὸν κίνδυνον,—ὅτι θὰ σημάνη μόνον ἴσως περαιτέρω ἐπιδεινωσιν τῶν μὴ εὐτυχῶς βαινόντων ἔθνικῶν ζητημάτων. Καὶ θὰ ἔλεγον ἀκόμη τοῦτο, χωρὶς νὰ θέλω νὰ ὑπεισέλθω εἰς τὸ ζήτημα,—διότι καὶ λεπτόν εἶναι καὶ δὲν εἶναι ὀρθόν ἐδῶ νὰ συζητηθῇ εὐρύτερον,—ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλο θέμα, ἀνακύψαν εἰς τὸν πρόσφατον χρόνον, περὶ τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἐνδέχεται ἄλλοθεν νὰ ὑπάρχῃ ἢ ἐμπνευσίς. Μέχρι σημείου ὥστε ἡ Ἑλλάς νὰ νομίζῃ ὅτι πρέπει νὰ προσφύγῃ—καὶ ὀρθῶς τὸ νομίζει ἐὰν τὰ στοιχεῖα εἶναι ἐπαρκῶς βάσιμα καὶ ἀντικειμενικῶς ἐξηλεγμένα.—μέχρι καὶ τῆς διεθνούς ἐκείνης βαθμίδος κρίσεως καὶ διαλλαγῆς, τὴν ὁποῖαν ἀποτελεῖ τὸ νέον ὑποκατάστατον τῆς παλαιᾶς Κοινωνίας, ὁ Ὁργανισμὸς Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Ἄλλὰ, κ. Πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως, λέγω καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἐπισύρω ἐπὶ τούτου

ἀμέριστον τὴν προσοχὴν σας ὡς καλοῦ Ἑλληνοῦ καὶ καλοῦ πατριώτου: Νομίζετε καὶ πιστεύετε κατὰ συνείδησιν—δὲν ὀμιλῶ δὲ ὡς ἀντιπολιτευόμενος αὐτὴν τὴν στιγμὴν, ἀλλ' ὡς ἓνας ἀπλοῦς Ἑλληναὶ ἐρωτῶ: Πιστεύετε εἰλικρινῶς καὶ νομίζετε, ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας, κ. Πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι αὐτοπροσώπως μεταβαίνων εἰς Ἀμερικὴν ἠμπορεῖτε νὰ προαγάγετε καὶ ἐπ' ἐλάχιστον ἔστω τὰ ἔθνικὰ μας πράγματα καὶ δὲν φοβεῖσθε, ὅπως κατατρώει ἐμὲ συνεχῶς ὁ φόβος, ὅτι καὶ μόνον ἢ παρουσία σας θὰ συνετελεῖ εἰς τὸ νὰ προσθέσετε λάδι εἰς τὴν φωτιά καὶ ἔναυσμα εἰς τὴν πυρκαϊάν; Αὐτὸς ὁ φόβος οἶς λέγω, κ. Πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως, μὲ συνέχει καὶ μετὰ τὸν χεῖρ καὶ δὲν μὲ ἀφίνει νὰ ἡσυχάσω οὔτε στιγμὴν. Καὶ αὐτὸς ὁ φόβος, κ. Πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀγάγῃ καὶ ὑμᾶς, καλὸν πατριώτην ἐπαναλαμβάνω εἰς σκέψεις βαθυτέρας εἰς σκέψεις συνέσεως πλέον ἐπιτακτικῶς ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τῶν κρίσιμων περιστάσεων ἀπὸ κάθε ἄλλην σκέψιν ἢ ὑπολογισμόν.

Περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ προβλήματος δὲν ἔχω κἄν νὰ ὀμιλήσω, ἀφ' ἑαυτῶν ὁμιλοῦν τὰ πράγματα.

Νομίζω ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ παραστατικά ὥστε νὰ ἀφαιροῦν ἀπὸ τῆς σκέψης οἰουδήποτε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡμεῖς ἐδῶ θέλομεν νὰ ἀσκήσωμεν τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐπ' αὐτῶν τῶν θεμάτων. Θὰ ἦτο ὄντως κατώτερον ἡμῶν ὡς Ἑλλήνων, ἐὰν εὐρίσκομεν στιγμὰς ἔθνικῶς δυσχερεῖς καὶ περιπλόκου, ἔθνικῆς ἀληθῶς ἀγωνίας τοῦ ἂν θὰ ἐπιζήσωμεν ἢ ὄχι, διὰ νὰ κάμωμεν εὐτελῆ καὶ εὐθηνὴν ἀντιπολίτευσιν. Ἐμάθομεν νὰ δίδωμεν πάντοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ πάντα καὶ νὰ μὴ ζητοῦμεν τίποτε ἀπὸ αὐτὴν. Ἄλλὰ νομίζω, ὅτι τὰ καθήκοντα αὐτὰ δὲν εἶναι μονόπλευρα. Δὲν ὑπάρχουν διὰ τοὺς μὲν καὶ ὄχι διὰ τοὺς δέ. Δι' ὅλους μας ὑπάρχουν ἀπὸ κοινού. Καὶ ὁ λαὸς αὐτὸς ὁ ὁποῖος ὀλόκληρος ἐπετέλεσε μίαν θυσίαν καὶ ἓνα ὄλοκαύτωμα, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀξιῶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἡγέτας του καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους πολιτικούς ἀνδρας τῆς χώρας, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ κινδύνου, ὁπότε δὲν ἀπομένει τι ἄλλο, νὰ γνωρίζουν καὶ αὐτοὶ νὰ στέργουν εἰς τὰς ἐπιτακτικῶς ὑποβαλλομένας θυσίας.

I. ΚΑΡΑΒΙΔΑ

Γύρω από ένα τομέα της έξωτερικής μας πολιτικής

Ο λόγος του Προέδρου της Κυβερνήσεως στη Θεσσαλονίκη και οι δυσκολίες που συνήντησε σχετικά με τη μετάβασή του στην Αμερική για την υποστήριξη των διεκδικησέων μας, έκαμαν έμφανη την όξυνση αντίθεσης, στην οποία βρίσκεται το Λαϊκό κόμμα απέναντι των Δημοκρατικών σ' ένα τομέα της έξωτερικής μας πολιτικής. Υπεστήριξαν μερικοί, ότι ο λόγος της Θεσσαλονίκης ήταν περισσότερο δείγμα άμετροπειίας και αποτέλεσμα έλλειψης πολιτικής πείρας, παρά έκφραση συνειδητής έξωτερικής πολιτικής. Υποστηρίζουν αυτοί, ότι η έξωτερική μας πολιτική είναι ενιαία, αφού έχουν συμφωνήσει πάνω σ' αυτήν όλα τα κόμματα. Η άλλη θεία έν τούτοις είναι, ότι η αντίθεση υπάρχει είναι κάτι περισσότερο : ότι το Λαϊκό Κόμμα, και αν θέλει, δεν μπορεί να εφαρμόσει την πολιτική πάνω στην όποιαν όλος ο πολιτικός κόσμος έχει μείνει **κατ' άρχην** σύμφωνος. Η πολιτική ενός κόμματος σ' έναν ώρισμένον τομέα δεν μπορεί να είναι ανεξάρτητη από τις γενικές άρχές, που—συνειδητά ή όχι—άκολουθεί. Οι υποστηρίζοντες την αντίθετη θέση φέρουν ως παράδειγμα το Έργατικό Κόμμα της Μεγ. Βρετανίας, παρουσιάζοντας αυτό ως συνεχιστήν της έξωτερικής πολιτικής του Συντηρητικού Κόμματος. Το λάθος των είναι διπλό : Πρώτον, οι Έργατικοί, δεν διαδεχθήκαν τους Συντηρητικούς, αλλά την Οικουμενική Κυβέρνηση, στην όποιαν συμμετείχαν δεύτερον, αν κανείς θυμηθή τις φράσεις που χρησιμοποιήσε ο Αρχηγός των Συντηρητικών, χαρακτηρίζοντας ως «δνειδος» την πολιτική της Έργατικής Κυβερνήσεως στο Αιγυπτιακό ζήτημα, θα πεισθή ότι η περίπτωση της—φαινομενικής άλλωστε—συνεχίσεως της αυτής πολιτικής στο Έλληνικό ζήτημα, δεν μπορεί να γενικευθή σε όλη την έξωτερική πολιτική της Μεγ. Βρετανίας. Κι' έδω το Λαϊκό Κόμμα, στα 1920, **ήθελε** να συμμορφωθή προς την έξωτερική πολιτική των Φιλελευθέρων, αλλά δεν τό κατώρθωσε.

Υπάρχει μία ριζική διαφορά σήμερα μεταξύ της πολιτικής των δεξιών και των κομμάτων του Κέντρου διαφοράς που βρίσκεται όχι μέσα στα προγράμματα που

τυπώνουν, αλλά που άπορρέει αναγκαστικά από τη γενική θέση στην όποιαν τα κόμματα αυτά τοποθετούνται από τις παραδόσεις των και τη νοοτροπία των στελεχών των, **πολιτευομένων ή μη.**

Η ριζική αυτή διαφορά βρίσκεται στο ότι τα δημοκρατικά κόμματα είναι μόνον έχθροι του κομμουνισμού, αλλά δεν τόν φοβούνται, γιατί έχουν την αυτόπεποίθηση, ότι η δική τους οικονομική και κοινωνική πολιτική, ως δημοκρατικώτερη και **πατριώτερη**, θα άδυνατίσει τόν κομμουνισμό, άποσπώντας άπ' αυτόν τα προοδευτικά στοιχεία, όποτε στο Κ. Κ. Ε. θα μείνουν μόνον όσοι έχουν υποδουλωθή στην ξένη προπαγάνδα και θα χάσουν γι' αυτό την συμπάθεια του λαού.

Τούναντίον το Λαϊκό Κόμμα. Είναι και αυτό έχθρος του Κομμουνισμού, αλλά τόν φοβείται. Το προκαθοριστικό κίνητρο των πράξεών του είναι έτσι μια άρνητική έννοια, ο άντικομμουνισμός. Ο φόβος γίνεται πρωτεύον στοιχείον και του άφαιρεί την ψυχραιμία, την πρωτοβουλία και την δημιουργικότητα στην έσωτερική πολιτική. Ο φόβος—όχι η πρόθεση—κάμνει το Λαϊκό Κόμμα να παρουσιάζει μια αίχμη άντιρωσική στην έξωτερική του πολιτική. Η αίχμη αυτή δεν είναι επιθυμητή από το Λαϊκό Κόμμα. Άλλά αυτό δεν είναι άρκετό· πρέπει να εκλειψή, γιατί μέσα στις άπρόβλεπτες έξελίξεις του μέλλοντος, η χώρα μας θα έχη πολύμορφες ανάγκες και σε μια ένδεχομένη σύγκρουση θα περάσει από διάφορα στάδια.

Μέσα στη γενικήν αυτήν άναταραχή ή Ελλάδα πρέπει να διατηρήσει την άτρωτη έλληνική γραμμή, πρέπει να παρουσιάζεται όχι στο άρμα μιας άντιφασιστικής ή μιας άντικομμουνιστικής πολιτικής, αλλά με το όπλο των εύεργεσιών που προσέφερε στην ανθρωπότητα παλαιότερα και στην έγγυς Ανατολή έως χθές. Ο Έλληνικός πολιτισμός δεν είναι ούτε άντιφασιστικός, ούτε άντικομμουνιστικός· έχει το δικό του πνεύμα και το πνεύμα αυτό επιζή μεταξύ μας. Είναι άνόητη και άρκετά παραπλανητική, ή θέση, ότι πολεμήσαμε τό φασισμό ή ότι θα πολεμήσουμε τόν κομμουνισμό.

Πάνω σ' αυτή τη βάση πρέπει να κρι-

θή και ή φράση του Προέδρου της Κυβερνήσεως, ότι κάπου στα Έλληνικά σύνορα, βρίσκονται σύνορα ιδεολογικά δύο κόσμων. Έμεις πολεμήσαμε γιατί οι έχθροι πάτησαν τα σύνορά μας, όχι γιατί ήσαν φασιστά. Ούτε θα πολεμήσουμε τούς γείτονές μας, γιατί έχουν καθεστώτα κομμουνιστικά. Θα πολεμήσουμε όμως αν—μέ όποιανδήποτε ιδεολογία—προβάλλουν τα σύνορά μας.

Η έξωτερική μας πολιτική πρέπει να τηρηθή πάνω από τις ιδεολογίες. Δεν έχουμε έμεις ιδεολογικά σύνορα και έχουμε κάθε συμφέρον να καταρρίπτονται, όπου υπάρχουν από αυτά. Η έξωτερική αυτή πολιτική δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθή από το Λαϊκό Κόμμα.

Αυτά αναφέρονται στη βλάβη που προξενεί στην Ελλάδα ή σημερινή Κυβέρνηση βοηθώντας στη δημιουργία ενός άδικαιολογήτου μίσους των κομμουνιστικών και φιλοκομμουνιστικών λαών έναντίον της Ελλάδος και κάμνοντας άσυμπαθείς τούς άντιπροσώπους μας στους δημοκρατικούς μας φίλους, στα Διεθνή Συνέδρια· δεν λύνουν όμως τό πρόβλημα της έξωτερικής μας πολιτικής, ούτε στις γενικές της γραμμές, ούτε και στο ειδικό σημείο, που άφορά την άντιμετώπιση των κομμουνιστικών ενεργειών. Δεν τό λύνουν, γιατί από πολλά χρόνια, περισσότερο όμως τώρα, ο Κομμουνισμός έχει συνδεθή με το Σλαβισμό.

Η Κεντρ. Έπιτροπή του Κομμουν. Κόμματος στη Ρωσία, στη φετεινή της προκήρυξη για την 29η επέτειο της Οκτωβριανής Έπαναστάσεως, έναλλάσσει την ιδέα του Κομμουνισμού με την ιδέα του Σλαβισμού : «Χαιρετίζουμε τούς Σλαβικούς λαούς... «Ζήτω ή άδιάλυτη φιλία των Σλαβικών Λαών». Η δική μας καλή θέληση και ό δημοκρατισμός μας είναι ένα πολύτιμο στοιχείο στον άγώνα, δεν είναι όμως άρκετο, στο σημείο που έχουν φθάσει τώρα οι ανάγκες της έξωτερικής μας πολιτικής.

**

Για να φθάσουμε στην όρθη προοπτική της καταστάσεως, για να ιδούμε δηλαδή τι μας χρειάζεται για να άντιμετωπίσουμε τόν σημερινό και τόν μόνιμο κίνδυνο της χώρας μας, πρέπει να κάνουμε άφαιρέση της καταστάσεως, όπως έπιφανειακά παρουσιάζεται, στην περιορισμένη χρονικά σημερινή στιγμή και να σχηματίσουμε μια εικόνα εκείνης που θα άκολουθήσει στην Ελλάδα, όταν θα φύγουν από τα σύνορά μας οι Βρεταν. Δυνάμεις και θα πάψουν οι εισαγωγές της Ούνρα ή όποιανδήποτε προσωρινές οικονομικές δωρεές που θα την διαδεχθούν. Μόνον τότε θα έμφανισθή

ή πραγματική προοπτική. Μέσα σ' αυτήν υπάρχει μία άβεβαιότητα στη Βρετανική και στην Αμερικανική πολιτική, την όποιαν πρέπει να διαλύσουμε τό ταχύτερον δυνατόν. Στην άβεβαιότητα αυτή φθάσαμε και από αίτίες βέβαια ανεξάρτητες και από έμάς και από τούς συμμάχους μας και από σφάλματα τόσο δικά μας, όσο και δικά τους.

Τό μεγαλύτερο δικό μας σφάλμα είναι ότι, και τώρα και πολλά χρόνια πριν, δείχθήκαμε άνίκανοι να αναλάβουμε την πρωτοβουλία και την ευθύνη μιας εύσταθους καταστάσεως, που να καλύπτει όλόκληρη την Έγγυς Ανατολή και να Ικανοποιή συγχρόνως τη γενικώτερη πολιτική, στην όποιαν είχαμε ένταχθή. Ανατρέψαμε τη Βρετανική πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο με τις έκλογές του 1920 και προσθέσαμε τα κινήματα της Μέσης Ανατολής και τα Δεκεμβριανά. Στις τελευταίες έκλογές δεν δείξαμε περισσότερη πολιτικότητα.

Η έλλειψη έμπιστοσύνης έπομένως έκ μέρους των Συμμάχων μας προς την Ελλάδα έχει ισχυρούς λόγους· δεν είναι όμως άρκετη για να έξηγήση—και πολύ περισσότερο να δικαιολογήση—την άβεβαιότητα της στάσεώς των απέναντί μας και μάλιστα τη στιγμή, που έχθροι και φίλοι μας έπιτίθενται και που ή επίθεση αυτή είναι χωρίς τήν παραμικρή άμφιβολία, αποτέλεσμα του κοινού πολέμου, κοινών ενεργειών. Πώς είναι δυνατόν να θέλουν να κυβερνήσουν τόν κόσμο και να μη άναλαμβάνουν ευθύνας των ενεργειών των;

Πρέπει πρώτα να προσδιορίσουμε αυτές τις άβεβαιότητες : Οι Βρετανοί, όταν ήλθαν έδω μετά την κρατική μας άποσύνθεση, που άκολούθησε την κατοχή και τα Δεκεμβριανά, όταν έμεις δεν είχαμε ούτε αυτοκίνητα, ούτε σιδηρόδρομο, ούτε ένα πλοίο, δεν μας διευκόλυναν στην άποστολή στρατού, χωροφυλακής και ύπαλληλων στις έπαρχίες· άπεμάκρυναν κατόπιν την πρώτη μεταδεκεμβριανή Κυβέρνηση, ή όποια μόνο με τό κύρος της, χωρίς δυνάμεις είχε άρχισει να έδραιώνη την τάξη κι' εκεί που ακόμα δεν ύπήρχε κράτος. Για μεγάλο κατόπιν διάστημα ή Μεγ. Βρετανία δεν μας έδωσε τα μέσα να έξοπλισθή ή χωροφυλακή. Τέλος, ακόμα δεν μας έχει δώσει τα μέσα να έξοπλισθή ό στρατός μας. Στην οικονομική πλευρά του έλληνικού ζητήματος, οι Άγγλοι κατά την τελευταία εικοσιπενταετία, είτε από έλλειψη ζωτικού ένδιαφέροντος για την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδος, είτε από λανθασμένη έκτίμηση της καταστάσεώς μας, έμειναν και μόνον και τώρα, προσηλωμένοι στο μοναδικό μέτρο της πολιτι-

κής της σταθεροποίησης του νομισματός, ως οικονομική πανάκεια, μη αντιμετώπιζοντες ποτέ, ούτε πριν από τον πόλεμο, ούτε τώρα, την πολιτική των άμεσων μέτρων αύξησης της παραγωγής μας.

Όσον αφορά τις Η.Π.Α. ή άβεραιότητα της απέναντί μας πολιτικής των είναι τόσο μεγάλη όσο μεγάλες είναι και οι ελπίδες που στηρίζουμε στην οικονομική και την πολιτική των υποστήριξη. Σχετικά με την τελευταία ελπίζουμε κάτι παραπάνω από τις δηλώσεις του Αμερικανού Υπουργού των Εξωτερικών στη Διάσκεψη της Ειρήνης, ότι «οι δυνάμεις των Η.Π.Α. θα τεθούν στη διάθεση του Ο. Η. Ε. για να υποστηρίξουν τα σύνορά μας, αν κινδυνεύσουν». Ός προς την οικονομική μας ένισχυση, ελπίζουμε ότι, όπως δήλωσε σχετικά με τη Μέση Ανατολή ο Αμερικανός Υπουργός των Εξωτερικών, οι Η. Π. Α. θα δώσουν τα μέσα για την ανάπτυξη των καθυστερημένων αυτών χωρών, γιατί η σημερινή οικονομική των ανεπάρκεια τις καθιστά εύκολο στόχο ξένων βλέψεων και πιθανήν αίτια πολέμου. Και η έντύπωση όμως της άβεραιότητας στην πολιτική των Η. Π. Α. απέναντί μας στηρίζεται σε ισχυρά δεδομένα.

Η πολιτική στη Μεσόγειο που υποστηρίζει ο τέως υπουργός του Ροδζβελτ, Γουάλλας, είχε ένα από αυτά, γιατί προσπάθησε να διακηρύξει με τον πλέον έντυπωσιακό τρόπο, ότι η δική μας περιοχή πρέπει να αφεθεί στη Ρωσική επιρροή. «Όποια πολιτική σχέση, είπε, έχει η Ρωσία με τη Νότ. Αμερική, την ίδια σχέση έχουν και οι Η.Π.Α. με τη Βαλκανική και τα Στενά» και βάσισε την άποψή του στην ανάγκη μιας δημοκρατικότερης πολιτικής.

Αυτό, ή έν όνόματι της Δημοκρατίας εγκατάλειψη της Ελλάδος και μάλιστα κάτι περισσότερο, ή παράδοση της άοπλης στην άπληστη άρπακτικότητα αίμοσταγών γειτόνων, τη στιγμή μάλιστα που είναι άκόμη άνοικτες οι πληγές της, δέν μπορεί να μη προκαλέσει σε μας σκεπτικισμό και άμφιβολίες.

Ός προς την οικονομική πλευρά, πρέπει βέβαια να είμαστε ευγνώμονες για τη βοήθεια της Ούνα. Τρόφιμα, ύλικά και τεχνικά μέσα αξίας 400 έκατ. δολλ. είναι βοήθεια υπερβαίνουσα εκείνο που μπορούσαμε να ελπίζουμε ως άμεση άνακούφιση. Αυτό όμως καιτοι είναι μια ισχυρή ένδειξη, δέν είναι καθόλου άπόδειξη, ότι θα μας χορηγηθούν τα τεράστια ποσά που είναι άπαραίτητα για να φτιάσουμε βιώσιμη οικονομία. Είδη αξίας 400 έκ. δολλ. δόθηκαν επίσης στη Γιουγκοσλαβία, χωρίς αυτό βεβαίως να προδικάζει τίποτε σχετικό με τη χορήγηση μέσων για τη βελτίω-

ση της Γιουγκοσλαβικής οικονομίας. Για μας έν τούτοις ή δημιουργία μιας νέας οικονομίας είναι ζήτημα ζωής· είναι ζήτημα της αυτής πολιτικής φύσεως και όχι λιγότερο σημαντικό, από την άμυνα των συνόρων μας.

Ότε βεβαίως είμαστε σε θέση να πληρώσουμε τόκο 6 οιο που ζητεί ή Διεθνής Τράπεζα Άνασυγκροτήσεως. Το ζήτημα της οικονομικής μας ένισχύσεως παύει να είναι ζήτημα δανειακών διαπραγματεύσεων και γίνεται πολιτικό, ζήτημα έξωτερικής πολιτικής. Το άποτέλεσμα ένός κοινού πολέμου, λογικό ήταν να άναμένεται κοινό για όλους τους συμπολεμιστάς. Και όμως μόνο έμεις έχουμε ως άποτέλεσμα την άπώλεια της άγοράς της Κεντρικής Ευρώπης και των Βαλκανίων, να χάσουμε το μέγιστο μέρος του παραγωγικού μας κεφαλαίου, να έχουμε έχθρους έτοιμους για επίθεση στα σύνορά μας και τον έμφύλιο πόλεμο έντός των συνόρων μας.

Μας λένε ότι όρος άπαραίτητος παροχής μεγάλου δανείου είναι ή άποκατάσταση της τάξεως. Άλλά άκριβώς για να άποκατασταθί μόνιμα ή τάξη, χρειάζεται ένα μεγάλο δάνειο, για την παροχή εργασίας στον πληθυσμό, για την κατασκευή μιας βιώσιμης οικονομίας. Αυτό λοιπόν είναι ένας φαύλος κύκλος, που μας κρατεί στο άδιέξοδο και οδηγεί στην καταστροφή.

Δέν κάνουμε βέβαια την άνάλυση αυτή, για να κατακρίνουμε τους Άγγλους και τους Αμερικανούς, στους όποιους άλλωστε και μόνο στηρίζομαστε. Αυτό θα ήταν στείρο και βλαβερό. Σκοπός μας είναι να οδηγήσουμε σε συμπεράσματα χρήσιμα, σχετικά με τον τομέα της έξωτερικής μας πολιτικής που εξετάζουμε έδω.

Τό πρώτο από αυτά είναι ότι ή έξωτερική μας πολιτική δέν μπορεί να στηριχθεί μόνο στο ουδέτερο δόγμα της Ίσης φιλικίας προς όλους τους Συμμάχους. Αυτό είναι ένας όρος που πρέπει βεβαίως να τηρηθεί. Είναι όρος άμύνης· κάθε άλλο όμως παρά έπαρκής είναι ως όρος προκαθοριστικός του συνόλου της έξωτερικής μας πολιτικής. Άς τέτοιος όρος μπορεί να χρησιμοποιηθεί, άμεσα μόν, για την επικίνδυνη αυτή στιγμή, ή εξασφάλιση της παρουσίας ισχυρής ένόπλου δυνάμεως στα σύνορά μας, ως βασική δέ πολιτική διαρκείας, ή ανάπτυξη έκ μέρους μας πρωτοβουλίας, για να δημιουργηθεί μέσα στο γενικό πλαίσιο των φιλικών μας κρατών, ένας τοπικός συνασπισμός ισχυρός πολιτικά και οικονομικά. Συνασπισμός, που όχι μόνο δέν θα έχη καμμία έπιθετική πολι-

τική, αλλά και θα είναι χρήσιμος και έξυπνρητικός των γειτόνων του.

Μέσα σ' αυτόν θα ύπάρξει ή άπαραίτητος χάρος για την πολιτική και οικονομική ανάπτυξη όλων των μετεχόντων κρατών. Έντελως μόνοι μας, με την ύνδεσή μας μόνο με τις άγορές της Μ. Βρετανίας και των Η. Π. Α. δέν μπορούμε να εξασφαλίσουμε έπαρκή για τις άνάγκες μας οικονομική δραστηριότητα. Η πολιτική αυτή, που πρέπει να άρχισή από την οικονομική συνεργασία με την Τουρκία και την Ίταλία, χρειάζεται να έπεκταθί διαδοχικώς να τείνη δέ να περιλάβη και τους βορείους μας γείτονες, που παρουσιάζονται σήμερα ως έχθροι μας, δέν είναι όμως βέβαιοι, ότι θα εξακολουθήσουν να θεωρούν αυτό ως συμφέρον των.

Η πολιτική αυτή δέν θα έχη για μόνο άποτέλεσμα, ότι θα δώση σ' έμάς εύρύτερο χάρος δράσεως· θα διευκολύνη έπίσης την πολιτική των συμμάχων μας, οι όποιοι θέλουν κυρίως μόν να άπομακρύνουν τις πιθανότητες τοπικής συρράξεως, έπειτα δέ να έχουν όχι έμάς ειδικώς, αλλά όλους τους γείτονάς μας λαούς με τό μέρος των. Η Άγγλική πολιτική π. χ. έπι ένα αιώνα μετά την άπελευθέρωσή μας ήταν έδω ένιαία, με σκοπό να προφυλάξει την Έγγυς Ανατολήν από την κάθοδο των Ρώσων. Σε μας όμως έμφανίζονταν ως μεταβαλλομένη, γιατί άλλοτε υπεστήριζε ειδικότερα την Τουρκία, άλλοτε τη Βουλγαρία και άλλοτε έμάς κατά τις περιστάσεις. Και ή περίπτωση τώρα δέν είναι διαφορετική και στις γενικές γραμμές και στις λεπτομέρειες. Οι Άγγλοι π. χ. και τώρα επιδιώκοντας ένα δημοκρατικό καθεστώς για όλη τη Βαλκανική, βρίσκονται σε άδυναμία να υποστηρίξουν αυτήν των την έπιδίωξη όταν στην Ελλάδα άπικρατή ένα πολύ δεξιό καθεστώς. Και έμας μας συμφέρει έπίσης αυτή ή έπιδίωξη, γιατί άν και μετά την άποχώρηση των Ρώσων μονιμοποιηθούν κομμουνιστικά καθεστώςα στους βορειότερους γείτονές μας, θα αντιμετώπιζουμε τη μόνιμη των έχθρότητα. Είναι λοιπόν μωπική, ή δήθεν ύπερθεθνικιστική πολιτική που θέλει να επιβάλη έδω, με όλα τα μέτρα της παραπληήσεως και της βίας, ή άκρα δεξιά.

Δεύτερο συμπέρασμα είναι, ότι ή έξωτερική μας πολιτική δέν μπορεί να είναι ανεξάρτητη της έσωτερικής· άφοδ δέν μπορούμε να καθιερώσουμε ως βασικόν όρο της πολιτικής μας την άμυντική άποψη του άντι κομμουνισμού, πρέπει να δημιουργήσουμε έσωτερικό καθεστώς, που να μη φοβήται την έλευθερία, όση τός ύνταγμα μας

είναι ύποχρεωμένο από τό διεθνές κλίμα να παρέχη, στην κομμουνιστική κατήχηση. Άν λοιπόν έξαιρεθί ή άντικομμουνισμός της δεξιάς, ή κατάλληλη πολιτική είναι ή δημοκρατική, τόσο στην οικονομία, όσο και στην κοινωνική όργάνωση.

Τρίτο συμπέρασμα είναι, ότι στους σχετικούς με την έξωτερική πολιτική συλλογισμούς μας δέν μπορούμε να άναχωρούμε από την προύπόθεση ότι έχουμε ήδη εξασφαλίσει τη συμμαχία της Μεγ. Βρετανίας και των Η. Π. Α. έπομένως πρέπει να φροντίσουμε να την εξασφαλίσουμε. Για να γίνη δυνατό αυτό, καθώς και όσα άναφέραμε στο πρώτο συμπέρασμα, πρέπει να άπαλλαγούμε όριστικώς από τον όρο της ύπερθεθνικιστικής έθιξίας και να ένταχθούμε στον όρο της άμοιβαίας έξυπνρητήσεως. Μέτρο της ήθικης αξίας των λαών, όπως και μέτρο της ήθικης αξίας των άτόμων, είναι όχι ή έλλειψη κάθε έξαρτήσεως των, αλλά οι ύπηρεσίες που προσφέρουν στους άλλους.

Τέταρτο συμπέρασμα, έξ Ίσου σπουδαίο με όλα τα προηγούμενα, είναι, ότι, για να μπορούμε να άσκήσουμε όποιά δήποτε έξωτερική πολιτική, βασική προύπόθεση είναι ότι θα άποκτήσουμε μια οικονομία, ή όποια να μας δίνη κάποια άνεση για να σκεπτόμαστε ψύχραιμα. Οι σύμμαχοί μας πρέπει να πεισθούν, ότι όλα τα σχόλια των πάνω στην έσωτερική μας κατάσταση μένουν χωρίς κανένα βαθύτερο περιεχόμενο, έφόσον ή οικονομία μας είναι άνεπαρκής για τό στοιχειώδες σιτηρέσιο. Μαζί μ' αυτούς κάναμε ή προκαλέσαμε την καταστροφή των γεφυρών μας, των χωριών, του έμπορικού μας στόλου, των τεχνικών μας εγκαταστάσεων. Άγωνιζόμενοι μαζί τους χάσαμε τον Έλληνισμό της Μικράς Ασίας. Μιά χώρα που βγήκε κατεστραμμένη έπειτα από τον κάθε ένα από τους δυό μεγάλους πολέμους, χωρίς έπαρκές έδαφος και χωρίς κεφάλαια στο έξωτερικό, είναι φανερό πως θέλει μεγάλη οικονομική βοήθεια για να όρθοποδήση. Η βοήθεια αυτή είναι έργο πολιτικής, όχι Τραπεζικής. Όταν ό λιμός βασιλεύει σε πολλές έπαρχίες μας, όποιάδήποτε προπαγάνδα, διαθέτουσα μικρά σχετικώς μέσα, μπορεί να στρατολογήσει μερικές χιλιάδες, που να παριστάνουν στα βουνα κινήματα μειονοτήτων ή ότι άλλο θέλει. Και μπορεί να μεταβάλη πολύ περισσότερους σε πραγματικούς κομμουνιστάς, γιατί όπου ύπάρχει λιμός, καμμία διαφορά δέν ύπάρχει μεταξύ κομμουνιστικών και δημοκρατικών έλευθεριών.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Δέκα χρόνια μετά τον θάνατό του ο Παπαναστασίου μένει κατά τοῦτο ζωντανότερος παρά ποτέ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι πού αἰσθάνονται τήν ἑλλειψή του σήμερα, εἶνε πολὺ περισσότεροί ἀπὸ τοὺς δαδῶδες καὶ φίλους του τὸν καιρὸ πού γεμᾶτος ζωῆ, μοχθοῦσε ἀκούραστος νὰ παρασύρῃ τὸν ἑλληνικὸ κόσμον, διανοουμένων καὶ ἀστούς, ἀργρότες καὶ ἐργάτες πρὸς νέες πολιτικὲς κατευθύνσεις καὶ πρὸς συγχρονισμένους καὶ οὐσιαστικούς πολιτικούς ἀγῶνες. Ἡ ἱστορικὴ ἀπόσταση τὸν παρουσιάζει σήμερα μεγαλύτερον καὶ τὸν δικαιώνει, ἀκριβῶς γιατί ἡ ἐποχὴ του τὸν παραγνώρισε. Αὐτὴ εἶναι ἡ κοινὴ μοῖρα τῶν πρωτοπόρων, πού δημιουργοῦν νέες ἀξίες σὲ ὁποιοδήποτε πεδίο τῆς ἀνθρώπινης δράσης. Ἀμα τίς ὀριμᾶση ὁ χρόνος καὶ γίνουσι κτῆμα ὄλων καὶ συμβολὴ στὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ τότε τιμᾶται ἀνάλογα καὶ ὁ Πρωτοεργάνης.

Ὁ Παπαναστασίου ὑπῆρξε Πρωτοπόρος. Νέος ἐπιστήμων τὴν ἐποχὴ πού ἕνας γενικὸς μαρσασμὸς χαρακτήριζε συνολικὰ τὴ νεοελληνικὴ ζωῆ, εἴτε πολιτικὴ καὶ οικονομικὴ, εἴτε ἐπιστημονικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ, εἶχε ἤδη ἀπὸ νωρὲς ζυμωθῆ με τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ πραγματικότητα. Ἦταν ὅμως προικισμένος με ξεχωριστὰ χαρίσματα. Εἶχε τὴν φιλοσοφικὴ τάση νὰ ζητᾷ τὴν βαθύτερη αἰτία τῶν πραγμάτων. Εἶχε ψυχικὴ εὐαισθησία καὶ δυνατὸ καλλιτεχνικὸ αἰσθημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπήγαγε ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν ἑλληνικὴ φύση καὶ τὴν ἀπλὴ ζωὴ τῶν χωρικῶν. Καὶ ὅταν ἔφυγε γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τίς σπουδὲς του σὲ ξένα Πανεπιστήμια ἦταν ὄριμος νὰ δεχθῆ τὴν ἐπίδρασή τους καὶ νὰ διαλέξῃ ὅτι θὰ ἐπρεπε νὰ ἀφομοιώσῃ. Δὲν τὸν τραβάει ἡ καθαρὰ νομικὴ ἐπιστήμη. Παραμερίζει αὐθόρμητα κάθε ὑπολογισμὸ ἀτομικοῦ συμφέροντος, γιατί εἶναι καμωμένος γιὰ νὰ δώσῃ, ὄχι γιὰ νὰ πάρῃ. Τὸν ἐνδιαφέρει ἡ φιλοσοφία γιατί ριζώνει σὲ γερά θεμέλια τὴν σκέψη. Παρακολουθεῖ τίς οικονομικὲς ἐπιστήμες καὶ μελετᾷ ἰδιαίτερα τοὺς κλάδους τῆς πού ἀσχολοῦνται με τὴν κοινωνικὴ πολιτικὴ καὶ τὴν ἐργατικὴ νομοθεσία γιατί ἀνοίγουν νέους ὁρίζοντες στὴν ἀνάπτυξη τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ στὴ δικαιότερη κατανομή τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας. Τὸν τραβοῦν ὅμως βαθύτατα καὶ ἡ τέχνη, ἡ ποίηση, ἡ φιλολογία πού τίς αἰσθάνεται ὡς τίς ἀνώτατες ἀξίες κάθε πτλιτισμοῦ.

Ταξιδεύει στὴν Γερμανία, στὴν Γαλλία,

στὴν Ἀγγλία. Ἔτσι πλουτίζεται ὁ ἐσωτερικὸς του κόσμος καὶ διαμορφώνεται ἡ προσωπικότητά του καὶ ἡ κοσμοθεωρία του πολύμορφη καὶ ἐνιαία, πού ὅσο καὶ ἂν παραμένῃ καθαρὰ ἑλληνικὴ, παίρνει πλατύτερη βάση καὶ ξεπερνᾷ τὰ στενὰ ὄρια μιᾶς ἐποχῆς.

Δύο πεδία δράσης ἀντιμετωπίζει ὁ Παπαναστασίου ὅταν γύρισε στὴν Ἀθήνα: Τὸ Πανεπιστήμιο ἢ τὴν Πολιτικὴ. Τὸ Πανεπιστήμιο προσαρμόζονταν ἰσως περισσότερο με τὴν φιλοσοφικὴ του διάθεση καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ του κατάρτιση, ἢ ἐπιθυμία του ὅμως γιὰ ἀμεσώτερη καὶ γενικότερη δράση τὸν παρέσυρε πρὸς τὴν πολιτικὴ. Γιὰ τὸ πολιτικὸ ὅμως στάδιο τὰ ἐφόδια τοῦ Παπαναστασίου δὲν ἦταν ἀπὸ ἐκείνα πού σπαρῶχουν σχεδὸν μόνον τοὺς ἕναν ἄνθρωπο στὴ πρώτη γραμμῆ. Με περισσότερη κλίση πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴ καὶ διαλογικὴ συζήτηση, δὲν εἶχε τὴν ρητορικὴ εὐκολία πού παρασύρει τὰ πλήθη. Δὲν εἶχε καὶ οὔτε τὴν εὐκολία τῆς ἐπιγραμματικῆς διατυπώσεως πού γίνεται ἀμεσώτερα νοητὴ καὶ χτυπάει στὴν φαντασία τῶν μαζῶν. Τὰ ἐφόδιά του εἶναι ἄλλης ποιότητος. Θέλει νὰ ζυγνήσῃ τίς λαϊκὲς μάζες, ὄχι ὅμως νὰ τίς παρασύρῃ καὶ νὰ τίς φανατίσῃ. Θέλει νὰ συνειδητοποιήσῃ τὰ δικαιώματα τῶν ἐργαζομένων τάξεων με σκοπὸ νὰ τίς ἐξυψώσῃ σὲ ἀνώτερο ἐπίπεδο πολιτισμοῦ καὶ ὄχι νὰ τίς μεταβάλλῃ σὲ δυναμικὰ στοιχεῖα. Σ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα ρίχνεται με ἐνθουσιασμὸ καὶ με ἀγνότητα. Ἰδρύει τὴν Ἐταιρεία τῶν Κοινωνιολόγων, γιὰ νὰ εἶναι περισσότεροι ὅσοι θὰ ἀναλάβουν τὸ ἔργον τοῦ διαφωτισμοῦ, ὀργανώνει συνέδρια ἀγροτικὰ καὶ ἐργατικὰ καὶ ὑπερασπίζεται με δύναμη τὴν ἀνάγκη τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ μιᾶς συγχρονισμένης ἐργατικῆς νομοθεσίας.

Ὅταν ἐξέσπασε ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Γουδι οἱ κοινωνιολόγοι βρέθηκαν φυσικὰ σύμφωνοι μαζί της. Καὶ ἐνῶ ἐφαίνονταν ὅτι θὰ ἔπαιζαν πρωτεύοντα ρόλο στὴν ἐπεξεργασία καὶ στὴν πραγματοποίηση τῶν ζητούμενων μεταρρυθμίσεων, ἡ ἐξαφνικὴ ἐμφάνιση στὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, πού μέσα σὲ λίγες ἑβδομάδες ἔγινε τὸ εἶδωλο τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐστάματσε τὴν ἐξέλιξη αὐτῆ. Ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐπαφῆ μαζί του, ὁ λαὸς εἶχε διαισθανθῆ ὅλη τὴν δύναμη, τὴν ἰκανότητα καὶ τὸν ρεαλισμὸ τοῦ Βενιζέλου, εἶχε διαισθανθῆ ὅτι ἀντιπροσώπευε κάτι πού πολὺ ἀπὸ κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις καὶ προοδευτικὲς

ιδέες, ὅτι ἀντιπροσώπευε ἕνα ἐθνικὸ ζήτημα καὶ μιὰ ἐθνικὴ ἀποστολὴ καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἐμπιστεύθηκε αὐθόρμητα τίς τύχες του, τίς τύχες ὄλου τοῦ ἔθνους.

Ὅσο καὶ ἂν ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτῆ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐδικαιώθηκε, ὅσο καὶ ἂν ἡ ἐξαιρετικὴ προσωπικότητα τοῦ Βενιζέλου, πού ἀποτελεσε, ὡς τὸν θάνατό του, τὴν κεντρικὴ δύναμη ὅλης μας τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ἐπεσπίασε, ὅπως ἦσαν φυσικὸ, κάθε ἄλλη, ὅμως ἢ ἐπίδραση τοῦ Παπαναστασίου καὶ ἡ συμβολὴ του στὸ δημιουργικὸ ἔργο ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη. Ἀκούραστος ἐργάσθηκε πρὸς διάφορες κατευθύνσεις. Ἔξω ἀπὸ τὴν Βουλὴ προσπάθησε, με ἄρθρα, με διαλέξεις, με συνέδρια νὰ διαφωτίσῃ πάντα τὴν κοινὴ γνώμη γιὰ τὰ σπουδαιότερα νεοελληνικὰ προβλήματα. Ὡς βουλευτὴς ἀγωνίσθηκε πάντα με θάρρος γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῶν ἐργατικῶν δικαιῶν, γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν γεωργῶν, γιὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ μας ἀνάγκη. Ὅλες οἱ σχετικὲς μεταρρυθμίσεις φέρνον τὴν σφραγίδα τῶν ἀγῶνων του αὐτῶν. Ὡς Ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας ἐπραγματοποίησε τὴν ἀνοικοδόμηση τῆς Θεσσαλονίκης. Ὡς Πρωθυπουργὸς ἐκήρυξε τὴν Δημοκρατία. Μὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολιτικὴ του δράση ὑπῆρξε ὁ φυσικὸς προστάτης τῶν διανοούμενων καὶ τῶν καλλιτεχνῶν, ὁ φωτεινὸς ὁδηγὸς τῶν νέων πού τὸν αἰσθάνονταν δικό τους περισσότερο ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο πολιτικόν, ὁ ἀληθινὸς κατανοητὴς καὶ παραστάτης τῆς ἀνθρώπινης κακομοιρίας καὶ μιζέριας. Χρησιμοποίησε με προθυμία ὄλον του τὸ κύρος γιὰ νὰ διευκολύνῃ καὶ νὰ βοηθήσῃ ὅσους προοτρέχαν σ' αὐτόν, σὲ σημεία πού νὰ τὸν πούν ὡς ρουσοφτολόγο, ἐνῶ αὐτὸς ἀδιαφοροῦσε ἂν οἱ βοηθούμενοι ἦταν καὶ πολιτικοὶ του φίλοι.

Με τὰ χρόνια ὁ βαθύτερος ἀνθρωπισμὸς τοῦ Παπαναστασίου ἐκνυριάρχησε σὲ ὅλη του τὴν προσωπικότητα. Ἡ ἀσάλευτη πίστη του στὶς ἀρχές του ἀπέκλειε κάθε φανατισμὸ πού τὸν ἐθεωροῦσε ἀντίθετο με τίς ἀρχές του αὐτὲς καὶ πού ἦταν καὶ ἀντίθετος με τὴν ἰδιοσυγκρασία του. Σὲ ὅλη τὴν πολυτάραχη σταδιοδρομία του, σὲ μιὰ ἐποχὴ δξύτατων συγκρούσεων, καμιά ἐμπάθεια δὲν τὸν ἐπηρέασε, οὔτε μιὰ στιγμή, σὲ οἰαδήποτε σκέψη ἢ ἐνέργεια. Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ πατέρας τῆς Δημοκρατίας οὔτε

ἐμίσησε οὔτε ἐμισήθηκε, οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς φανατικότερους ἀντιπάλους του. Τὸ ὄνομά του συνδέονταν τίς περισσότερες φορὲς με τὴν προσθήκη «ὁ ἰδεολόγος».

Τὸ μεγαλύτερο ὅμως ἔργο τοῦ Παπαναστασίου, ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο ἐμόχθησε περισσότερο καὶ ἀγωνίσθηκε με μεγαλύτερο ἐνθουσιασμὸ, ἦταν ἡ «Βαλκανικὴ Συνεννόηση». Δὲν τὴν ἤθελε μόνον πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ. Τὴν ἤθελε πλατύτερη, ἤθελε νὰ γίνῃ αἰσθητὴ ἢ ἀνάγκη τῆς ἀπὸ τίς λαϊκὲς μάζες, ἤθελε νὰ γνωρισθοῦν μεταξύ τους οἱ λαοὶ διὰ μέσον τῶν πὸ ἀντιπροσωπευτικῶν τους τύπων, δασκάλων, γιατρῶν, δικηγόρων, φοιτητῶν γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ μιὰ ἀλληλοκατανόηση μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ ἀλληλοσεβασμοῦ τῶν ἐθνικῶν συνόρων. Ἐβλεπε τὴν Βαλκανικὴ Συνεννόηση ἀπαραίτητη γιὰ τὴν οικονομικὴ συνεργασία καὶ ἀνάπτυξη τῶν Βαλκανικῶν λαῶν καὶ γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τους ἀπέναντι στὶς Μεγάλες Δυνάμεις καὶ τὰ ἀντικρουόμενα συμφέροντά τους, πού ξεσποῦσαν εἰς βάρος τῶν λαῶν τῆς. Ὅσο ἀνυπέβλεπτα ἦταν τὰ ἐμπόδια πού συνάντησε ὁ Παπαναστασίου στὸ γιγάντιο αὐτὸ ἔργο ἀπὸ παντοῦ, τόσο πικρὸ δυνατὴ γίνονταν ἡ ἐπιμονὴ του, ἐπιμονὴ χαρακτηριστικὴ τῆς πίστεως του, πού ἔκανε τὸν Βενιζέλο κάποτε νὰ χαριτολογήσῃ καινὰ τὸν ἀποκαλέσῃ σὲ ἕνα γεῦμα τῆς βαλκανικῆς συνεννοήσεως «PAPATENAGE» δηλ. Παπαεπίμονον. Βέβαια καὶ στὴν ἐπιμονὴ αὐτὴ προσπάθεια ὁ Παπαναστασίου ξεπερνοῦσε τὴν ἐποχὴ του, γιατί οἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ πού καταχθόνια ἐργάζονταν γιὰ τὴν ἀναπόφευκτη σύγκρουση καὶ κέρδιζαν ἔδαφος σ' ὄλον τὸν κόσμον, ἦταν ἰσχυρότερες ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο καὶ ἀγνό του κήρυγμα. Μὰ τὸ ἀνθρωπιστικὸ κήρυγμα τοῦ Παπαναστασίου καὶ ἡ πίστη του εἶναι σήμερα περισσότερο παρά ποτέ, ἡ μόνη ἐλπίδα μας γιὰ ἕνα κόσμο καλύτερο καὶ ἁρμονικώτερο, καὶ εἶναι τὸ πολιτικώτερο δίδαγμα πού μᾶς ἔφησε ἡ πλοῦσια σὲ βασικὲς ἀνθρώπινες ἀρετὲς ἢ φυσιογνωμία του. ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο κόσμον καὶ τὸν Πλάτωνα ὡς σήμερα ἀποτελεῖ τὴ μόνη βάση πού ἀποζητᾷ ἡ ἀνθρωπότητα γιὰ νὰ θεμελιωθῆ στερεὰ ἕνας ἀνώτερος ἀνθρώπινος πολιτισμὸς.

ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ

Μερικές ένδαρρυντικές ένδειξεις

Με μιὰ ἐλίσσόμενη διαδρομή, τὰ γεγονότα δείχνουν σὰ νὰ κινούνται πρὸς κάποιο ξεκαθάρισμα, στὶς σχέσεις μεταξύ Σοβ. Ρωσίας καὶ Δυτικῶν Δημοκρατιῶν, γιὰ τὶς συνενωμένες ἢ χωριστὲς προσπάθειές τους νὰ διαμορφώσουν τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου. Ἡ κίνηση αὐτὴ εἶναι καθαρὴ εὐπρόσδεκτη καὶ σὰν μιὰ ἐλπιδοφόρα ἐναλλαγή, ἀπὸ τὶς παρεξηγήσεις καὶ τὶς συγκρούσεις τῶν ἰδεῶν, ποῦ ὡς τώρα ἀποκαλύφθηκαν, στὶς συζητήσεις τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, στὴ Διάσκεψη τοῦ Παρισιῦ καὶ στὶς συναντήσεις τοῦ Συμβουλίου τῶν 4 Ὑπουργῶν. Καὶ ἂν στὴν παρούσα τῆς φάση διατηρεῖ ἀκόμα τὸ φιλόνοικο στοιχεῖο, ἢ ἔκβασις τῆς μπορεῖ νὰ δώσει κάποιο μέτρο θετικῆς συμφωνίας, σχετικὰ μὲ τὸν διεθνή περιορισμὸ τῶν ἐξοπλισμῶν, τὸ μέλλον τῆς Γερμανίας καὶ τὸν ἔλεγχο τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας.

Στὴ τελευταία συζήτηση τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, γιὰ τὴ βρετανικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Ἄττλη, μνημόνευσε ὡς ἓνα «θετικὸ κίνδυνο γιὰ τὴν εἰρήνη» τὴ διατήρηση μεγάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων σὲ διάφορες χώρες. Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολίτευσης κ. Τσῶρτσιλ ρώτησε τὴ κυβέρνηση ἂν εἶναι, ἢ ὄχι ἀλήθεια, πὼς περισσότερες ἀπὸ 200 μεραρχίες τοῦ Σοβιετικοῦ Στρατοῦ, μὲ πολεμικὴ σύνθεση, διατηροῦνται μεταξύ Βαλτικῆς καὶ Μαύρης Θάλασσας. Αὐτὴ ἢ ἐντυπωσιακὴ ἐρώτηση ἐπικρίθηκε δριμύτατα ὡς τείνουσα νὰ ἐπαυξήσει τὴν ὑπόψια σχετικὰ μὲ τὶς προθέσεις τῆς Ρωσίας. Γιατὶ εἰ λέξεις «μὲ πολεμικὴ σύνθεση» φαίνονται σὰ νὰ συνεπάγονται φιλοπόλεμες προθέσεις. Καὶ ὅταν σκεφτοῦμαι πὼς μιὰ μεραρχία στρατοῦ μὲ πολεμικὴ σύνθεση σπάνια ἀριθμεῖ λιγότερο ἀπὸ 20.000 ἄνδρες, ἢ ἐρώτηση τοῦ Τσῶρτσιλ θεωρήθηκε ὅτι ὑποδηλώνει, πὼς οἱ σοβιετικὲς δυνάμεις στὴν Εὐρώπη ἀνέρχονται σὲ 4 ἑκατομμύρια ἐνόπλων.

Ἄφου ἡ Κυβέρνησις ἀρνήθηκε νὰ ἐπιβεβαιώσει ἢ νὰ ἀποκρούσει τὸν ὑπολογισμὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολίτευσης, ὁ Τσῶρτσιλ δήλωσε πὼς οἱ ἀριθμοὶ τοῦ ἦσαν ἀκριβεῖς. Τότε ἓνα δημοσιογραφικὸ πρακτορεῖο τῶν Ἠν. Πολιτειῶν ὑπέβαλε στὸ στρατάρχη Στάλιν ἓνα μακρὺ ἐρωτηματολόγιο, σὸ ὅποιον αὐτὸς τηλεγράφησε τὶς ἀπαντήσεις του.

Ἀπαντώντας, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα, ὁ Στάλιν εἶπε πὼς στὴ Γερμανία, τὴν

Ἀυστρία, τὴν Οὐγγαρία, τὴ Βουλγαρία καὶ τὴν Πολωνία, ἢ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἔχει μόνον 60 μεραρχίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τὸ μεγαλύτερο μέρος δὲν ἔχει πολεμικὴ σύνθεση καὶ πὼς ὕστερα ἀπὸ δυὸ μῆνες μόνον 40 σοβιετικὲς μεραρχίες θὰ παραμείνουν σαυτὲς τὶς χώρες. Ὁ Τσῶρτσιλ ὁμῶς προβάλλει τὸ ἐπιχείρημα πὼς καὶ 60 ἀκόμη ρωσικὲς μεραρχίες, μὲ πολεμικὴ σύνθεση, ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὴ δύναμη τῶν Βρετανικῶν καὶ Ἀμερικανικῶν δυνάμεων στὰ κατεχόμενα ἐδάφη τῆς Εὐρώπης. Λέει πὼς λογάριασε γιὰ κάθε σοβιετικὴ μεραρχία μόνον 10.000 ἄνδρες, ἐνῶ κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ πολέμου οἱ βρετανικὲς καὶ ἀμερικανικὲς μεραρχίες ἀριθμοῦσαν, μερικὲς φορές, 40.000 ἢ 50.000 ἄνδρες κάθε μιὰ, μὲ ἓνα μέσο ὄρο ἀπὸ 30.000. Καὶ πρόσθεσε, ὁ Τσῶρτσιλ, πὼς θὰ ἦταν εὐτυχὴς ἂν μάθαινε πὼς εἶχε λαθαίμενες πληροφορίες, μὲ τὴ σκέψη πὼς ἓνα ξεκαθάρισμα αὐτοῦ τοῦ ζητήματος θὰ ἦταν ἐξαιρετικὰ εὐεργετικὸ ἀπὸ κάθε ἄποψη.

Αὐτὲς οἱ συγκρούμενες δηλώσεις πρέπει νὰ διαβαστοῦν κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Στάλιν σὲ ἄλλες ἐρωτήσεις καὶ τῶν προτάσεων τοῦ Μολότωφ στὴν Ὀλομέλεια τοῦ Ο.Η.Ε., στὴ Νέα Ὠρόκη. Ὁ Μολότωφ πρότεινε νὰ διακηρύξει ἢ Ὀλομέλεια πὼς εἶναι ἀναγκαῖος ἓνας γενικὸς περιορισμὸς τῶν ἐξοπλισμῶν, πὼς ὡς πρωταρχικὸ μέλημα αὐτοῦ τοῦ περιορισμοῦ θὰ πρέπει νὰ περιλάβει τὸν ἀφορισμὸ τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς χρήσης τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας γιὰ στρατιωτικὸς σκοπὸς καὶ πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ σύσταση στὸ Συμβούλιον Ἀσφαλείας νὰ προνοήσει γιὰ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν σκοπῶν. Ἄν καὶ αὐτὲς τὶς προτάσεις τοῦ ὁ Μολότωφ τὶς προλόγισε μὲ δυνατὲς ἐπιθέσεις γιὰ τὴν δῆθεν συμπεριφορὰ τῆς Μ. Βρετανίας καὶ τῶν Ἠν. Πολιτειῶν, ἐδειχναν ὅπωςδήποτε μιὰ διάθεση λιγότερο μὴ φιλική, ἀπὸ ὅτι πολλοὶ σοβιετικοὶ ἐκπρόσωποι ἐπέδειξαν τελευταῖα.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποῦ ὁ Στάλιν, ἐδῶ καὶ λίγο καιρὸ, ἔκαμε τὶς καθουσιαστικὲς του δηλώσεις πρὸς ἓνα Βρετανὸ δημοσιογράφου, ἐκπρόσωποι τῆς σοβιετικῆς κυβέρνησης συχνὰ ἐκφράστηκαν μὲ τέτια δριμύτητα, ὡστε ὁ κ. Μπέρνς δημοσίως μίλησε γιὰ τὴν «αὐξανόμενη ἔνταση» στὶς σχέσεις μεταξύ Ρωσίας καὶ Ἠν. Πολιτειῶν. Τῶ-

ρα ὁ Στάλιν ἀρνιέται ὁποιαδήποτε ἐπαύξηση αὐτῆς τῆς ἔντασης. Πιστεύει πὼς εἶναι δυνατὴ ἢ δημιουργία μιᾶς γερμανικῆς κεντρικῆς διοίκησης, κάτω ἀπὸ συμμαχικὸ ἔλεγχο, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ μεταχειριστοῦμε τὴ Γερμανία, πολιτικῶς καὶ οικονομικῶς, σὰν μιὰ ὁλότητά. Συμφωνεῖ πὼς θὰ πρέπει νὰ ἐπιτραπῇ στὴ γερμανικὴ βιομηχανία νὰ φτάσει ἐνῶ ἀνώτερο ἐπίπεδο παραγωγῆς, σὲ τρόπο ὡστε ἢ Γερμανία νὰ ἀνακάψει. Δήλωσε πὼς ἢ Ρωσία δὲν ἔχει ἀναπτύξει δικὰ τῆς ἀτομικὰ ὄπλα καὶ ὑποστήριξε πὼς εἶναι ἀναγκαῖος ἓνας ἰσχυρὸς διεθνὴς ἔλεγχος τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας.

Στὸ Λονδίνο διερωτήθηκαν γιὰ τὸ Στάλιν τὰ εἶπε ὅλα αὐτὰ σὲ μιὰ ἀπλὴ συνέντευξη καὶ ὄχι σὲ ἓνα δημόσιο λόγο του, ὅπου θὰ καθόριζε τὴ ρωσικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ. Ἡ αἰτία ἴσως νὰ βρισκεται στὸ ὅτι θέλησε νὰ ἀναχαιτίσει τὴν ἐπέκταση τῆς ὑποψίας καὶ τῆς ἔχθρας καὶ νὰ ἀντιδράσει στὴ δήλωση τοῦ Τσῶρτσιλ πὼς ἢ Ρωσία κρατᾷ πάρα πολλὰ στρατεύματα στὴν Κεντρικὴ καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη. Ἐνα ἀποτέλεσμα τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Στάλιν στὸ ἀμερικανικὸ ἐρωτηματολόγιο, εἶναι πὼς οἱ σοβιετικὲς ἐκφράσεις στὴν Ὀλομέλεια τῶν Ἐνωμένων Ἐθνῶν καὶ τοῦ Μολότωφ ἢ τακτικὴ στὸ Συμβούλιο τῶν Τεσσάρων Ὑπουργῶν, ἴσως, νὰ μὴ ἐπισύρουν ἔντονη κριτικὴ, ὅπως θὰ γίνονταν διαφορετικὰ. Κατὰ τὴ γνώμη μου, τὸ πῶς εὐχάριστο χαρακτηριστικὸ στὶς ἀπαντήσεις τοῦ Στάλιν εἶναι κάποιο ξεκαθάρισμα τῆς ἀτμόσφαιρας, μὲ τὴν προβολὴ θετικῶν ρωσικῶν ἰδεῶν στὸ προσκήνιο καὶ μὲ τὴν προαγωγὴ τῆς δημόσιας συζήτησης πάνω σαυτὲς.

Μέσα στὶς προσεχεῖς λίγες βδομάδες τὸ Συμβούλιο τῶν Ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν θὰ μελετήσῃ τὸ μέλλον τῆς Γερμανίας. Ὡς τώρα ἐπεκράτησε ἢ γνώμη πὼς ἢ Ρωσία ἐπιθυμεῖ νὰ κυριαρχήσει στὴ μισὴ Γερμανία, τὴν ἀνατολική, οικονομικῶς καὶ πολιτικῶς, ἐνῶ θὰ ἀφίνει τὴν Ἀγγλία, τὶς Ἠνωμέν. Πολιτείες καὶ τὴν Γαλλία, νὰ ἐλέγχουν τὴ δυτικὴ περιοχὴ τῆς χώρας. Ἡ συμφωνία τοῦ Πότσδαμ, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1945, καθόριζε πὼς μόνον ποῦ δὲν θὰ δημιουργόνταν, γιὰ τὴν ὥρα, κεντρικὴ κυβέρνησις, πάντως θὰ με-

ταχειρίζονταν τὴ Γερμανία σὰν μιὰ μόνη οικονομικὴ μονάδα. Οἱ προσπάθειες τῆς Ρωσίας νὰ κερδίσει τὸν πολιτικὸ ἔλεγχο τῆς Γερμανίας, μὲ τὶς κομμουνιστικὲς ὁργανώσεις νικῆθηκαν στὶς τελευταῖες γερμανικὲς ἐκλογές, ποῦ ἔδωσαν τὴν ὑπεροχὴ στὰ μὴ κομμουνιστικὰ κόμματα. Οἰκονομικῶς, ἢ συνένωση τῆς Βρετανικῆς καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς ζώνης κατοχῆς κατέδειξε ἐπίσης πὼς ἢ συνέχιση τῆς ρωσικῆς ἀπροθυμίας νὰ τηρήσει τὴ συμφωνία τοῦ Πότσδαμ θὰ διασπάσει ἀνέκκλητα τὴ Γερμανία, μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης.

Αὐτὲς οἱ συνθήκες πρέπει νὰ ὑπολογιστοῦν στὴ τωρινὴ συνηγορία τοῦ Στάλιν γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐνότητα τῆς Γερμανίας, ἐνῶ ἢ ἐπιθυμία του γιὰ τὴν πολιτικὴ τῆς ἐνότητας ἴσως νὰ διανθίζεται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα πὼς ἢ κεντρικὴ γερμανικὴ κυβέρνησις θὰ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὴ σοβιετικὴ ἰδέα τῆς δημοκρατίας.

Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἢ ἀλήθεια γιὰ τὰ τὰ ζητήματα, νομίζω πὼς κατὰ κερδίθηκε μὲ μιὰ, ἔστω καὶ προσπάθεια, γιὰ προσέγγιση, πρὸς τὶς συγκεκριμένες πραγματικότητες καὶ γιὰ τὴν ἐξομάλυνση στὶς σχέσεις μεταξύ Σοβιετικῆς Ἐνωσης καὶ Δυτικῶν Δημοκρατιῶν, μέσα σαυτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα καχυποψίας καὶ δυσπιστίας. Σὲ μιὰ ἀπάντησή, τοῦ ὁ Στάλιν εἶπε πὼς θὰ χρειαστοῦν τουλάχιστο 6—7 χρόνια γιὰ νὰ ἀνοικοδομηθοῦν οἱ καταστραμμένες περιοχὲς τῆς Ρωσίας. Σχεδὸν ὅσο θὰ χρειαστοῦν καὶ γιὰ τὶς καταστραμμένες πόλεις τῆς Γερμανίας. Μαυτὲς τὶς συνθήκες κάθε σκέψη γιὰ πόλεμο καὶ στρατιωτικὲς δαπάνες, γιὰ τεράστιες μηχανοκίνητες δυνάμεις, εἶναι ἐκδηλώσεις παραφροσύνης. Ἡ Εὐρώπη, συμπεριλαμβανόμενης καὶ τῆς δυτικῆς Ρωσίας, δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλάβει σὲ λογικὸ βαθμὸ εὐημερείας, χωρὶς ἐπικοδομητικὴ συνεργασία μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ τὴ στιγμή ἢ ρωσικὴ πολιτικὴ φαίνεται νὰ κινεῖται, μὲ προφύλαξη, πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, ἔχουμε τὴν ἐντύπωση πὼς τὰ φαινόμενα πιθανὸν νὰ εἶναι περισσότερο εὐόωια, ἀπὸ ὅτι ἐφαίνονταν, ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ὡς τὰ σήμερα.

Ι. Δ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Υπάρχουν πολλές δοξασίες καταφανώς παράλογες, που όμως στέκονται, χάρις μόνο και μόνο σε μία περίεργη αξία που τους δίνει ο χρόνος. Τό ότι οι δοξασίες αυτές γεννηθήκαν και φανήκαν χρήσιμες για ένα **μεγάλο χρονικό διάστημα** τους δίνει τη δύναμη να επιζούν μόλο που γεννήθηκαν από αντίδραση προς άλλες χειρότερες, που έπαυσαν πια να υπάρχουν. **Η ασύδοτη** ελευθερία είναι μία από αυτές· είδε το φως για να αντιδράσει στο φεουδαλισμό και στη δουλεία, όπου ο άνθρωπος ήταν κτήμα· σήμαινε μόνο ότι δεν υπάρχει δούλος ούδὲ δεσπότης· έλεγε τι δεν έπρεπε να γίνεται· όχι τι έπρεπε. Έτσι η πιο εύγενής κατάκτηση των νεωτέρων χρόνων εμφανίστηκε ως μία ιδέα άρνητική· και έμεινε—μετά την κατάργηση του φεουδαλισμού και της δουλείας—που χρησίμευσαν ως βάση της—έντελως ξωλη, χωρίς κανέναν όρισμό.

Η ασύδοτη ελευθερία ήταν ένα όπλο φοβερό για να καταργηθεί ένα κακό παρελθόν· και όταν ο σκοπός πραγματοποιήθηκε, **μείνανε ακόμα όπλισμένοι με το όπλο αυτό** και είναι έντελως φυσικό, ότι το χρησιμοποιούμε εκεί όπου δεν χρειάζεται. Με το όπλο της ελευθερίας φτιάσαμε τη Δημοκρατία. Και τώρα έχοντας το ακόμα στα χέρια μας χτυπούμε—τί άλλο;—τη Δημοκρατία. Τη χτυπούν δεξιοί και άριστεροί· και είναι ελεύθεροι να τη χτυπούν με όλα τα μέσα.

Ο λόγος, ο τύπος, ή συνάθροιση, ή ίδρυση μεγάλων οργανισμών με άμεσο και **μοναδικό** σκοπό την κατάργηση της Δημοκρατίας, όλα επιτρέπονται και μάλιστα θεωρούνται ιερά δικαιώματα.

Κάθε ελευθερία ενεργείας για την κατάργηση της ελευθερίας.—Αυτή η παράλογη θεωρία ισχύει τώρα γιατί κάποτε χρειάστηκε η ελευθερία για την κατάργηση της δουλείας. Η Δημοκρατία λοιπόν, που όχι μόνο στο κοινωνικό, αλλά και στο οικονομικό επίπεδο γεννήθηκε ως συνώνυμη με την ελευθερία, παραιτείται θεληματικά από τον προορισμό της αυτόν· δεν υποστηρίζει, ότι αυτή—και μόνο αυτή—αντιπροσωπεύει την ελευθερία· δίνει κάθε ευκολία σ' όποιονδήποτε θα το κατώρθωνε να την ανατρέψει.

Χρειάζεται προφανώς ένας θετικός όρισμός της ελευθερίας και της δημοκρατίας· ένας όρισμός που να δίνει ευθύνες στον καθένα για τη συγκρότηση μιάς έθνικης και μιάς διεθνούς κοινότητας. Είναι φανερό, ότι για να γίνει αυτό, πρέπει

ο καθένας κάτι να εισφέρει και κάτι να θυσιάσει.

Αν λοιπόν ελευθερία είναι κάτι που αξίζει τον κόπο και αν Δημοκρατία είναι το πολιτικό μέσο για την πραγματοποίησή του, τότε φυσικά η Δημοκρατία πρέπει να νοηθεί ως το σύνολο των πολιτικών θεσμών για τη διαφύλαξή της· η Δημοκρατία δεν μπορεί οπωσδήποτε να νοηθεί ως ελευθερία για την κατάργηση της ελευθερίας. Θεωρητικά αυτό φαίνεται άνοητο· στη πράξη αποδείχθηκε ως κάτι παραπάνω.

Ίδου ότι έχουμε ήδη τα πρακτικά αποτελέσματα αυτής της θεωρίας. Ξεπέρασαν κάθε άπαισιόδοξη πρόβλεψη. Στα 1938 όλη η Εύρωπη από τον Ατλαντικό έως τα Ουράλια, εκτός από τη Μ. Βρετανία τα Σκανδιναυικά κράτη και την Ελβετία δεν είχαν χάσει άπλως τη Δημοκρατία· δεν είχαν ξαναγυρίσει τη βαρβαρότητα. Και είχαν ξαναγυρίσει με εξαίρεση τα λίγα αυτά κράτη ήσαν μια εξαίρεση στον κανόνα, αυτό όφειλεται στο ότι η Μ. Βρετανία δεν είναι, δεν ήταν τότε τουλάχιστο, καθαυτό Ευρωπαϊκό κράτος, τα δε άλλα βρεθήκαν μάλλον στο περιθώριο. Στη Μεγ. Βρετανία η σοσιαλιστική κίνηση διέφυγε την τάση προς τον ολοκληρωτισμό, όχι μόνο γιατί η πολιτική μόρφωση εκεί είναι πραγματικά ανώτερη, αλλά γιατί η Μ. Βρεττ. είχε οικονομικούς πόρους και υποχρεώσεις αναπόσπαστους από την αυτοκρατορική πολιτική που ο σοσιαλισμός δεν μπορούσε να περιφρονήσει. Η Γαλλία φαινομενικά μόνο είχε διαφύγει την καταστροφή της Δημοκρατίας. Πραγματικά το κακό είχε προχωρήσει πολύ περισσότερο σ' αυτή.

Το δόγμα της Δημοκρατίας διατηρούσε πλήρη τη μαχητικότητά του έως τη στιγμή, που γενικεύθηκε η εφαρμογή του έως τη στιγμή που έγινε η νόμιμη κατάσταση. Μόλις έπαυσε να είναι ο σκοπός μιάς επιδιώξεως και μεταβλήθηκε σε περιεχόμενο του ισχύοντος Νόμου, μόλις έβγαλε την ελευθερία από τη μαχητικότητά του. Αυτό άλλωστε είναι ο γενικός κανών.

Στο άναμεταξύ νέες θεωρίες αναπτύχθηκαν ελεύθερα στη σκιά της Δημοκρατίας. Η πρώτη ήταν η θεωρία της Βίας. Κατήχησαν τη βία—καθαρά αντίθεση της Δημοκρατίας—όχι μόνο με το έπιχειρημα, ότι ο δυναμισμός της είναι μία ανώτερη μορφή της ανθρωπίνης δραστηριότητας, αλλά και ως μέσο έπισπεύσεως της εξέλιξεως. Είπαν ότι δεν είναι αρκετή ούτε η βαθμιαία μεταβολή, ούτε καν η άνα-

τροπή του υπάρχοντος καθεστώτος, γιατί υπάρχει ο κίνδυνος να έχουμε το νέο καθεστώς σκεπτόμενοι όμως με τον τρόπο στον όποιον μας συνήθισε το παλιό καθεστώς· είναι λοιπόν σύμφωνα με αυτή τη σκέψη απαραίτητος όχι άπλως η ανατροπή, αλλά η «καταστροφή» του παλαιού καθεστώτος. Και είναι αυτόνοητο βέβαια, ότι μια τέτοια καταστροφή συνεπάγεται την «έκκαθάριση» μεγάλου πλήθους ανθρώπων, αφού αυτοί είναι κυρίως οι φορείς των ιδεών του πολιτειακού καθεστώτος.

Κατόπιν ήλθε ο κομμουνισμός, καθαρά άρνηση της Δημοκρατίας της Γαλλικής Επανάστασεως, **η όποια δεν επέτρεπε ούτε την ομαδική όργάνωση των εργατών.** Από τον Κομμουνισμό έως τον φασισμό ή απόσταση κατόπιν δεν ήταν παρά ένα βήμα. Και ο κομμουνισμός και ο φασισμός δεχθήκαν άμέσως τη θεωρία της Βίας· ο δε σοσιαλισμός έγινε όργανο και των δύο αυτών άκρων. Και μία άλλη δέεπιδα της άρνησεως, ή ραγδαίοτατη τεχνική εξέλιξη, υπηρέτησε και αυτή πιστά την επικράτηση του ολοκληρωτικού Κράτους. Και όλα αυτά έγιναν με τις εύλογίες της Δημοκρατίας.

Η χώρα μας δεν έμεινε ξένη προς αυτές τις μεταβολές. Η Βουλή της Δημοκρατίας έκαμε έδώ μόνη της ένα «κοινοβουλευτικό μανδύα» για τον δικτάτορα της έποχής. Ένας άλλος δικτάτωρ είπε ότι αν ήξερε πόσο λίγο μπορεί να αντιδράσει ο Έλληνικός λαός θα είχε πάρει την έξουσία, όταν ήταν ακόμα λογίας. Κατόπιν γνωρίσαμε κ' έμεις την ντροπή του φασισμού.

Όλα όμως αυτά δεν έδωσαν παρά μία πολύ άμυδρη ιδέα των κινδύνων, που περικλείει για μας η πτώση της Δημοκρατίας. Ήσαν η εισαγωγή μόνο στο δράμα που παίχθηκε, όταν ο κομμουνισμός απέκτησε έδώ πραγματική δύναμη και το δράμα αυτό εξακολούθει. Στον κίνδυνο των ελευθεριών έχει προστεθεί στη δική μας περίπτωση ο κίνδυνος της ασφαλείας των συνόρων και ο φυλετικός κίνδυνος. Η μάλλον, στη δική μας περίπτωση, η απειλή του κομμουνισμού έχει μεταβληθεί σε έθνικό ζήτημα. Τόσο πολύ ο έθνικός κίνδυνος εμφανίζεται σοβαρότερος από τις πολιτειακές συνέπειες.

Ο κομμουνιστικός κίνδυνος, ο όποιος έγινε μία πραγματικότης ήδη στην ανατολική Εύρωπη, είναι βέβαια συνειδητός στις υπόλοιπες χώρες της. Στη Γαλλία η προσπάθεια άμυνης εναντίον του πήρε τη μορφή της μάχης γύρω στο νέο Σύνταγμα και στον όριστικό προσανατολισμό του σοσιαλιστικού κόμματος. Στην Αγγλία ή μάχη δεν είναι τόσο θεαματική,

γιατί μη υπάρχοντος γραπτού Συντάγματος ή μάχη εξέλισσεται άργα και γιατί έκει ένάγει τους άντιπάλους ή άναγκη διατηρήσεως της Αυτοκρατορίας. Σε άλλα κράτη ο κομμουνισμός κατώρθωσε να έμφανίσει μία άπατηλή ύφεση που έξυπηρετεί τις επιδιώξεις του δεχόμενος μεγάλες ύποχωρήσεις και **παίρνοντας ως άντάλλαγμα τη συμμετοχή του στην έξουσία.**

Σύμφωνα με το Σύνταγμα που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα έχει γεμίσει ή χώρα από όργανώσεις της άκρας δεξιάς και της άκρας άριστερας που όχι μόνο δρουν εναντίον του Κράτους, αλλά οικειοποιούνται και την κρατική έξουσία. Μία πηγή αυτού του κακού βρίσκεται στο ότι μόλο που το κοινοβουλευτικό σύστημα στηρίζεται στη λειτουργία πολιτικών κομμάτων, το Σύνταγμα δεν προβλέπει τίποτε για αυτά. Ένώ π.χ. είναι σ'όλοος γνωστό, ότι το κόμμα χρειάζεται χρήματα για προπαγάνδα και ότι έπομένως το κόμμα για να λειτουργήσει είναι αναγκασμένο να αναλαμβάνει ύποχρεώσεις άπέναντι χρηματοδοτών, το Σύνταγμα προσποείται άγνοια αυτής της συναλλαγής.

Τό ίδιο κάνει και σχετικά μέτην όργάνωση του κόμματος. Έως ποιά σημείο επιτρέπεται να φθάσει αυτή ή όργάνωση; Μπορεί το κόμμα να όργανώσει ύπηρεσία ασφαλείας, ύπηρεσία προνοίας, εκπαίδευση; Η έλλειψη δε προβλέψεως είναι περισσότερο έκπληκτική σχετικά με τους δημοσίους ύπαλλήλους, οι όποιοι έχουν δυό μέσα να άνατρέψουν το κράτος—το μέσο της διεκδικήσεως των συμφερόντων ής τάξεως των με το όπλο της ένεργητικής ή παθητικής δράσεως εναντίον του Κράτους—καί το μέσο της έρμηνείας, και της εφαρμογής των νόμων προς την άριστερή ή τη δεξιά ιδεολογία, όπως ή όμοσπονδία των ήθελε άποφασίσει ότι συμφέρει **σ'αυτούς.**

Πρέπει λοιπόν να ληφθή συνταγματική πρόνοια για δύο τουλάχιστο πράγματα. Άμυνα της Δημοκρατίας κατά των αντιδημοκρατικών τάσεων της Δεξιάς και της Άριστερας.—Έξασφάλιση της πιστής έξυπηρετήσεως του Κράτους και της Δημοκρατίας από τους δημοσίους ύπαλλήλους.

Πρώτο συνταγματικό μέτρο πρέπει να είναι ο γενικός καθορισμός των όρίων, εντός των όποιών ή Νομοθετική έξουσία θα μπορεί λεπτομερέστερα να κανονίζει τα δικαιώματα και τους περιορισμούς των πολιτικών κομμάτων :

Α'. Δικαίωμα και ύποχρεωση των πολιτικών κομμάτων είναι να έξηγουν στο Λαό το πολιτικό τους πρόγραμμα και τη κριτική τους πάνω στη πολιτική δραστηριότητα της χώρας. Η δραστηριότης των

περιορίζεται εντός των ορίων της ενέργειας ταύτης.

Β'. Απαγορεύεται η χρήση και η προπαγάνδισή της βίας.

Γ'. Απαγορεύεται η σύσταση οποιουδήποτε είδους σωματείων από τα πολιτικά κόμματα εκτός των τμημάτων του κόμματος.

Δ'. Ο έλεγχος των πόρων εκάστου πολιτικού κόμματος, της προελεύσεως και της διαθέσεως των μπορεί να γίνει σε κάθε στιγμή από την αρμόδια αρχή.

Ε'. Το Κράτος χρηματοδοτεί τα τρία κυριώτερα πολιτικά κόμματα έξ' ἴσου για την εκπλήρωσή της αποστολής των.

Ζ'. Απαγορεύεται οποιαδήποτε μυστική οργάνωση πολιτική ή εξάρτημα πολιτικού κόμματος.

Το Α' από τα παραπάνω μέτρα κάνει υποχρεωτικό για κάθε πολ. κόμμα τη γνωστοποίηση του πολιτικού του προγράμματος. Αυτό, και το αποτελεί πρωταρχική ανάγκη για την καθοδήγηση του λαού, έχει παραμεληθεί έως τώρα, γιατί εκτός από τις δυσκολίες που παρουσιάζει ο καταρτισμός οργανικού προγράμματος συνόλου, οι πολιτικοί προτιμούν να μένουν ελεύθεροι για να καιροσκοπήσουν πάνω στις αδυναμίες του λαού και να τις εκμεταλλευθούν, αντί να τον καθοδηγήσουν. Χωρίς βέβαια να είναι υποχρεωτική ή συμμόρφωση προς τα πολιτικά αυτά προγράμματα, θα αποτελούσαν ένα ελάχιστο όριο δεσμεύσεως που θα άσκησε ευεργετική επίδραση αντικαθιστώντας την χειρολογία των προεκλογικών υποσχέσεων. Ο κύριος όμως σκοπός του μέτρου είναι να καθλώσει το κόμμα στη κυρία του απασχόληση αποτραβώντας το υποχρεωτικά από όλες τις άλλες ενέργειες.

Το πολιτικό κόμμα είναι ο κυριώτερος μηχανισμός του κοινοβουλευτικού συστήματος, στο οποίο εμπιστευόμαστε όλην την πολιτική μας ζωή· θα ήταν παράλογο να μη γίνεται ούτε μνεία για αυτόν στον καταστατικό χάρτη του πολιτεύματος.

Το Β' μέτρο, το σχετισμό με τη βία, θα υποχρεώσει τα κόμματα να απαλείψουν από το πρόγραμμά τους καθώς και από το καθημερινό τους κήρυγμα τη χρήση της βίας, θα δοθεί έτσι στη υπεύθυνη Κυβέρνηση μεγαλύτερη ευκολία να εξουδετερώσει τις ανατρεπτικές των προσπάθειες.

Το Γ' μέτρο θα απαγορεύσει σε κάθε κόμμα να άπλώνει την καθημερινή του δραστηριότητα σε όλους τους κλάδους της κοινωνικής ζωής ιδρύοντας σωματεία, που φαινομενικά μόνο ανταποκρίνονται σε σκοπούς κοινωνικούς πραγματικά όμως

αποτελούν σχολεία αντιδημοκρατικής κατάρτησής, λειτουργούντα με το προκάλυμμα αυτό έξω από την επίβλεψη της πολιτείας. Τέτοιοι οργανισμοί λειτουργούν σήμερα ως σωματεία εκδρομικά, ως θερινές κατασκηνώσεις, ως καλλιτεχνικοί θίασοι κλπ. Έτσι η Δημοκρατία ανέχεται μέσα στους κόλπους της εύρυτατο σύστημα που κάτω από διάφορα προσχήματα καλύπτει το μοναδικό του σκοπό, την ανατροπή της.

Το Δ' μέτρο ανταποκρίνεται στην εξουδετέρωση της τόσο μεγάλης οικονομικής δυνάμεως της άριστερας και της δεξιάς, που περισσότερο από κάθε άλλη φορά φάνηκε στους τελευταίους πολιτειακούς αγώνες.

Στην οικονομική δύναμη των δύο άκρων οι πηγές της, όποιες και στις δύο περιπτώσεις ήταν άνηθες, ως προϊόν καταναγκασμού, απάτης ή συναλλαγής, οι πραγματικά δημοκρατικοί δεν κατόρθωσαν να αντιτάξουν καμιά πηγή οικονομικής ενισχύσεως. Ο λαός έμεινε αιχμάλωτος της προπαγάνδας των δύο άκρων.

Το κμμουνιστικό κόμμα π.χ. διαθέτει σήμερα, σύμφωνα με επίσημες δηλώσεις του αρχηγού του έμμισθο προσωπικό που διορίζει και μεταθέτει στις επαρχίες και στην πρωτεύουσα ή Διοίκηση του Κόμματος. Η οικονομική αυτή δύναμη, η οποία άλλωστε εκτός από την άμοιβή των μελών του Γραφείου του Κόμματος, τις δαπάνες αποστολών στο έξωτερικό, την ενέργεια προπαγάνδας... εκτείνεται και σε οργανισμούς προνοίας, συντήρηση πνευματικού προλεταριάτου κλπ., δρά χωρίς αμφιβολία προς βλάβην του κοινωνικού συνόλου, δρά δέ και ως δύναμη διαλυτική. Τα πολιτικά κόμματα πρέπει βέβαια να έχουν τα μέσα να προβάλλουν στην κοινή γνώμη τις πολιτικές των απόψεις, ώστε να κρίνει ο λαός, αλλά η διάθεση άφθονωτάτων χρηματικών μέσων θα οδηγήσει στα χειρότερα, γιατί εκτός του ότι υπερβολικά έντονη προπαγάνδα χωρίζει ψυχικά το λαό, θα υπάρχει σε μια τόσο φτωχή χώρα όπως η δική μας, αρκετός αριθμός ανθρώπων προθύμων να δράσουν και με τα έπλα άψηφώντας κάθε κίνδυνο. Ο περιορισμός της δαπάνης για πολιτική προπαγάνδα δεν είναι άλλωστε νεωτερισμός, γιατί, καθώς είναι γνωστό, ισχύει ήδη στην Αγγλία για την προεκλογική κίνηση.

Ε'. Τα λίγα σχετικά οικονομικά μέσα, που χρειάζονται τα πολιτικά κόμματα για τις νόμιμες ενέργειές τους, είναι δυνατόν και πρέπει να χορηγούνται από το Κράτος. Πράγματι σύμφωνα και με το πνεύμα του Κοινοβουλευτικού συστήματος,

στην Κυβέρνηση του Κράτους συμμετέχει έμμεσα και η αντιπολίτευση, αφού όχι μόνο ελέγχει, αλλά και εισηγείται νόμους. Η αντιπολίτευση είτε βρίσκεται μέσα στη Βουλή, είτε έξω από αυτή—γιατί έχει καταψηφισθεί—πρέπει να είναι σε θέση να αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας. Οι δαπάνες επομένως της ανωτάτης πολιτικής αρχής δεν πρέπει να περιορίζονται σε εκείνους που σε ώρισμένες στιγμές κυβερνούν, αλλά και σε εκείνους που θα τους διαδεχθούν.

Έτσι π.χ. και στην περίπτωση της Βασιλικής Αρχής, κανείς δεν σκέφτηκε να ατακρήνη τη χρηματική χορηγία προς τον κιδάδοχο, μόλο που αυτός δεν έχει μέρος στη κυβέρνηση της Χώρας. Στη Μ. Βρετανία δίνουν, καθώς είναι γνωστό ειδική χορηγία στον Αρχηγό της Αντιπολιτεύσεως, ή οποία ονομάζεται επίσημα Αντιπολίτευση της Α. Μεγαλειότητος. Βέβαια το μέτρο που εδώ προτείνεται δεν είναι ακριβώς το ίδιο· αφορά τα κόμματα γενικά ή μάλλον τα τρία κυριώτερα κόμματα. Η χορηγία για τη λειτουργία τους θα μπορούσε να ορισθεί σε ποσό ίσο προς ένα μέρος της δαπάνης του Κοινοβουλίου. Ο καθορισμός ότι η χορηγία αυτή θα γίνεται στα τρία κυριώτερα κόμματα θα άσκησε ευεργετική επίδραση και στην οργάνωση του πολιτικού ανταγωνισμού συντελώντας στο να περιορισθεί ο αριθμός των κομμάτων σε τρία. Ο μεγαλύτερος τεμαχισμός έκφυλιζει το σύστημα, γιατί κάνει δυνατούς διαφόρους συνδυασμούς σχηματισμού πλειοψηφίας, δηλαδή σχηματισμού Κυβερνήσεων· βοηθεί επομένως στην κυβερνητική αστάθεια. Η ζωή της κάθε Κυβερνήσεως περιορίζεται σε μερικούς μήνες. Σε τόσο μικρό διάστημα κανένα πρόγραμμα δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί· κανένα σημαντικό έργο δεν είναι δυνατόν όχι να εκτελεσθεί, άλλ' ούτε καν να μελετηθεί.

Ζ'. Η απαγόρευση της μυστικής δρασεως των πολιτικών κομμάτων είναι ένα από τα μέσα έναντιον της βιαίας ανατροπής του καθεστώτος. Το δημοκρατικό πνεύμα είναι ασυμβίβαστο προς τη μυστική δράση.

Δεύτερο πράγμα που πρέπει να εξασφαλισθεί, καθώς είδαμε, είναι η πιστή εξυπηρέτηση του Κράτους και της Δημοκρατίας από τους δημοσίους υπαλλήλους. Γράφουμε επίτηδες πρώτα του «Κράτους» και κατόπιν «της Δημοκρατίας», γιατί ο σχηματισμός του Κράτους είναι δυσκολότερος από την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας. Χρειάζονται όμως βέβαια έξ' ἴσου

και τα δυο. Οι υπάλληλοι, όπως και ο στρατός και τα σώματα ασφαλείας, είναι από τα κυριώτερα στήριγματα του Κράτους και της Δημοκρατίας· είναι τα όργανα της Πολιτείας· θα ήταν η εσχάτη μορφή να επιτραπεί και σε αυτά ακόμα να δράσουν έναντιον της Πολιτείας και να την ανατρέψουν. Για τους στρατιωτικούς έχει γίνει κοινή συνείδηση, ότι δεν επιτρέπεται να αναμιγνύονται στην πολιτική, να συνδικαλιζούνται κλπ., γιατί η καταγωγή του σημερινού στρατού οφείλει πολλά στους μισθοφόρους στρατούς του Μεσαίωνα, όποτε η στρατιωτική τιμή και το «πνεύμα του σώματος» ήταν κάτι διαφορετικό από την τιμή του πολίτου και το πνεύμα των πολιτικών υπηρεσιών. Μέσα στη κληρονομία του σημερινού στρατού υπάρχει μεγάλη δόση μεγαλείου και αθλιότητος. Για να απαλλαγεί άλλωστε ο στρατός από την αθλιότητα, που προέρχεται από τον καποραλισμό, το πνεύμα της πάστας των βαθμοφόρων, τη στενή αντίληψη της πειθαρχίας και άλλα αναπόφευκτα ή μη μειονεκτήματα, προετοιμάζονται τώρα δραστικά μέτρα στις δημοκρατίες της Δύσεως. Αν λοιπόν για τους αξιωματικούς του στρατού—που σε κανένα κράτος δεν θεωρούνται κατώτεροι καμιάς κοινωνικής τάξεως—δεν θεωρείται πουθενά ταπεινωτική ή στέρηση του δικαιώματος να αναμιγνύονται στην πολιτική, δεν υπάρχει λόγος να πιστευτεί, ότι το ίδιο μέτρο θα θεωρηθεί υποτιμητικό τους δημοσίους υπαλλήλους.

Το μέτρο αυτό, το να απαγορευθεί στους δημ. υπαλλήλους η πολιτική και η πολιτικολογία, είναι ο πρώτος συνταγματικός περιορισμός, που πρέπει να ισχύει για τη στερέωση της κρατικής μηχανής. Το δεύτερο είναι η επέκτασή του στο συνδικαλισμό των δημ. Υπαλλήλων.

Ο συνδικαλισμός έχει τώρα μεταβληθεί σε πολιτικό μέσο ενώ είχε ιδρυθεί ως μέσο επαγγελματικής προόδου και οικονομικών διεκδικήσεων.

Τα μέτρα, που ανωτέρω προτείνονται δεν θα είχαν καμιά σημασία και δεν θα έφερναν κανένα αποτέλεσμα εάν μονόπλευρο πνεύμα τα καθιέρωνε. Εάν δηλαδή ληφθούν μόνο έναντιον της άκρας άριστερας ενώ άφορουν έξ' ἴσου τήν άκρα δεξιά. Και πρέπει να είναι τέτοια και να συνδυασθούν με άλλα, που πρέπει συγχρόνως να ληφθούν, ώστε και η άκρα δεξιά να καταστή άνίσχυρη να επιβάλλει το κακό της πνεύμα.

διαγωνιστεί. Καί, για ακόμα μεγαλύτερα τμήματα του λαού, ή κατάκτηση και ή κατοχή ενός μεγάλου μέρους της Ευρώπης, προνόησε για πιά επίκινδυνες έπαφές μετόν έξω κόσμο.

Από τη στιγμή που ή νίκη φάνηκε έ-
ξασφαλισμένη καθαρά, οι σοβιετικοί ή-
γέτες, «ποντάρισαν» τό μέλλον τους στην
ανάδημιουργία του έπαναστατικού καιπει-
θαρχημένου πνεύματος μέσα στο κόμμα και
στην παλινόρθωση της ιδεολογίας των
Μάρξ—Λένιν. Η σημασία της νέας αυτής
φάσης τονίστηκε από παρατηρητές της
ρωσικής σκηνής, από την άρχή του 1945.
Τό καλοκαίρι του 1946 ή κίνηση δέχτηκε
μιά νέα ώθηση. Ένα άρθρο της *Πράβδα*
στις 8 Αυγούστου, τόνοιζε την ανάγκη έ-
νός αύστηρότερου έλέγχου για τις έγγρα-
φές στο Κόμμα, που τώρα αριθμεί 6.000.000
τακτικά και δόκιμα μέλη, συγκρινόμενα
μέ τό 1.600.000 του 1939, και παρατηρούσε
πώς οι προηγούμενες παραλήψεις έπέτρε-
ψαν την διείσδυση άνεπιθύμητων στοι-
χείων.

Τονίζεται μέ έπιμονή πώς ή σωστή έ-
πιλογή των μελών του κόμματος πρέπει
νά συμπληρώνεται από την άκριβή και ά-
πόλυτη πολιτική προπαρασκευή, που
μερικά από τα όργανα του κόμματος
κατηγορήθηκαν πώς την παραμελούν.
Γιά τό λόγο αυτό διατάχθηκε πλήρης έ-
ρευνα του διδακτικού συστήματος του
κόμματος. Έκείνο που φοβούνται δέν εί-
ναι ή άπλη άδιαφορία, αλλά ή επέκταση
των ιδεών που δέν βρίσκονται σε άπόλυ-
τη άρμονία μέ την τρεχούμενη όρθοδοξία.

Μιά ραδιοφωνική έκπομπή, στις άρχές
Αυγούστου, «για τόν ρόλο των προοδευ-
τικών ιδεών στην ανάπτυξη της κοινωνιο-
λογίας», παραδέχονταν κάτι σημαντικό
άπ' αυτή την άποψη: «Η συνείδηση των
μαζών, πάντοτε μένει πίσω από τις ύλι-
κές μεταβολές των συνθηκών της ζωής.
Έτσι, άνθρωποι που άνήκουν σε μιά σο-
σιαλιστική κοινωνία έχουν ακόμα ίχνη
άπό τό παρελθόν και ύπολείμματα του
κεφαλαιοκρατισμού μπορούν νά σημειω-
θούν στο ύποσυνείδητό τους. Τέτιες βλα-
βερές συνήθειες και άναμνήσεις, όπως ή
τεμπελιά, ή διάσπαση της πειθαρχίας
στην εργασία, οι έθνικιστικές τάσεις και
τά παρόμοια, παρεμποδίζουν την πρόοδο
της σοσιαλιστικής κοινωνίας. Η χώρα μας
δέν είναι χωρισμένη από τόν κεφαλαιο-
κρατικό κόσμο μέ ένα σιδερένιο τοίχο.
Μέ τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο, έχθρικές
ιδέες μπορούν νά εισδύσουν στη χώρα
μας, είδικά δέ μεταξύ καθυστερημένων
άνθρώπων».

Λέγοντας «έθνικιστικές τάσεις» δέν έν-
νοεί τόν έθνικισμό του Μεγάλου Ρωσι-

κού Έθνους, αλλά αυτόν των πιά μικρών
σοβιετικών έθνοτήτων, που άρνούται νά
άκολουθήσουν άπόλυτα την ήγεσία του
«πρεσβύτερου άδελφού» τους. Η πιά ση-
μαντική άπ' αυτές τις τάσεις, που πρέπει
νά ξεκαθαριστεί, είναι ή ουκρανική. Είναι
φανερό, πώς τά τοπικά έθνικιστικά κινή-
ματα όπουδήποτε ένισχύονταν από τούς
Γερμανούς και πώς ύπολείμματα τέτιων
τάσεων στάθηκαν τά αίτια για τη διάλυ-
ση της Κριμαϊκής Δημοκρατίας των Ταρ-
τάρων και άλλων μικροτέρων έθνικών δη-
μοκρατιών, καθώς και για την έκτόπιση
των πληθυσμών τους, για καταναγκαστι-
κή εργασία σε άλλες περιοχές.

Οι διανοούμενοι της καθαυτό Ρωσίας
ύπήξαν άντικείμενο ύποψίας για δυό λό-
γους. Από τό ένα μέρος ήταν ύποπτοι
για την πολύ μεγάλη τους έκτίμηση στην
ξένη *άστική* μόρφωση. Δεύτερη αίτία ύ-
πήρξε τό συναίσθημα πώς άμύνονται, έ-
στω και σκεπασμένα, για τό δικαίωμα του
διανοούμενου νά παραμείνει μακριά από
την πολιτική και χωρίς δέσμευση νά έξε-
τάξει τά γεγονότα που τόν περιβάλλουν.
Τό σοβιετικό όμως σύστημα δέν μπορεί
νά έπιτρέψει άδέσμευτες άπόψεις.

Η σοβιετική ιδεολογία, δήλωνε στις
19 Σεπτεμβρίου ή *Πράβδα*, είναι άσυμβίβα-
στη μέ την άποχή από την πολιτική. Έ-
τσι, από την φιλολογία, ή αξίωση αυτή
ξαπλώθηκε στο θέατρο, στο κινηματογρά-
φο, ουσιαστικά δέ σε κάθε τμήμα της
πνευματικής ζωής. Άκόμα και ή σάτυρα
πρέπει νά έλέγχεται. Την 1 Σεπτεμβρίου
καταρτίστηκε μιά έπιτροπή, μέ σκοπό νά
έξετάζει τό ρεπερτόριο των μιούζικ - χάλ
και νά άπαγορεύει έργα κατώτερου ιδεολο-
γικού (και καλλιτεχνικού) έπίπεδου.

Ίσως ή πιά σημαντική εξέλιξη νά εί-
ναι αυτή που άφορά την παιδεία. Γιατί τό
δνομα του Στάλιν κατ' έξοχή συνδέθη-
κε μέ τις εκπαιδευτικές μεταβολές, που
νωρίς τό 1930, κατάργησαν πολλούς από
τούς προηγούμενους πειραματισμούς και
την προσκόληση στα πολιτικά και ιδεολο-
γικά θέματα, για μιά έπιστροφή στην πα-
ράδοση και ως πρός τη μέθοδο και ως
πρός τό κύκλο των σπουδών. Τώρα κι'
αυτή ή τάση έπίσης πρόκειται, κατά ένα
μέρος, νά άνατραπεί. Ένα κύριο άρθρο
στην *Ιζβέστια*, μέ την έναρξη της νέας
σχολικής χρονιάς, τόνοιζε την εύθύνη του
Σχολείου για τη διατήρηση της Κομμου-
νιστικής σκοπιάς. «Πάρα πολλοί δάσκαλοι
και διευθυντές σχολίων» παραπονιόταν,
«διδάσκουν ακόμα σήμερα διάφορα θέμα-
τα, χωρίς νά άναφέρονται στην πολιτική
τους συνάρτηση». Σε άλλο κύριο άρθρο, για
τό ίδιο θέμα, ή *Πράβδα* παρατηρούσε πώς
ή ιδεολογική προπαρασκευή δέν μπορεί

νά περιορίζεται μόνο στα σχολεία. «Οι
άρχές της κομμουνιστικής ιδεολογίας πρέ-
πει νά ακολουθούν τη νεολαία μέσα στα
σπίτια τους, μέσον του κόμματος, του
Κομμουνιστικού Συνδέσμου των Νέων και
των γονιών τους».

Παρατηρόντας αυτά τά γεγονότα εί-
ναι φυσικό νά δίνουμε περισσότερη προσο-
χή, πρώτα στην άρνηση της έλευθερίας
που συνεπάγονται και δεύτερο, στην από-
δειξη που μας προσφέρουν, για έναν ά-
γώνα, που ακόμα μιά φορά, οι κυβερνή-
τες της χώρας διεξάγουν, για νά ένισχύ-
σουν, τόσο την πνευματική, όσο και την ύ-
λική τους έπίδραση πάνω στο λαό, μέσον
του κόμματος. Αξίζει όμως νά θυμηθούμε τό
περιεχόμενο αυτής της προπαρασκευής,
καθώς και τις μεθόδους της. Στη Σοβιετι-
κή Ένωση πολιτική σπουδή σημαίνει, πρώ-
τα, τη μελέτη της *Μικρής Ιστορίας του
Κομμουνιστικού Κόμματος* που γράφτηκε

(Συνέχεια από τη Σελίδα 197)

τό, τότε τό πιθανόν ποσοστό των κομμου-
νιστών στη Γαλλία πρέπει νά ύπολογισθή
σε λιγότερο από 25οο. Τό ποσοστό αυτό
έξακολουθεί νά είναι σημαντικό. Είναι
χαρακτηριστικό των πολιτικών τάσεων, τό
ότι στο Παρίσι έχασαν ψήφους, τόσο οι
κομμουνιστάι, όσο και ή άκρα δεξιά, που
δέν παρουσίασε ύποψηφίους σε 15 από τά
20 διαμερίσματα. Είναι άλήθεια ότι τό
Κ. Κ. πήρε μερικούς ψήφους του σοσιαλι-
στικού κόμματος, αυτό όμως σταθεροποιεί
περισσότερο την άντικομμουνιστική θέση
των σοσιαλιστών.

Η Γαλλία άκολπουθεί έως τώρα τό μέ-
σο δρόμο. Κατάφερε νά άποφύγη την έσω-
τερική σύγκρουση νά πάρη μεγάλη οίκο-
νομική βοήθεια από την Άμερική και νά

μέ τις όδηγίες του Στάλιν στα 1938 και
δευτερο, των έργων του Λένιν και του
Στάλιν.

Η δημοσίευση των Άπάντων του Στά-
λιν, που τώρα προχωρεί, είναι τό μεγα-
λύτερο γεγονός στον πνευματικό όρίζον-
τα της Σοβιετικής Ένωσης. Δέν είναι
έδω κατάλληλη θέση για την άνάλυση
των περιεχομένων ή του χαρακτήρα αυ-
τών των βιβλίων. Είναι όμως άμφίβολο άν
ή προπαρασκευή που προσφέρει ή μελέτη
τους μπορεί νά όδηγήσει, σε ότιδήποτε
άλλο, από μιά στενότερη έσωτερικώς όρ-
θοδοξία, ή μεγαλύτερη καχυποψία του έ-
ξωτερικού κόσμου και βαθύτερη, πεποίθη-
ση για τόν ένδεχόμενο θρίαμβο, μαυτή την
προπαρασκευή, του Σοβιετικού Κομμουνι-
σμού. Η ιδεολογία των Μάρξ—Λένιν δέν εί-
ναι ένα θεμέλιο για κατευνασμό μεταξύ
των «δύο κόσμων», ούτε ή εύτυχέστερη
βάση για την εϊρηνική τους συνύπαρξη.

έξομαλύνη μερικές διαφορές μεταξύ των
τριών Μεγάλων. Έτσι άρχισε νά βελτιώ-
νεται ή οικονομία της. Όλο όμως αυτό
τό όφελιμιστικό αποτέλεσμα, στην έπιφά-
νεια μόνο ένισχύει τη Γαλλία. Τό πραγ-
ματικό του χαρακτηριστικό είναι ή έλλει-
ψη θελήσεως ένός σημαντικού μέρους του
Γαλλικού λαού, νά φέρη πάλι τη Γαλλία
στην πρώτη γραμμή των Έθνών, που ρυθ-
μίζουν τώρα τις τύχες του κόσμου, έπομέ-
νως και της χώρας τους' είναι ακόμα μιά έν-
δειξη παραιτήσεως από τη συνέχιση του
έργου του Γαλλικού Έθνους στο πεδίο
του πολιτισμού. Η Γαλλία κινδυνεύει νά
μη άντιπροσωπεύει πλέον τόν λεγόμενον
Ευρωπαϊκόν πολιτισμό. Είναι όμως άλή-
θεια, ότι ό όργανισμός της άντιδρά.

Ν. ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
τ. Νομάρχου

ΑΛΞ ΝΤΕ ΤΟΚΒΙΛ : Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΟΣ

II

Ἡ μόνη λοιπὸν σωτηρία ἀπ' αὐτὸν τὸν ἐξισωτικὸν κίνδυνον, ποὺ μοιραίως μᾶς ὀδηγεῖ στὸν χειρότερον δεσποτισμὸν ποὺ ποτὲ ἡ ἀνθρωπότης ἐγνώρισε, ἔγκειται στὰ ἠθικὰ αἰσθητάτα τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρατεύσωμεν. Πρωτίστως δὲ στὸ ἠθικὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ ἐλευθερία λοιπὸν ὀφείλει νὰ ἠθικοποιήσῃ καὶ νὰ κάμῃ πνευματικώτερη τὴν ἐξισωτικὴν μας δημοκρατία.

Διὰ τὸν Τοκβίλ ὅμως ἡ ἐλευθερία δὲν ἔχει μόνον ἀτομικὸν χαρακτήρα, δηλαδὴ δὲν ἐπικυρώνει μόνον τὸ δικαίωμα ἐνὸς ἐκάστου ἐπὶ τῆς ἰδιαιτέρας του ἀνεξαρτησίας, ἀλλὰ ἐπίσης ἔχει καὶ ἕνα κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὸν χαρακτήρα, μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι κάθε ἀνθρώπος ἔχει ὄχι μόνον τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὸ καθήκον τῆς συμμετοχῆς στὴν διακυβέρνηση τῆς κοινωνίας. Αὐτὸς δὲ ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀτομικοῦ δικαιώματος καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καθήκοντος εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς πολιτείας συμβάλλει στὴν ἠθικοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί τὸ ἀτομικὸν δικαίωμα ἐνὸς ἐκάστου ἐπὶ τῆς ἰδιαιτέρας του ἀνεξαρτησίας προσφέρει στὸ ἄτομον τὴν δυνατότητα τῆς ἐλευθερίας καλλιτερεύσεως τῆς ἰδιαιτέρας του προσωπικότητος. Ἐνῶ τὸ κοινωνικὸν καθήκον διεγείρει στὸν ἀνθρώπον τὸ κοινωνικὸ αἶσθημα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξ ἴσου ἱκανὸν νὰ βελτιώσῃ τὸ ἄτομον, γιατί τὸ ὀθεῖ νὰ συνδέῃ τὸ προσωπικὸν μὲ τὸ γενικὸν συμφέρον.

Ὁ Τοκβίλ κηρύσσεται ἐναντίον τῶν ὑπερατομικιστῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξελίχθησαν κατὰ παράξενον ἀλλὰ ἐντελῶς φυσικὸν τρόπον οἱ κεφαλαιοκράται καὶ οἱ κομμουνισταὶ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς.

Ἡ ἐλευθερία λοιπὸν γιὰ τὸν Τοκβίλ δὲν εἶναι ὅπως γιὰ τὸν Α. Κόντ μίαν ἄγνοια καὶ ἀρνητικὴ ἀρχή, ἀλλὰ ἕνα ἠθικὸν καὶ ἐνεργητικὸν αἶσθημα τοῦ ὁποῖου ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ ἐξύψωσις τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ ἀξιοποίησις τῆς προσωπικότητός του, ἀξιοποίησις ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ στραφῇ κυρίως πρὸς τὴν βελτίωσιν ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας.

Διὰ τοῦ θετικοῦ λοιπὸν καὶ κοινωνικοῦ χαρακτήρος τῆς ἐλευθερίας πραγματο-

ποιεῖται ἡ συμφιλίωσις μεταξύ Φιλελευθερισμοῦ καὶ Δημοκρατίας. Δηλαδὴ ὁ Τοκβίλ διὰ τῆς συνθέσεως τῆς καλβινιστικῆς ἐλευθερίας τοῦ Ρουσσώ, τῆς Πουριτανικῆς ἐλευθερίας τῶν Ἀγγλοσαξωνῶν καὶ πιετιστικῆς ἐλευθερίας τοῦ μεγαλύτερου φιλοσόφου τῆς νεώτερης ἐποχῆς Ἐμ. Κάντ ἔθεσε τὰ θεωρητικὰ θεμέλια τῆς νεωτέρας Δημοκρατίας.

Μὲ τὴν Μεγάλῃ Γαλλικῇ Ἐπανάστασιν ἀπεκτήσαμεν ἕνα νέον τύπον πολιτείας, δηλαδὴ τὴν πολιτείαν τῆς ἀφηρημένης καὶ ἐλλόγου γενικῆς βουλήσεως τοῦ Ρουσσώ. Αὕτη ὅμως εἶναι τόσο ἐπικίνδυνος, καθ' ὅσον χάριν τῆς ἰσότητος ἀναίρει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου, ὅσο καὶ αὕτη ἡ θέλησις τοῦ δεσπότη. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ὁ διάσημος Μοντεσκιὲ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ «ἐγγυητισμοῦ» καὶ ἐπροτίμησε τὴν ἀρνητικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς κρατικῆς ἰσχύος ἔναντι τῶν ἀτόμων.

Ἀπὸ τὴν ἄποψιν ὅμως τῆς θετικῆς ἐλευθερίας τοῦ Τοκβίλ, τὸ κράτος εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀτόμου, καὶ τότε μόνον ὑφίσταται ἀντίθεσις μεταξύ πολιτείας καὶ ἀτόμου, ὅποτε τὸ ἄτομον εἶναι ἀνήθικον. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ὅπου ἡ πολιτεία δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀτόμου, δηλαδὴ εἶναι κάτι ἀνώτερον τοῦ ἀτόμου, τότε αὕτη εἶναι ὁ φυσικὸς ἐχθρὸς αὐτοῦ.

Ἐνα ἄλλο ὅμως αἶσθημα πρέπει νὰ συμβάλῃ μαζὺ μὲ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας, πρὸς ἠθικοποίησιν τῆς Δημοκρατίας καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα. Δηλαδὴ ὀφείλομεν νὰ συνδέσωμεν τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, ὅπως στὴν Ἀμερικὴ ἡ δημοκρατικὴ Κοινωνία ἐνεπύχθη ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν διεκδίκησιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας.

Ὁ Χριστιανισμὸς παρατηρεῖ πολὺ ὀρθῶς ὁ Τοκβίλ, εἶναι μίαν συγκατάθεσιν τῆς Δημοκρατίας καὶ ἔχει εὐνοήσει ὄχι μόνον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰσότητος μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἠθικῆς εὐθύνης σιωπηρῶς παραδέχεται ὅτι ὁ ἀνθρώπος ὀφείλει νὰ ἀπολαύσῃ μίαν ὀρισμένην ἐλευθερίαν. Γι' αὐτὸν τὸν λόγον οἰαδήποτε χριστιανικὴ πολιτεία θὰ ὤφειλε νὰ εἶναι φιλελευθέρα καὶ δημοκρατικὴ.

Ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἀστικὴν πολιτικὴν ἰσό-

τητα προϋποθέτει ἐπίσης καὶ τὴν σχετικὴν κοινωνικὴν ἰσότητα. Δηλαδὴ ἡ κοινωνικὴ ἰσότης δέον νὰ θεωρηθῇ ὄχι μόνον ὡς ἡ αἰτία, ἀλλὰ καὶ ὡς τὸ λογικὸν καὶ φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς πολιτικῆς ἰσότητος. Ὁ Τοκβίλ μάλιστα εἶναι ὑπὲρ τῆς ταυτοχρόνου πραγματοποιήσεως τῆς νομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος.

Ἐναντι λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ ἐπικινδύνου δεσποτικοῦ δημοκρατισμοῦ, ὁ Τοκβίλ θεωρεῖ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνεταιρίζεσθαι καὶ τὴν ἐλευθεροτυπία ὡς τὰ μόνον ἰσχυρὰ μέσα πρὸς σωτηρίαν τῆς Φιλελευθέρου Δημοκρατίας.

Ὁ Φιλελευθερισμὸς τοῦ Τοκβίλ ὁμοιάζει καταπληκτικῶς μὲ τὸν Φιλελευθερισμὸν τῶν Στούαρτ Μίλ, Λαμπουλέ, Πρεβό—Παραντόλ, Σιμόν, Σερέ καὶ Βαστρέ, εἶχε δὲ ἐπίσης μεγάλη ἐπίδρασιν στὴν σκέψιν τῶν Ζανέ, Φουγιέ καὶ Μισέλ. Ἡ τρίτη ὅμως Γαλλικὴ Δημοκρατία προέρχεται περισσότερο ἀπὸ τὸν αὐταρχικὸν καὶ ἡμιαντιδραστικὸν Α. Κόντ παρά ἀπὸ τὴν Φιλελεύθερον Δημοκρατίαν τοῦ Τοκβίλ. Ὁ δὲ ὕλισμός τοῦ Κομμουνισμοῦ κατάρθρωσε νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν Τρίτην Γαλλικὴν Δημοκρατίαν ἐπιπερισσότερον ἀπὸ τὴν φιλελευθέρον καὶ κατ' ἐξοχὴν ἠθικὴν Δημοκρατίαν τοῦ Τοκβίλ.

«Εἶναι λοιπὸν δυνατόν, ἐρωτᾷ ὁ Τοκβίλ, ἡ Δημοκρατία ἡ ὁποία ἀφοῦ κατέστρεψε τὴν φεουδαρχίαν καὶ ἀνέτρεψε τοὺς μονάρχας νὰ σταματήσῃ πρὸ τῶν ἀστῶν καὶ πλουσίων; Μήπως πρόκειται νὰ σταματήσῃ τὴν στιγμήν ἀκριβῶς ποὺ ἔγινε τόσο ἰσχυρὰ καὶ ἔχει τόσο ἀσθενεῖς ἀντιπάλους;

Ὅταν μακρὰ παρατηρήσεις καὶ εἰλικρινεῖς σκέψεις θὰ ἔχον ὀδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας εἰς τὴν κατανόησιν ὅτι ἡ προοδευτικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἰσότητος ἀποτελεῖ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς ἱστορίας μας, τότε αὕτη καὶ μόνον ἡ ἀποκάλυψις θὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰσότητος τὸν ἱερὸν χαρακτήρα τῆς θελήσεως τοῦ κυριάρχου ἀρχοντος. Τὸ νὰ θελήσῃ κανεὶς νὰ σταματήσῃ τὴν δημοκρατίαν θὰ ἐφαίνετο τότε ὡς ἕαν θὰ ἤθελε νὰ παλαίψῃ ἐναντίον τοῦ Ὑψιστοῦ καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀπομένει εἰς τὰ ἔθνη παρά νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν ποὺ τοὺς ἔχει ἐπιβάλλει ἡ Θεῖα Πρόνοια».

Οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς ἐποχῆς μας, λέγει ὁ Τοκβίλ, μοῦ φαίνεται ὅτι ἐμφανίζουν ἕνα ἐξαιρετικῶς παράξενον θέαμα: Ἡ ὁρμὴ ποὺ τοὺς παρασύρει πρὸς τὴν ἰσότητα εἶναι ἤδη πολὺ ἰσχυρὰ γιὰ νὰ τὴν σταματήσῃ, ἀλλὰ αὕτη δὲν εἶναι ἀκόμη τόσο ραγδαία ὥστε νὰ εἶναι ἀνίκανοι

γιὰ νὰ τὴν καθοδηγήσῃ. Ἡ τύχη των εἶναι ἀκόμη εἰς χεῖρας των, ἀλλ' αὕτη λίαν συντόμως θὰ τοὺς διαφύγῃ.

Ὁφείλομεν λοιπὸν νὰ διαπαιδαγωγήσωμεν τὴν Δημοκρατίαν, νὰ ἐνισχύσωμε, ἕαν εἶναι δυνατόν, τὴν πίστιν εἰς αὐτήν, νὰ ἐξαγνίσωμε τὰ ἦθη μας, νὰ ἀντικαταστήσωμε τὴν ἄγνοια μὲ τὴν ἐπιστήμην, τὰ τυφλά ἔνστικτα μὲ τὴν συνείδησιν τῶν πραγματικῶν μας συμφερόντων καὶ νὰ προσαρμόσωμεν τὴν πολιτείαν τῷ πᾶσι καὶ χρόνῳ μεταβάλλοντες αὐτὴν σύμφωνα μὲ τὰς περιστάσεις καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

«Ἡ Δημοκρατία, παρατηρεῖ ὁ Τοκβίλ, ἀπροπαρασκευάστος ἐκυρίευσεν τὴν ἀρχὴν. Τότε κάθε ἀνθρώπος ὑπετάχθη δουλοπρεπῶς εἰς τὰς πλέον μηδαμινὰς ἐπιθυμίας τῆς καὶ ἐλατρεῦθῃ ὡς ἡ εἰκὼν τῆς ἰσχύος. Τέλος ὅταν ἐξησθενίσθη ἐξ αἰτίας τῶν ἀκροτήτων τῆς οἱ νομοθέται συνέλαβον τὸ ἀσῶφρον σχέδιον νὰ τὴν καταργήσῃ ἀντὶ νὰ ἐπιδιώξουν νὰ τὴν διαμορφώσῃ καὶ νὰ τὴν διδάξουν ὅπως κυβερνήσῃ τὴν ἀπόθησιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν».

Τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Δημοκρατίας τῆς ἐποχῆς μας εἶναι, ὅτι καὶ ἡ δημοκρατικὴ ἐπανάστασις ἐπραγματοποιήθη ἐπάνω στὴν ὕλην τῆς κοινωνίας χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τοὺς νόμους, τὰς ιδέας, τὰς συνήθειας καὶ τὰ ἦθη τὴν ἀναγκαίαν μεταβολὴν μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως τὴν καταστήσῃ ὠφέλιμον. Ἔτσι ἀποκτήσαμε τὴν δημοκρατίαν χωρὶς νὰ ἀποκτήσωμε πᾶν ὅ,τι θὰ ἐμείωνε τὰ μειονεκτήματά της καὶ θὰ ἔφερον εἰς φῶς τὰ φυσικὰ τῆς πλεονεκτήματα. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τῶν ὑπ' αὐτῆς προξενηθέντων κακῶν δὲν καταρθώσαμε νὰ ἀποκαλύψωμε τὰ ἀγαθὰ ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρῃ.

Δὲν εἶναι ἡ χρῆσις μόνον τῆς ἰσχύος καὶ ἡ συνήθεια τῆς ὑπακοῆς ποὺ ἐξαχρῶνει τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἡ χρῆσις τῆς παρανόμου ἰσχύος καὶ ἡ ὑπακοὴ σὲ μίαν σφετεριστικὴν καὶ καταπιεστικὴν ἀρχήν. Ὅταν κάθε ἀνθρώπος θὰ ἀπαιτήσῃ, τὰ δικαιώματά του καὶ θὰ εἶναι ἐξησθελισμένος ὅτι θὰ μπορῇ νὰ τὴν διατηρήσῃ, τότε θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐδραιωθῇ μεταξύ ὁλων τῶν τάξεων μίαν εἰλικρινῆς ἐμπιστοσύνην καὶ ἕνα εἶδος ἀμοιβαίας κατανοήσεως μακρᾶν πάσης ὑπεροφίας καὶ δουλοπρεπείας.

Δηλαδὴ διὰ τὸν Τοκβίλ ὅπως ἡ δημοκρατικὴ κοινωνία ἐδημιούργησε τὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν, ἔτσι καὶ ἡ δημοκρατικὴ πολιτεία θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς δημοκρατικῆς κοινωνίας.

Ὁ Μοντεσκιέ, λέγει ἄλλοι ὁ Τοκβίλ, ἀποδίδων εἰς τὸν δεσποτικὸν κάποιαν ἰδιαι-

τέρα ισχύ του αποδίδει μίαν μη όφιλομένη τιμή. 'Ο καθ' αυτό δεσποτισμός δέν είναι εις θέσιν να διατηρήση τίποτε τό διαρκές. 'Εάν δέ ήθελε κανείς παρατηρήσει τά πράγματα έκ του πλησίον, τότε θά έβλεπε ότι αυτό πού μέ κάμποσο καιρό έκανε να εϋμερήσουν αι άπολυταρχικά πολιτεία υπήρξε ή θρησκεία και όχι όφόβος.

Σήμερα στον κόσμο μόνο ό πατριωτισμός ή ή θρησκεία μπορούν να κάνουν την όλόκληρη των πολιτών να βαδίση προς ένα άντικειμενικό σκοπό για πολύ καιρό, Δέν έξαρτάται από τους νόμους ή άνανέωσις της έξασφαλιζομένης πίστεως, αλλά έξαρτάται από τους νόμους όπως κάμουν τους ανθρώπους να ένδιαφερθούν για την τύχη της χώρας των.

'Η διοίκουσα αρχή, σύμφωνα με τον Τοκβίλ, στην δημοκρατία είναι ή κοινή γνώμη, ή όποία βαδίζει ή δια των έκλογων και των νόμων ή δια των έπαναστάσεων. Μία κυβέρνησις πού δέν θά ήτο εις θέσιν να έπιβληθ ή παρά μόνο δια της βίας ήθελε καταρρεύσει πολύ σύντομα. Πιθανώς δέ τότε να έπακολουθήσουν τά έξηξις: 'Εάν θά ήτο άσθενής και μετριοπαθής τότε θά έκαμε χρήσιν της βίας εις έξαιρετικάς μόνο περιπτώσεις και θά άφηγε να παρέλθουν άπαρατήρητα πλήθος μικρών άνυπακουών και τό κράτος θά περιήρχετο βαθμιαίως στην **άναρχία**. 'Εάν δέ θά ήτο τολμηρά και ισχυρή, τότε θά προσέτρεχε καθ' έκάστην στην χρήσιν της βίας και θά έξελίσσετο συντόμως σ' ένα στρατιωτικό δεσποτισμό. Δηλαδή ή άδράνεια καθώς και ή δραστηριότης θά άπέβαιναν έξ ίσου καταστρεπτικά στους έπι-

θυμούντας να κυβερνήσουν δια της βίας. Δια τον κριτικό φιλελεύθερο Τοκβίλ ή άγνοια συναντάται εις τά δύο άκρα της έπιστήμης. Δηλαδή στην αρχή όπου οι άνθρωποι δέν γνωρίζουν ακόμα τίποτε και στο τέλος της έπιστήμης όπου οι μεγαλύτεροι έπιστήμονες δια της κριτικής γνωσιολογίας φθάνουν στο φιλοσοφικό συμπέρασμα της άνθρωπιστικής και «πραγματιστικής» σχετικότητος όλων των έπιστημονικών νόμων και άληθειών.

'Εκ των άνωτέρω λοιπόν θά μπορούσε κανείς να έννοήση ότι ό Τοκβίλ έάν από φιλοσοφικής άπόψεως ήτο περισσότερο συντηρητικός θά μπορούσε να είχε φθάσει τον έπιστημολογικό φιλελευθερισμό τον όποιον έμεις άναπτύσσομεν στα διάφορα έργα μας.

«Είναι άληθές, παρατηρεί ό Τοκβίλ, ότι ό δεσποτισμός περισσότερο βλέπει τους ανθρώπους, έμποδίζει αυτούς στην παραγωγή παρά άφαιρεί άπ' αυτούς τους καρπούς της παραγωγής των. 'Ο δεσποτισμός άποξηραίνει τις πηγές του πλούτου άν και συνήθως σέβεται τον κεκτημένο πλούτο. 'Ενώ, τούναντίον, ή έλευθερία χαρίζει χίλιες φορές περισσότερα άγαθά άπ' αυτό πού καταστρέφει».

'Ο Τοκβίλ δέν είναι καθόλου έθνικιστής πιστεύει μάλιστα ότι ό έθνικισμός είναι ή εύκολότερα όδός πού οδηγεί στην έσωτερική ύποδούλωση. «Τό έθνος. λέγει ό Γουάσινγκτων, πού άφίνεται να παρασυρθ ή από τά συνήθη αισθήματα της αγάπης και του μίσους έναντι ενός άλλου έθνους γίνεται συνήθως δοϋλον».

BIBΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

A. N. ΔΙΟΜΙΔΗ: BYZANTINAI MEΛETAI B' AI ΣΛΑΒΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Τους δρόμους πού μπορούσε να πορευτεί ή σπουδή και ή έρευνα για να κατανοήσει και να έρμηνεύσει τό Σλαβικό ζήτημα τους έχει πιά με ακρίβεια προσδιορίσει μακρόχρονη κι' «έμπεριστατωμένη» ένασχόληση της έπιστήμης πάνω σ' αυτό: ό ένας είναι ή έξέταση, ή μελέτη και ή σύνθεση των Ιστορικών γραπτών μνημείων πού διασώθηκαν, ό δεύτερος είναι οι «νεοσυσμείς» της παράδοσης πού τις ακολουθεί κανείς με τη βοήθεια της λαογραφίας και της γλωσσολογίας κι ό τρίτος, ό δρόμος της έθνολογίας.

Και αυτούς τους τρεις δρόμους ύποχρέωθη ν' ακολουθήσει ή Ιστορική έπιστήμη κατά την πορεία της προς την καθολική θεώρηση του προβλήματος πού την τέλεια κατανόησή του την πετυχαίνει όσο προχωρώντας έπαγωγικά δαμάζει άπόλυτα τό ύλικό των βοηθητικών της έπιστημών. Στο έκατόχρονο διάστημα πού πέρασε άπ' όταν ό σχηματικός λογισμός του FALLMERAYER δημιούργησε τό έρώτημα, δικών μας άλλα και ξένων σοφών, έργα πού αναφέρονται στη έρευνα της παράδοσης και στη μελέτη της έθνολογίας και της κριτικής των γραπτών κειμένων, στελέχωσαν τη λύση του προβλήματος έτσι πού να μην περιμένει πιά κανείς παρά τό συμπλήρωμα των λεπτομερειών και την επέκταση των συμπερασμάτων.

Και τό συμπλήρωμα αυτό γίνεται κατά μεγαλύτερη αναλογία προς την πλευρά της λαογραφικής και γλωσσολογικής έρευνας έπειδή οι νεόφαντες αυτές για τον τόπο μας έπιστήμες δέ μπόρεσαν από μιας αρχής να δώσουν στα χέρια της Ιστορικής έπιστήμης ξεκαθαρισμένο τό ύλικό τους. Λιγότερα ή λιγώτερο σημαντικά συμπληρώματα γίνονται προς την πλευρά της έθνολογίας, ενώ τό μέρος της κριτικής των γραπτών μνημείων πήρε την όριστική του λύση πέφτοντας από την πρώτη στιγμή κάτω άπ' την όξύτατη παρατήρηση της έπιστημονικής προσωπικότητος πού ή μορφή της δεσπόζει στην Ιστορική μας έπιστήμη κατά τον περασμένο αιώνα. Στις έκατό δώδεκα σελίδες της συγγραφής του Παπαρηγοπούλου άσκήθηκε ήδη άπ' την αρχή του ζητήματος μιά τέτοια έπιστημονική βάσανος πού οι γραπτές πηγές άναγκάστηκαν να δώσουν άμέσως την τελική τους κατάθεση έτσι πού άπ' την πλευρά τους να φθάσουμε με μιας την κορυφή της

λύσης. Γι' αυτό και όσο ή έρευνητική δέν μας παρέχει καινούργια γραπτά εύρήματα, ή κάθε προσπάθεια διαφορετικής έρμηνείας εκείνων πού κατέχουμε, θά βρισκόταν πάντα σε δύσκολη θέση κατά την άντιπαραβολή της προς τά συμπεράσματα της κρίσης του μεγάλου Ιστορικού. Αυτός είναι ό λόγος πού ή λύση του προβλήματος δείχνει τά κύρια διαφέροντά της προς τά έργα εκείνων των έπιστημών πού αναλύουν την παράδοση, γιατί τό ύλικό τους δέν της είναι ακόμα γνωστό και γι' αυτό έργα σαν του VASMER προκαλούν διεθνώς τό ένδιαφέρον της έπιστήμης και άνακινούν κάθε τόσο τό ζήτημα. 'Όταν μάλιστα ή άνακίνησή του αυτή προκαλείται σε περιόδους έθνολογικοπολιτικών άνταγωνισμών σημειώνεται και μεγάλη αύξηση της βιβλιογραφίας γύρω άπ' τό ζήτημα, και τέτοια πού συνήθως δέν άνταποκρίνεται προς τη σημασία της έπιστημονικής κατάκτησης πού πέτυχε τό καινούργιο έργο. Κι' αυτό γιατί ή τέτοια αύξηση της βιβλιογραφίας γίνεται για λογαριασμό της πολιτικής κι όχι της έπιστήμης.

**

Τό έργο του 'Ακαδημαϊκού κ. 'Αλεξ. Ν. Διομήδη δέν άνήκει σε καμμιά άπ' τις κατηγορίες πού παραπάνω διακρίναμε. Ούτε ή κριτική των κειμένων, ούτε ή λαογραφία και ή Γλωσσολογία, μα ούτε και ή 'Εθνολογία θά μπορούσαν να τό διεκδικήσουν χωριστά ή κάθε μιά για λογαριασμό τους.

Παρά τούτο όμως όλες μαζί θά είχαν τό λόγο τους πάνω σ' αυτό, γιατί τούτο κατά την κύρια γραμμή του είναι έργο άπολογιστικό και περιέχει συμπεράσματα όλων αυτών των ειδικότερων έπιστημών για τό ζήτημα. Παρ' όλη τη δυσκολία και την εύπάθεια πού παρουσιάζουν τά έργα γενικής σύνθεσης ενός ζητήματος, όταν δέν έχει άπόλυτα και στις λεπτομέρειες όλοκληρωθεί ή έπιστημονική άπόφανση, ή συγγραφή του κ. Διομήδη πληρώνει σημαντικώτατο κενό. Και άν ακόμα παραλείπαμε με την ουσιώδη συμβολή του στη συμπλήρωση ώρισμένων λεπτομερειών πού μόνο κατά τό συντονισμό των συμπερασμάτων των διαφόρων έπιστημών ήταν δυνατό να διακριθούν—και γίνεται κατά τό δυνατό καλύτερο τρόπο ή συμπλήρωση αυτή άπ' την κρίση του κ. Διομήδη—ή αξία του έργου και τό κενό πού πληρώνει παραμένουν και πάλι σημαντικά. Γιατί είναι έντελώς άπαραίτητο από καιρό σε καιρό να γίνονται άπολογιστικές εργασίες για τό όλο ζήτημα, πού να δείχνουν τό STATUS των έρευνών και των συμ-

περασμάτων της έπιστήμης, πράγμα άναγκαίο γιά την παρακάτω πορεία της.

* *

Τό ύλικό του τό διαιρεί ό κ. Διομήδης σέ τρία βασικά μέρη : Στο πρώτο τίθεται άπλά τό πρόβλημα όπως τό θεμελίωσαν οί δοξασίες του FALLMERAYER, στο δεύτερο εξετάζεται ό χαρακτήρας και ή σύνθεση της σλαβικής φυλής και στο τρίτο, που είναι και τό κύριο, γίνεται ή άνάλυση των συμπερασμάτων της έπιστήμης πάνω στις πηγές, τις γραπτές και τις άγραφες. Η σχετική ανάπτυξη τους γίνεται με βάση τη χρονολογική σειρά. Μία άρκετά έντεχνη και συστηματική έναλλαγή των πορισμάτων των επί μέρους έπιστημών που άναφέραμε, άρμοσμένη με τη βοήθεια και των άλλων έπιστημών, όπως λ.χ. στα κεφ. Έδαφική διαμόρφωση της Βαλκανικής και Φυσικά έμπόδια της έξαπλώσεως των Σλάβων—όπου χρησιμοποιείται έπιβοηθητικά ή Γεωγραφία—, και με την κρίση του κ. Διομήδη κάνει τό έργο εύκίνητο και τό άπαλλάσσει άπ' τη στριφνότητα που χαρακτηρίζει συνήθως αυτό του είδους τά συγγράμματα. Κι' αυτό γίνεται χωρίς να μειώνεται σοβαρά ούτε ή έπιστημονικότητα ούτε ή συστηματικότητα του έργου. Τό έργο λ.χ. του κ. Ζακυνθινού γιά τό ίδιο ζήτημα και με την ίδια βάση, ενώ παρουσιάζει έπιστημονικότερη αντιμετώπιση του προβλήματος—πράγμα άλλωστε υποχρεωτικό γιά την ειδικότητα του συγγραφέα—στερείται μιας τέτοιας άρετής στα πρώτα του κυρίως κεφάλαια είναι έργο πυκνό, δύσκαπτο και δυσκίνητο.

Ό κ. Διομήδης κάνοντας μια μεγαλύτερη άφαίρεση του ύλικού απέφυγε την δυσκαμψία αυτή κι' έδωσε στο γραπτό του μίαν άνεση. Όπου χρειάστηκε να περισώσει την καθαρότητα έδωσε ευρύτερη έκταση στην άφαίρεση και χρησιμοποίησε γι' αντιιστάμισμα την παραπομπή άπ' ευθείας στη βιβλιογραφία. Έτσι στις σελ. 10, 11, 44, 56—62 κλπ. όπου ήταν άνάγκη να μην έμπλακει στις λεπτομέρειες τις σχετικές με τις γραπτές εκείνες πηγές που άδικαιολόγητα βάσισαν τό πρόβλημα, παραπέμπει στα έργα των ειδικών έρευνητών και Ιστορικών. Αυτό του δίνει την εύχέρεια ώστε να μπορεί να έκταθει πιά πολύ στην ανάπτυξη πηγών που είναι λιγώτερο ξεκαθαρισμένες.

Έτσι λ.χ. κάνει μίαν άναλυτικότερη έρευνα στο μαρτυρολόγιο του Άγ. Δημητρίου που είναι χρησιμώτατο τεκμήριο γιά την μικρή έκταση των πρώτων Σλαβικών

έπιδρομών στις Έλληνικές χώρες, καθώς και στα σχετικά με την έποικιστική πολιτική των Βυζαντινών Κυβερνήσεων και την τακτική της έκκλησιαστικής όργάνωσης. Στα σημεία μάλιστα αυτά είναι καταφανέστερη και ή προσωπική συμβολή του κ. Διομήδη στη λύση του ζητήματος. Σημαντικά επίσης είναι όσα γράφει γιά τό πρόβλημα της γλωσσικής επίδρασης, που με τις τελευταίες έρευνες του VASMER δημιούργησε νέαν έπικαιρότητα του όλου ζητήματος. Άκόμη, πολύ ένδιαφέρον έχει τό κεφάλαιο «Καλλιτεχνία και Δίκαιο». Ό κ. Διομήδης ύστερα άπό «προσεκτική έρευνα των δημοσιευθεισών συλλογών έθιμων υπό του MAURER του Καλλιγιά και της πληρεστέρας όλων εις την έκδοσιν του JUS GRAECOROMANUM των Ζέπων, ούδέν ίχνος σλαβικής επίδράσεως «εύρίσκει στοθέμικο δίκαιο.

Κάποιες άντιρρήσεις θά μπορούσε να διατυπώσει κανείς γιά τό συμπέρασμα του έργου, που ή έκταση και ό τρόπος συγγραφής του, ίδιως άπ' τό Κεφ. «Φυλή και Έθνος» τό παρουσιάζουν σά δοκίμιο γενικότερης θεώρησης του ζητήματος. Μία τέτοια συγγραφή θά έπρεπε φυσικά να γίνει με κάποια άλλη βάση και όχι έτσι άπλά συμπερασματικά. Τό περιεχόμενο του επίσης θά μπορούσε να προκαλέσει σχετικές έπιφυλάξεις.

Οι ειδικοί χαρακτηρισμοί του Έλληнос δέν είναι εύκολο να ίσχυρισθεί κανείς πως μάς διαγράφουν την κεντρική γραμμή της λαϊκής ψυχосύνθεσης και έχουν γι' αυτό άνάγκη κάποιας ειδικότερης έπεξεργασίας. Άκόμη τό έργο παρουσιάζει μερικά ψεγάδια δευτερεύουσας φυσικά σημασίας: είναι οί κάποιες ένοχλητικές καμιά φορά έπαναλήψεις, που θά έπρεπε να έχουν λείψει με ένα καλό χτένισμα της συγγραφής. Σάν ένα τέτοιο χαρακτηριστικό ψεγάδι σημειώνω την έπανάληψη μιάς δλόκληρης παραγράφου στη σελ. 24 και στη σελ. 47. Όπωςδήποτε όμως τά κάποια τέτοια ελαττώματα δέν μειώνουν την αξία του έργου, όπως στην αρχή την ανάπτυξαμε.

Γ. Π. Κ.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δεκέμβριος 1946

Διευθυντής: Σ. Θεοχάρης
Γραφεία: Χαρ. Τρικούπη 48